

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitaciji fakultet

Diplomski rad

Osobna i kriminološka obilježja počiniteljica obiteljskih ubojstava

Kristina Mihaljević

Zagreb, rujan 2016. godine

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitaciji fakultet

Diplomski rad

Osobna i kriminološka obilježja počiniteljica obiteljskih ubojstava

Kristina Mihaljević

Mentorica: prof. dr. sc. Irma Kovčo Vukadin

Zagreb, rujan 2016. godine

Izjava o autorstvu rada

Potvrđujem da sam osobno napisala rad „Osobna i kriminološka obilježja počiniteljica obiteljskih ubojstava" i da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Kristina Mihaljević

Zagreb, rujan 2016.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	8
2. SPECIFIČNOSTI ŽENSKOG KRIMINALITETA.....	9
2.1. Kriminalitet žena.....	9
2.2. Udio žena u ukupnom kriminalitetu.....	10
2.3. Teoretske perspektive o kriminalitetu žena.....	13
2.4. Biološke teorije.....	14
2.5. Psihološke teorije.....	16
2.6. Sociološke teorije.....	17
2.7. Feminističke teorije.....	22
3. KAZNENA DJELA PROTIV ŽIVOTA I TIJELA.....	26
3.1. Definiranje pojma ubojstvo.....	26
3.2. Klasifikacije ubojstava.....	29
3.3. Ubojstva koja čine žene.....	31
3.4. Obiteljska ubojstva.....	37
3.4.1. Istraživanja obiteljskih ubojstava.....	39
3.4.1.1. Ubojstva intimnih partnera.....	43
3.4.1.2. Ubojstva djece.....	48
3.4.1.3. Razlike između ubojstava počinjenih na štetu djece u odnosu na ubojstva intimnih partnera.....	54
4. PRIKAZ ISTRAŽIVANJA.....	56
4.1. Ciljevi istraživanja.....	56
4.2. Problemi istraživanja.....	56
4.3. Hipoteze.....	56
5. METODA.....	57
5.1. Uzorak ispitanika.....	57
5.2. Instrument.....	58

5.3. Način provođenja istraživanja i poštovanje etičkih načela.	61
5.4. Način obrade podataka.	61
6. REZULTATI.	62
6.1. Osobna obilježja.	62
6.2. Kriminološka obilježja.	72
7. RASPRAVA.	88
8. OGRANIČENJA ISTRAŽIVANJA.	94
9. ZAKLJUČAK.	95
10. LITERATURA.	97

SAŽETAK

Obiteljska i kriminološka obilježja počiniteljica obiteljskih ubojstava

Studentica: Kristina Mihaljević

Mentorica: prof.dr.sc. Irma Kovčo Vukadin

Program/modul: socijalna pedagogija/odrasli

Ubojstvo predstavlja jedno od najtežih kaznenih djela u svim kazneno-pravnim sustavima i kao takvo privlači veliku pažnju javnosti i znanstvenika koji pokušavaju pronaći uzroke koji dovode do počinjenja istoga. Ubojstva koja počine žene manje su istraživana i proučavana u odnosu na ona koja počine muškarci iz razloga što ona čine manji udio ukupnog kriminaliteta. Istraživanja pokazuju da žene rijetko čine nasilna kaznena djela te da su ubojstva koja počine žene posljedica dugogodišnjeg nasilja u obitelji. Temeljni cilj rada jest utvrditi osobna i kriminološka obilježja počiniteljica obiteljskih ubojstava pregledom relevantne strane i hrvatske literature te provođenjem istraživanja na uzorku zatvorenica u Kaznionici u Požegi koje su osuđene na kaznu zatvora zbog obiteljskih ubojstava. Specifičan cilj jest utvrditi postoje li razlike u osobnim i kriminološkim obilježjima počiniteljica s obzirom na to jesu li počinile kazneno djelo na štetu supružnika ili na štetu vlastite djece. U provedeno istraživanje uključene su sve počiniteljice ubojstava, teških ubojstava i ubojstava na mah osuđene prema Kaznenom zakonu Republike Hrvatske u razdoblju od 1980. do 2013. godine, a iz ukupnog uzorka izdvojene su 104 počiniteljice obiteljskih ubojstava koje su to djelo počinile na štetu intimnog partnera i djeteta, a čija će se obilježja analizirati. Rezultati pokazuju da se ličnost počiniteljica s obzirom na to jesu li počinile kazneno djelo na štetu supružnika ili na štetu vlastite djece razlikuju samo po psihopatskim crtama ličnosti koje su značajno statistički zastupljenije kod onih počiniteljica koje su djelo počinile na štetu djeteta. S obzirom na kriminološka obilježja počiniteljice se razlikuju prema načinu i mjestu izvršenja djela, osnovnom motivu djela, pokušaju suicida nakon djela, spolu i dobi žrtve, alkoholiziranosti žrtve i počinitelja tempore criminis te varijablu počinitelj izazvan od žrtve. Rezultati istraživanja mogu poslužiti kao osnova planiranja programa za prevenciju fatalnog obiteljskog nasilja počinjenog od strane žena kao i za utvrđivanje daljnjih specifičnosti u odnosu na tip žrtve te za daljnje znanstveno istraživačke radove kojima bi se utvrdilo vrijede li ove spoznaje za cijelu populaciju počiniteljica kaznenih djela.

Ključne riječi: kriminalitet žena, ubojstvo, obiteljska ubojstva, žene počiniteljice

ABSTRACT

Personal and Criminological Characteristics of Female Offenders who Committed Family Murders

Murder is one of the most severe felonies and as such attracts great attention from the public and from scientists trying to find the causes leading to it. Murders committed by women are less researched and studied compared to those committed by men because they form a smaller part of the total criminality. Research has shown that women are less likely to commit violent crimes and that murders committed by women tend to be consequences of long-term domestic violence. The main goal of this thesis is to establish the personal and criminological characteristics of women who have committed family murders by examining relevant foreign and Croatian literature and by conducting research on a sample of female prisoners at Požega Penitentiary who have been sentenced for family murder. The specific goal is to establish whether there are differences in the personal and criminological characteristics of the perpetrators depending on whether the felony was committed at the expense of their husbands or their children. The research conducted includes all women convicted of murder, higher-degree murder and manslaughter as per the criminal law of the Republic of Croatia from 1980 to 2013, and 104 female perpetrators of family murder from the total sample were chosen for further analysis of characteristics. The results show that the personality characteristics of the perpetrators whose victims were their husbands differ from that of the perpetrators whose victims were their children only in psychopathic personality characteristics, which were statistically more present among perpetrators of the latter kind. Criminological characteristics of the perpetrators differ in regard to method and location of the criminal offense, main motive of the offense, attempt of suicide after the offense, gender and age of the victim, intoxication of the victim and perpetrator at the time of the offense, and whether the actions of the perpetrator were triggered by the victim. The results of the study can serve as a basis for planning a program for preventing fatal domestic violence committed by women, for further establishing common characteristics with respect to the type of victim, and for further scientific research which would establish whether these conclusions hold true for the whole population of female perpetrators.

Key words: criminality of women, murder, family murder, female perpetrators

1. UVOD

Nasilje je sveprisutna pojava u svim društvima i zemljama od najranije ljudske prošlosti pa sve do danas. Korištenjem nasilja oduvijek su se ostvarivali različiti socijalni i osobni ciljevi te iako je suvremeno društvo senzibiliziranije i detaljnije razmatra negativne aspekte istog, još uvijek je velik broj ljudi pogođen različitim oblicima nasilnih ponašanja. Ne postoji trenutak u ljudskoj povijesti u kojem se u barem jednom trenu na zemlji negdje nije vodio rat. No, osim što je nasilje instrument ostvarivanja političkih ciljeva, ono je i sveprisutno u međuljudskim odnosima. Nasilje se koristi kao sredstvo discipliniranja djece, kontroliranja partnera, ostvarivanja osobnih ciljeva, a pojavljuje se u različitim odnosima poput odnosa roditelj-dijete, dečko-cura, muž-žena, prijatelj-prijatelj, šef-zaposlenik... Iako postoje brojni zakoni, pravilnici i propisi kojima se zabranjuju nasilnička ponašanja još uvijek je velik broj ljudi svakodnevno žrtva nasilja. Ubojstvo je krajnja i fatalna posljedica različitih oblika nasilja te kao takva oduvijek interesira javnost, stručnjake i znanstvenike koji pokušavaju pronaći uzroke tog djela čija se posljedica ne može ispraviti drugim načinom osim prevencijom. Na ubojstvo se uvijek gledalo kao na tipično muški fenomen te su se žene ubojice izostavljale iz istraživanja i znanstvenih promišljanja. S obzirom na to da je nasilje u obitelji sve više zaokupljalo pažnju javnosti, porastao je i interes za proučavanje obiteljskih ubojstava koja su vrlo često odraz dugogodišnjih poremećenih obiteljskih odnosa i nasilnih obrazaca ponašanja. Brojni svjetski, ali i hrvatski istraživači (Konstantinović-Vilić, 1986; prema Cajner Mraović, Kovčo Vukadin, i Singer, 2002; Nađ, 2001; Kovčo, 1996; Meter Celinščak, 2001; Singer, 2005; Dundović, 2007 i dr.) uvidjeli su da unutar obiteljskih ubojstava žene zauzimaju značajno mjesto kao počiniteljice te da se trebaju istražiti njihove specifičnosti i karakteristike, kao i uzroci koji dovode do toga da žene počine kazneno djelo ubojstva, pogotovo zato što je utvrđeno da one najčešće to djelo čine u svom obiteljskom krugu i prema osobama s kojima su u različitim vrstama emocionalnog odnosa.

U ovom radu daje se pregled relevantne domaće i strane literature te istraživanja o specifičnostima ženskog kriminaliteta, osnovnim kaznenopravnim obilježjima ubojstva i ubojstva u obitelji s posebnim naglaskom na ubojstva koja su počinile žene. Temeljni cilj ovoga rada jest utvrditi osobna i kriminološka obilježja počiniteljica obiteljskih ubojstava provođenjem istraživanja na uzorku zatvorenica u Kaznionici u Požegi koje su osuđene na kaznu zatvora zbog obiteljskih ubojstava te rezultate usporediti s aktualnim spoznajama iz drugih istraživanja. Specifičan cilj jest utvrditi postoje li razlike u osobnim i kriminološkim

obilježjima počiniteljica s obzirom na to jesu li počinile kazneno djelo na štetu supružnika ili na štetu vlastite djece.

2. SPECIFIČNOSTI ŽENSKOG KRIMINALITETA

2.1. Kriminalitet žena

Žene su, kao posebno osjetljiva skupina u penalnom sustavu, bile sustavno ignorirane kroz povijest bilo da se o njima govorilo kao o žrtvama ili kao o počiniteljicama kaznenih djela. Kanduč (2001; prema Grozdanić i Šelih, 2001) smatra da se to događalo iz dva razloga. Prvi je taj što žene čine puno manje kaznenih djela, a drugi jer se počinjena djela od strane žena smatraju manje opasnim nego djela počinjena od strane muškaraca. Agresivno ponašanje oduvijek se vezalo uz muški rod, a istraživanja pokazuju da su muškarci zastupljeniji i kao počinitelji i kao žrtve ovog kaznenog djela. Wallace (1996; prema Polk, 1991) je proveo istraživanje u Južnom Walesu te utvrdio da su muškarci u 85% slučajeva počinitelji, a u 64% slučajeva žrtve kaznenog djela ubojstva. Falk (1990; prema Polk, 1991) je isto istraživanje proveo u New Yorku te je došao do podatka da 88% ubojstava na tom području čine muškarci, dok ih je 71% žrtva ubojstva. Žene najviše čine imovinska kaznena djela, dok su djela s elementima nasilja malo zastupljena te većinom počinjena prema osobama s kojima imaju obiteljske ili druge vrste intimnih odnosa. Široj javnosti ženski kriminalitet nije u jednakom stupnju senzacionalan kao muški, a s obzirom na mali udio žena u ukupnom kriminalitetu nije predstavljao jednaku društvenu opasnost kao kriminalitet muškaraca.

Za počinjenje kaznenog djela potrebna su tri faktora: volja, prilika i sposobnost. Volja je povezana s moralom pojedinca, prilika se odnosi na situacijske faktore, a sposobnosti su određene vještine i znanja koje su potrebne za ostvarenje željenog cilja. Smatralo se da će žene teže ispuniti ove tri predispozicije jer su one moralnije te teže pristojnom ponašanju. Kako je njihova tradicionalna uloga bila uloga majke i supruge one su većinom vrijeme provodile u kući te se nisu imale prilike naći u situacijama koje bi bile pogodne za činjenje kaznenih djela (barem ne u tolikoj mjeri kao muškarci). Iz ovog razloga žene najčešće čine kaznena djela unutar svoje obiteljske kuće. Što se tiče sposobnosti, glavna razlika između muškaraca i žena jest u njihovoj fizičkoj snazi - žene manje čine kaznena djela gdje je ona ključna poput nasilnih kaznenih djela (Kanduč, 2001; prema Grozdanić i Šelih, 2001).

Počiniteljice kaznenih djela se u kaznenom sustavu susreću s vrlo jedinstvenim okolnostima i iskustvima od same prijave kaznenog djela pa do osude. Usprkos specifičnostima koje se vežu za žene kao počiniteljice tretiralo ih se jednako kao muške počinitelje. Teorije koje su pokušale objasniti delikventno ponašanje muškaraca neprimjenljive su za objašnjavanje istog kod žena posebno iz razloga što niti jedna teorija nije u potpunosti objasnila koji su najvažniji čimbenici povezani sa spolom koji uzrokuju kriminalno ponašanje muškaraca. Istraživanja povezana s okolnostima počinjenja kaznenih djela te samog izvršavanja kazne zatvora usmjerila su se na proučavanje muške populacije te su se isti rezultati i zaključci primjenjivali na žene. Takav pristup bio je kritiziran od strane feministkinja jer su one smatrale da se isti principi ne mogu primjenjivati na oba spola. Žene su dugo vremena bile izolirane iz diskusija i istraživanja o kriminalu i kriminalnom ponašanju, a čak i kada su bile spominjane, razmišljanja i rasprave o njima bile su obilježene stereotipima i seksističkim načinom razmišljanja povezanim s njihovim rodnim ulogama. Najvažnija pitanja na koje je feministički pokret usmjerio pažnju teoretičara i empirista jest zašto žene čine zločine te na koji se način one razlikuju od muških počinitelja i kako bi sukladno tome kazneni sustav trebao utjecati na promjenu njihovog ponašanja (Belknap, 2007; prema Mallicoat, 2011). Feministički pokret dao je značajan doprinos razumijevanju ženskog kriminalnog ponašanja i stavio je u fokus važnost proučavanja karakteristika spola u kazneno-pravnom sustavu (Westervelt & Cook; 2007, prema Mallicoat, 2011).

2.2.Udio žena u ukupnom kriminalitetu

Žene čine mali udio u ukupnom kriminalitetu svih nacija, dobnih skupina i povijesnih razdoblja. Stopa ženskog kriminaliteta varira od zemlje do zemlje, ali u svim se kreće između 11% i 20% (Gremer, 1974; Einsele, 1975; prema Cajner Mraović i sur., 2002). Bez obzira na vrstu kaznenog djela, muškarci čine više kaznenih djela, posebno onih s elementima nasilja. U Republici Hrvatskoj je 2005. godine bilo ukupno 124 muškaraca pravomoćno osuđenih za kazneno djelo ubojstva i teškog ubojstva, dok je u istom razdoblju za ista djela osuđeno 9 ženskih osoba (Mittermayer, 2007). Iz navedenog podatka se može zaključiti da su te godine žene činile gotovo 14 puta manje ubojstva i teškog ubojstva nego muškarci. Statistike kriminaliteta pokazuju da je ženski kriminalitet rjeđi i manje opasan nego kriminalitet muških osoba. No, različite studije utvrdile su da razlike ipak nisu tolike te da je jedan od problema utvrđivanja opsega ženskog kriminaliteta njegova prikrivenost.

Na temelju podataka Državnog zavoda za statistiku od 2010. do 2014. godine u Tablici 1 prikazan je ukupan broj osuđenih osoba za sva kaznena djela, kaznena djela protiv života i tijela te 3 modaliteta izvršenja kaznenog djela ubojstva koja su tema ovog rada u usporedbi s istim djelima koja su počinjena od strane žena. U ukupnom kriminalitetu Republike Hrvatske udio žena je relativno stalan te se kreće između 9,66% (2012. godine) te 12,2%, (2014. godine) što je u skladu s podacima o udjelu žena u ukupnom kriminalitetu na globalnoj razini. Ako pogledamo udio žena koje čine kaznena djela protiv života i tijela taj postotak je manji te se kreće od 5,2% (2011. godina) do 7,1% (2014. godina), dok ubojstva čini 3,9% (2012. godine) do 8,7% (2010. godina) žena. U promatranom petogodišnjem razdoblju samo jedna žena je počinila teško ubojstvo, za razliku od ubojstva na mah koje čini 14,3% (2010. godina) do 50% žena (2014. godine). Iz navedenih podataka može se zaključiti kako je udio žena po kategorijama koje su navedene u Tablici 1 relativno stabilan i čini mali dio ukupnog kriminaliteta. Primjetno je da žene u najvećem postotku čine ubojstvo na mah što se može povezati s iskustvom nasilja u obitelji za koje se smatra da je uzrok ovakvog ponašanja žena koje u samoobrani čine ovu vrstu ubojstva.

Tablica 1. Udio žena u kriminalitetu Republike Hrvatske

	2010	2011	2012	2013	2014
Ukupno KD	24430	23389	20548	16617	14888
Žene	2400 9,8%	2418 10,3%	1985 9,7%	1713 10,3%	1817 12,2%
Ukupno KD protiv života i tijela	1057	1020	934	979	925
Žene	66 6,2%	53 5,2%	62 6,6%	56 5,7%	66 7,1%
Ubojstvo	103	106	76	79	85
Žene	9 8,7%	5 4,7%	3 3,9%	5 6,3%	4 4,7%
Teško ubojstvo	1	2	5	2	2
Žene	0 0%	0 0%	1 20%	0 0%	0 0%
Ubojstvo na mah	7	5	5	6	4
Žene	1 14,3%	1 20%	2 40%	3 50%	0 0%

*NAPOMENA: Do 1. siječnja 2013. godine na snazi je bio stari Kazneni zakon prema koje se kazneno djelo ubojstvo sastojalo od ubojstva, teškog ubojstva i ubojstva na mah. Od 1. siječnja 2013. godine na snazi je novi Kazneni zakon koji razlikuje ubojstvo, teško ubojstvo i usmrćenje (ubojstvo na mah iz prethodnog kaznenog zakona je sada usmrćenje definirano čl. 112. st. 1). Stari Kazneni zakon odvojeno je definirao ubojstvo na mah (čl. 92), čedomorstvo (čl. 93) i usmrćenje na zahtjev (čl. 94), dok je u novom Kaznenom zakonu sve definirano istim člankom, ali različitim stavcima. Zbog toga se podatci navedeni u Tablici 1 pod kategorijom ubojstvo na mah za 2013. godinu i 2014. godinu odnose samo na usmrćenje (čl. 112. st. 1. novog Kaznenog zakona) radi usporedbe s prijašnjim godinama.

Podatci Državnog zavoda za statistiku ne prikazuju statistiku ubojstava prema vrsti odnosa pa je statističko praćenje obiteljskih ubojstava s obzirom na vrstu žrtve vrlo otežano.

Na temelju podataka Državnog zavoda za statistiku, Kovčo-Vukadin (2011) navodi kako udio prijavljenih, optuženih i osuđenih žena u ukupnom kriminalitetu Republike Hrvatske, u periodu između 1998. i 2000. godine, ne prelazi 14%, a broj osuđenih kreće se od 8 do 10%. U navedenom periodu najviši udio žena u ukupnom broju optuženih nalazi se kod kaznenih djela protiv časti i ugleda (33,8%), zatim protiv zdravlja ljudi (30,2%), službene dužnosti (25,6%), pravosuđa (18,4%), braka, obitelji i mladeži (17,9%) te sigurnosti platnog prometa i poslovanja (16,7%). Struktura optuženja žena u ukupnom periodu govori o najvećoj relativnoj zastupljenosti kaznenih djela protiv imovine (15,5%), nakon kojih po visini udjela slijede kaznena djela protiv opće sigurnosti (10,5%), vjerodostojnosti isprava (7,7%), protiv braka, obitelji i mladeži (7,4%), vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom (7,3%), časti i ugleda (6,7%), sigurnosti platnog prometa i poslovanja (6,4%) te ostale skupine kaznenih djela s nižim udjelima. Na temelju ovih podataka autorica zaključuje kako je vidljiv trend rasta optuženja žena za kaznena djela protiv sloboda i prava čovjeka i građanina, vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom, protiv braka, obitelji i mladeži, protiv zdravlja ljudi, okoliša, sigurnosti platnog prometa i poslovanja, pravosuđa, vjerodostojnosti isprava te službene dužnosti, dok se kod kaznenih djela protiv života i tijela, časti i ugleda te opće sigurnosti bilježi silazni trend u broju optuženih žena.

Belušić (2003) na temelju podataka statističkih izvješća od 1992. do 2001. godine navodi kako se ukupan kriminalitet žena u Republici Hrvatskoj kretao oko 7%. To je nešto manji postotak u odnosu na analizirano razdoblje u Tablici 1, kao i na podatke koje navodi Kovčo Vukadin (2011). Ovaj podatak ne znači nužno da je došlo do povećanja stope ženskog kriminaliteta zadnjih godina te se možda može objasniti promjenama u kaznenopravnom zakonodavstvu, ali je svakako zabrinjavajući.

Heindenshon (1997; prema Meter Celinščak, 2001) navodi tri glavna zaključka o kriminalitetu žena na temelju postojeće literature:

1. Žene čine manji dio ukupnog kriminaliteta;
2. Žene čine manje opasna i neprofesionalna kaznena djela te rijetko recidiviraju;
3. Žene su malim udjelom zastupljene u penalnim ustanovama.

2.3. Teoretske perspektive

Od kasnog 19. stoljeća istraživači su se bavili proučavanjem veza između spola i kriminaliteta. Kriminologija je do druge polovice 19. stoljeća bila disciplina u kojoj su u fokusu teorija i istraživanja bili muškarci, a utjecaj i razvoj feminizma u kriminologiji zaslužan je za prebacivanje fokusa sa muške zatvorske populacije na žensku, iako i danas postoji puno više istraživanja vezanih za muške počinitelje (Mallicoat, 2011). Feministički pokret naglasio je da se kriminalno ponašanje žena i njihovo iskustvo sa pravosuđem razlikuje od iskustava muškaraca te da se njihovo ponašanje treba interpretirati u skladu s njihovim društvenim ulogama (Giddens, 2007). Zaslugom feminističkog pokreta počelo se razmatrati može li se postojećim teorijama objasniti kriminalno ponašanje žena te zašto one čine mali udio u ukupnom kriminalitetu, iako posjeduju brojne psiho-socijalne karakteristike kojima kriminolozi daju veliki značaj u objašnjavanju muškog kriminaliteta. Moderna kriminologija je dala puno više pozornosti ženskom spolu kao zaštitnom čimbeniku, prvenstveno zbog uloge majke i supruge, a zanemarivala je ženu kao počinitelja i žrtvu (Kanduč, 2001; prema Grozdanić i Šelih, 2001).

Pregledom kriminoloških teorija 20. stoljeća također je vidljivo da ponašanje žena nije objašnjavano s obzirom na njihove specifičnosti te da se i dalje njihovo ponašanje interpretiralo vezano za postojeće spolne stereotipe (Mallicoat, 2011). Argumenti korišteni za objašnjavanje ženskog kriminaliteta bili su vezani za dva gledišta. Prvo je kretalo od toga da su počiniteljice agresivne i nasilne, a drugo da su to pasivne i bespomoćne žene koje trebaju zaštitu. Rane etiološke teorije osvrnule su se na oba gledišta kako bi objasnile kriminalitet žena. Kanduč (2001; prema Grozdanić i Šelih, 2001) daje podjelu teorija na antifeminističke koje su u skladu s prvim gledištem, na feminističke koje su u skladu s drugim gledištem i u kojima se naglašava moralna superiornost žena te on dodaje i treću, objektivno-znanstvenu, koja pokušava razumjeti i objasniti ljudsko ponašanje. Etiološke teorije koje pokušavaju

objasniti zašto žene čine kaznena djela mogu se podijeliti na opće (objašnjavaju uzroke počinjenja svih vrsta kaznenih djela) i posebne teorije (objašnjavaju uzroke počinjenja određenih vrsta kaznenih djela) te individualne (uzroci u karakteristikama ličnosti) i strukturalno-procesne teorije (okolinski i situacijski uzroci). Danas se ponašanje ljudi ne pokušava objasniti kroz jednu izdvojenu teoretsku perspektivu, već prevladava integrativni pristup koji je znanstveno najteži, ali i najobuhvatniji u proučavanju ljudskog ponašanja kroz interakciju bioloških, psiholoških i socijalnih čimbenika.

2.3.1. Biološke teorije

Kraj 19. i početak 20. stoljeća predstavlja početke bavljenja ženskim kriminalitetom. Iako su i prije autori pokušavali objasniti ženski kriminalitet ta su objašnjenja odbačena jer su se većinom usmjeravala na biološke razlike između spolova. Žene su okarakterizirane kao fizički slabije, manje agresivne te moralno superiornije.

Kada se pokušava objasniti zašto ljudi čine kaznena djela, većinom je fokus na njihovim osobinama ličnosti. Agresivnost, impulzivnost, želja za uzbuđenjem, drskost, sklonost ovisnostima su samo neke od njih. Ove osobine pripisivale su se muškom rodu, a manifestacija istih kod žena je bila pokazatelj njihove nenormalne ženstvenosti. Počinjenjem kaznenog djela žene krše dvije društvene norme: kaznenopravnu i spolnu. Kršenje ovih normi objašnjavalo se biološkim determinizmom na način da se uzrok činjenju kaznenih djela pripisivao karakteristikama ženske prirode poput menstruacije, trudnoće, rađanja ili menopauze (Kanduč, 2001; prema Grozdanić i Šelih, 2001).

Cesare Lombroso i William Ferrero bili su prvi kriminolozi koji su pokušali objasniti prirodu ponašanja žena koje su počinile kaznena djela u knjizi „The Female Offender“ objavljenoj 1895. godine. Lombrosova osnovna ideja je bila, da kao i kod muškaraca, i kod žena postoje degenerativna fizička obilježja koja se mogu povezati s činjenjem kaznenih djela. Lombroso i Ferrero su proveli istraživanje u zatvoru te zaključili da počiniteljice imaju jedinstvene značajke poput okcipitalne nepravilnosti, uskog čela, istaknutih obraza te muževnog lica. Pronašli su puno manje fizičkih nepravilnosti nego kod muškaraca, a to su objasnili tvrdnjom da su žene biološki primitivnije i da su manje evoluirale nego muškarci. Za žene kod kojih je pronašao karakteristike rođenog zločinca rekao je da su puno opasnije nego njihovi muški ekvivalenti (Cajner Mraović i sur., 2002). Također su tvrdili da su počiniteljice

puno sličnije muškarcima nego ženama koje ne čine kaznena djela. Smatrali su da počiniteljice imaju puno slabije materinje instinkte i osjećaje, da su manje osjetljive na bol, manje suosjećajne, ljubomorne te osvetoljubive. Prema njima, žene koje manifestiraju kriminalno ponašanje imaju najgore karakteristike ženskog spola te preuzimaju sve kriminalne tendencije koje inače više karakteriziraju mušku populaciju. Ova teorija bila je kritizirana i neprihvaćena jer nije obuhvatila strukturalne i okolinske varijable koje bi mogle utjecati na ponašanje žena, a njihovo istraživanje nije bilo znanstveno utemeljeno (Lombroso i Ferrero, 1895; prema Mallicoat, 2011).

Otto Pollak je 1961. godine objavio knjigu „The Criminality of Women“ u kojoj je više od pola stoljeća nakon Lombrosa i Ferrera dao objašnjenje ženskog kriminalnog ponašanja. Pollak je vjerovao da postoji velika tamna brojka ženskog kriminaliteta jer je smatrao da je većina kaznenih djela počinjenih od strane žena beznačajna te da žrtve ne prijavljuju takve zločine, posebno ako su žrtve muškarci. Zbog navedenog je smatrao da statistički podatci loše pokazuju kriminalitet žena. Također, navodi da policijski službenici prilikom uhićenja blaže postupaju sa ženama i da one dobivaju bolji tretman u kaznenopravnom sustavu. Tradicionalni status žene kao domaćice i majke Pollak vidi kao priliku kroz koju se žene upuštaju u činjenje kaznenih djela protiv slabijih i nemoćnih, a to su djeca i stariji. On kriminalitet žena naziva „maskiranim kriminalitetom“ te navodi da žene dobivaju moć na način da zavaravaju muškarce pomoću seksualnih aktivnosti, a to im onda pomaže da njihovo kriminalno ponašanje često prođe nezapaženo u društvu (Giddens, 2007). Muško kavalirstvo je također jedan od čimbenika zbog kojih postoji tamna brojka ženskog kriminaliteta jer oni zbog svog zaštitničkog stava prema ženama rjeđe prijavljuju djela gdje su oni žrtve ili svjedoci. Pollak je svojom teorijom ukazao na to da žene također imaju kriminalne osobine ličnosti, a to je prije svega zbog njihove sposobnosti laganja, prikrivanja i manipuliranja (Kanduč, 2001; prema Grozdanić i Šelih, 2001). Pollak je također smatrao da ženama uloga domaćice daje priliku da zločine čine u privatnosti vlastitog doma (Giddens, 2007).

Najvažniji biološki čimbenici kojim se objašnjavao kriminalitet žena jesu njihova slabija tjelesna konstitucija, postojanje generativnih faza, niža razina hormona androgena i nedostatak y kromosoma. Svi ovi čimbenici služili su za opravdanje tvrdnje da su žene manje delikventne i da su manje agresivnije od muškaraca (Cajner Mraović i sur., 2002). Što se tiče generativnih faza kod žena, najviše je pažnje posvećeno povezanosti menstruacije i kriminaliteta, iako se ni o tome ni danas ne zna više nego prije sto godina (Pollak, 1959;

prema (Cajner Mraović i sur., 2002). Empirijska istraživanja su pokazala da tijekom menstruacije dolazi do porasta tjelesne i duševne nestabilnosti te da to dovodi do počinjenja kaznenih djela poput krađa, krivotvorenja, uvreda, kletvi te ubojstava. Više istraživanja provedeno je u svrhu utvrđivanja počinjenja ubojstava za vrijeme menstruacije. Ta istraživanja pokazuju da četvrtina žena (u drugim istraživanjima polovina) počini kazneno djelo s elementima nasilja u predmenstrualnoj fazi (Trube Becker 1974; prema Cajner Mraović i sur., 2002). Cremer (1974; prema Cajner Mraović i sur., 2002) navodi istraživanja koja pokazuju da majke tijekom menstruacije više ubijaju svoju djecu. No, iako postoje neke povezanosti nije znanstveno dovoditi menstruaciju ili promjene u klimakteriju u vezu, a posebno u etiološku vezu s počinjenjem ubojstva. Muškarci također prolaze kroz klimakterij, a kod njih se to nikad ne smatra povodom kriminalnog ponašanja (Kovčo, 1997; prema Dundović, 2007). Kriminalitet žena povezivao se i s reproduktivnom sposobnošću koja utječe na psihološke reakcije žena (Mallicoat, 2011).

Tijekom ovog razdoblja kriminalitet žena povezivao se s njihovom seksualnošću, a kriminolozi su korištenjem takvog objašnjenja pojačavali patrijarhalna pravila u društvu. Biološke teorije većinom daju objašnjenja ženskog kriminaliteta sa seksističkog stajališta te u potpunosti zanemaruju društveni utjecaj i sociopsihološki razvoj, ali su poslužile razvoju ranih psiholoških teorija.

2.3.2. Psihološke teorije

Utemeljenjem psihoanalize Freud (Flowers, 1987; prema Meter Celinščak, 2001) je postavio jednu od glavnih teorija objašnjenja ženskog kriminaliteta. On smatra da je žena moralno inferiornija od muškarca jer nema penis te zbog toga ima manju mogućnost kontrole impulsa i nema sposobnost rješavanja Edipovog kompleksa. Ličnost žene on opisuje kao pasivnu, narcisoidnu, mazohističku, ljubomornu, emocionalnu, nemoralnu s lošom sposobnosti rasuđivanja. Glavni zaključak njegove teorije je da nedostatak penisa kod žena vodi antisocijalnom ponašanju.

Teorija o društvenom učenju nastala je na temeljima biheviorizma koji promjene u ljudskom ponašanju objašnjava učenjem te principima kažnjavanja i nagrađivanja. Kako bi se moglo objasniti ljudsko ponašanje, važno je razumjeti kognitivne čimbenike (razmišljanje i pamćenje) te kako oni u interakciji s okolinom djeluju na učenje određenih ponašanja. Rotter

(1954; prema Ignjatović, 2011) je posebni značaj dao očekivanjima i ostvarenju personalnih ciljeva što utječe na to koje će ponašanje odabrati pojedinac kako bi taj cilj i ostvario. Prema njemu, ljudi koji čine kaznena djela smatraju da će ostvariti određenu dobit (status, moć, emocionalno zadovoljstvo) koja je veća u odnosu na percipirane negativne posljedice (kazna, osuda okoline), a isto vrijedi i za počiniteljice kaznenih djela. Zbog postavki ovog učenja brojna istraživanja polaze od pretpostavke da osobe koje su iskusile neki oblik nasilja ili zlostavljanja u djetinjstvu imaju tendenciju tako se ponašati i u odrasloj dobi. Debuyst (1960; prema Cajner Mraović i sur., 2002) nalazi uzroke delikventnog ponašanja u ranim frustracijama, učenju nasilničkih oblika ponašanja imitacijom, utjecaju masovnih medija te društvu koje pravovremeno ne reagira i nedovoljno osuđuje takva ponašanja. Berkowitz (1989) navodi kako frustracija izaziva emociju srdžbe koja zatim, ovisno o situaciji, može dovesti do agresivnog i delikventnog ponašanja kako bi se ostvario željeni cilj.

Konstantinović-Vilić (1968; prema Meter Celinščak, 2001) navodi kako upravo osobine poput pasivnosti, ovisnosti, bespomoćnosti, emocionalnosti te neagresivnosti služe kao pozitivni faktori koji žene odvrćaju od kriminalnog ponašanja. Singer (1994; prema Belušić, 2003) navodi kako je izvor ženskog kriminaliteta pasivnost koja se oblikuje tijekom puberteta, a na temelju toga se razvija ženska sklonost nepoštenju što se povezuje s visokim udjelom žena u kaznenim djelima klevete i ubojstvima koja se počine trovanjem.

Objašnjena ženskog kriminaliteta koja imaju psihološku osnovu vide žensku pasivnost koja se oblikuje tijekom razvoja kao uzrok njihove manje zastupljenosti u ukupnoj stopi kriminaliteta, posebice u nasilničkom kriminalitetu (Meter Celinščak, 2001).

2.3.3. Sociološke teorije

Tijekom 60. i 70. godina 20. stoljeća sve je više rastao interes za objašnjavanje ženskog kriminaliteta unutar objašnjenja kriminaliteta općenito. U ovom razdoblju fokus se prebacio s pronalaženja razloga u individualnoj patologiji na traženje istih u socijalnom okruženju. Socijalizacijski proces drugačije oblikuje žene i muškarce - muškarci imaju veću slobodu, potiče ih se da budu agresivniji i ambiciozniji dok se od žena očekuje neagresivnost i veća razina emotivnosti. Od samog djetinjstva muškarci imaju više prilika i dobivaju više odobravanja za iskazivanje agresivnog ponašanja (vikanje, udaranje, uništavanje stvari). Žene za ta ista ponašanja izazivaju puno više negativnih, osuđujućih reakcija okoline te su naučene

takve osjećaje potiskivati. Muškarci i žene razlikuju se u svojim emocionalnim stilovima, što znači da na različite načine iskazuju svoje osjećaje. Od muškaraca se očekuje da budu čvrsti i zaštitnički nastrojeni, a od žena da budu nesebične, požrtvovne, strpljive, brižne te da “negativne“ osjećaje ne smiju izražavati. Žene zbog toga uče ovladavati negativnim efektima takvih osjećaja te kao posljedicu takve socijaliziranosti one izražavaju manje agresivnih i nasilničkih ponašanja (Kanduč, 2001; prema Grozdanić i Šelih, 2001). Žene se pokušavaju socijalno konformirati te vidjeti sebe kroz tradicionalne spolne uloge što kod njih može izazvati veliki pritisak koji izlazi na vidjelo u različitim oblicima, a najčešće je to depresivno stanje (Bernard, Maier Katkin i Ogle, 1995). Nye (1958; prema Cajner Mraović i sur., 2002) smatra da je glavna razlika među spolovima odraz prisutnost mehanizama društvene kontrole. Obitelj i društvo pred žene stavljaju puno restriktivnija pravila te zbog toga djevojke manje čine kaznena djela. U obitelji se prema ovome može naći i uzrok njihovog kriminalnog ponašanja jer je dokazano da se više poremećenih obiteljskih odnosa nalazi kod djevojaka nego kod dječaka koji čine kaznena djela. Ako su odnosi u obitelji narušeni te nestane neformalna kontrola, žena će se osjećati slobodnije i lakše će odstupiti od stereotipne uloge koju je naučila, u ovom slučaju nemanifestiranja agresivnih osjećaja, te će joj nasilničko ponašanje izgledati prihvatljivije. Ženama očuvana obiteljska struktura koja pruža stabilnost, kontrolu, emocionalnu i financijsku sigurnost služi kao zaštitni faktor koji smanjuje njihovu želju za nasilničkim ponašanjem. Narušenost obiteljske strukture u kombinaciji sa lošom socijalnom sredinom utječe na to da žena na stres i frustracije reagira nasiljem (Schwartz, 2006).

Sociološke teorije upravo zbog tog različitog utjecaja socijalizacije pretpostavljaju da žene imaju manje prilike za počinjenje kaznenih djela te da je njihov udio u općem kriminalitetu značajno manji zbog toga u odnosu na muškarce. Smatralo se da žene čine kaznena djela na stereotipan način s obzirom na njihov spol. Čak i kada počine nasilna kaznena djela, poput ubojstava, žrtve su im najčešće rođaci, ljubavnici ili bliske osobe, a taj obrazac vidljiv je i danas. Žene najčešće koriste kuhinjski nož kao oružje jer je to oružje s kojim imaju najviše iskustva. Prihvatanje ovih razlika u procesu socijalizacije s obzirom na spol je postalo ishodište za moderne feminističke rasprave o kriminalitetu.

Radovi Frede Adler i Rite Simon tijekom 1970-ih godina su bili nadahnuti počecima emancipacije žena tijekom feminističkog pokreta te su označili važan preokret u proučavanju kriminaliteta žena. Autorice su naglasile da će emancipacija žena dovesti do njihove povećane

participacije u kriminalnim aktivnostima kao posljedicu oslobađanja od zabrana koje su do tada imale u patrijarhalnom društvu. Iako je zabilježen porast kriminaliteta žena između 1960. i 1975. godine, ova teorija kritizirana je zbog nekoliko razloga: u tom periodu zabilježen je i porast kriminaliteta muškaraca; žene općenito u malom postotku čine kaznena djela pa i mali porast donosi velike statističke pomake; iako emancipacija donosi ženama nove slobode to ne znači da će se veliki broj njih automatski početi baviti kriminalom.

Teorija anomalije objašnjava da je u otuđenom društvu glavni kriterij za uspjeh materijalno stanje, a kako su žene više bile orijentirane na brak i majčinstvo nego na osobni materijalni uspjeh to je utjecalo na nižu stopu kriminaliteta žena u usporedbi s muškarcima. Žene su se materijalno osiguravale kroz brak te nisu imale toliko stresa i frustracija koje dolaze iz izvanjskog svijeta (Cajner Mraović i sur., 2002). Ova teorija ne objašnjava zašto žene čine manji broj kaznenih djela jer i one osjećaju anemične napetosti, možda čak i jače nego muškarci s obzirom na razinu emotivnosti koju posjeduju (Kanduč, 2001; prema Grozdanić i Šelih, 2001). No, da je to uistinu tako onda bi kaznena djela činile samo neudane žene bez djece što nije slučaj.

Generalna teorija pritiska (eng. General Strain Theory), u daljnjem tekstu GTP, uzroke prijestupničkog ponašanja vidi u različitim oblicima frustracija. Frustracija kod pojedinca nastaje kad se na socijalno prihvatljiv način ne mogu ostvariti dogovoreni društveni te željeni osobni ciljevi. Frustracija zbog neostvarenja ciljeva uzrokuje agresiju i agresivno ponašanje (Cohen, 1955; Merton, 1949; prema Mallicoat, 2011). Ovom teorijom najčešće se objašnjavalo kriminalno ponašanje muškaraca iz radničke klase manifestirano radi ostvarivanja ekonomskih ciljeva. Glavnu kritiku ove teorije s obzirom na spol dala je Faith (1993; prema Mallicoat, 2011) koja kaže da se ovako postavljenom teorijom ne može objasniti kriminalno ponašanje žena jer su one gotovo uvijek u lošijoj poziciji za ostvarivanje tih ciljeva, a čine znatno manje kriminala nego muškarci.

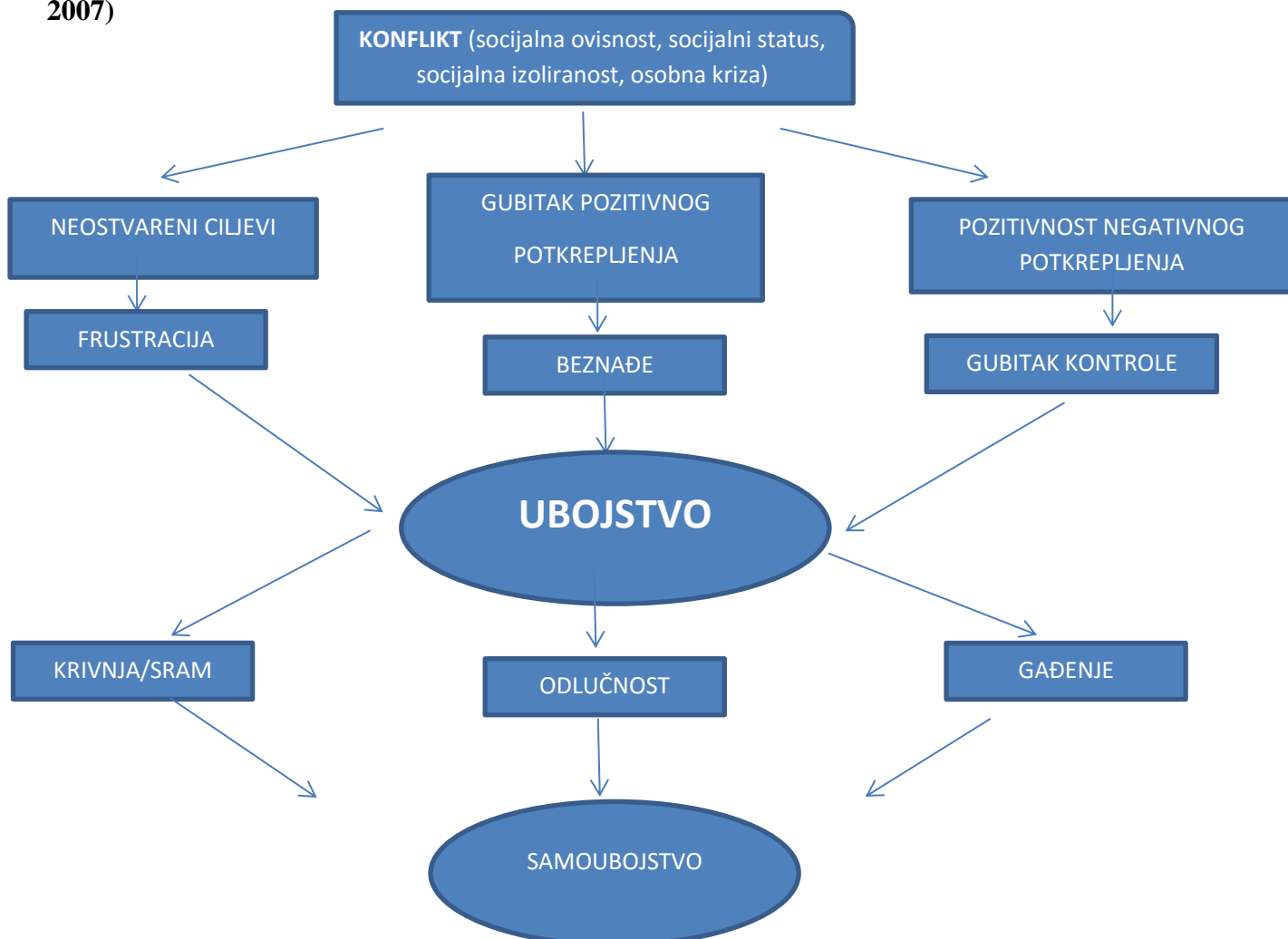
Agnew (1992; prema Bernard i sur, 2005) je proširio ovu teoriju te je naveo više uzročnika koji mogu izazvati stres i frustracije. Prema njemu, postoje tri osnovna uzroka u GTP-u:

1. Neuspjeh u postizanju ciljeva koji se pozitivno vrednuju u društvu (ekonomski, osobni, socijalni);
2. Gubitak pozitivnog potkrepljenja različitih ponašanja (u intimnim ili obiteljskim odnosima);

3. Pozitivnost negativnog potkrepljenja (kroz nasilje, napuštanje, odbacivanje, uhićenja).

Agnew (1992; prema Voigt i Wood, 2007) navodi kako su negativni odnosi s drugim ljudima u pozadini sva tri uzroka. Iako on na njih gleda odvojeno, oni se mogu ispreplitati te dovesti do ekstremne agresije. Npr. kada ženu partner odluči napusti on utječe na njenu sliku o sebi te na njezin materijalni status što kod nje uzrokuje frustraciju koja može dovesti do ubojstva ("ako te ja neću imati nitko neće") i posljedično samoubojstva. Prvi i treći uzrok frustracija vežu se u iz intimna ubojstva (Voigt i Wood, 2007).

Slika 1. Integrativni model počinjenja ubojstva/samoubojstva (prema Voigt i Wood, 2007)

Slikom 1 može se objasniti počinjenje ubojstva kojem su povod frustracije od strane muškaraca, ali i žena. Uzroci konflikta mogu ležati u različitim frustracijama (loš društveni i

socio-ekonomski status, loša slika o sebi, nezadovoljstvo vlastitim životom...) za koje osobe smatraju da su nerješive. Žene se mogu naći u lošem intimnom odnosu ili situaciji vezanu uz njezino dijete za koji joj drugi govore „bit će bolje, promijenit će se“ te na taj način pozitivno potkrepljuju njezinu naučenu bespomoćnost. S obzirom da se ona nije naučila nositi s takvim stresom u jednom trenutku doći će do ubojstva (u daljnjem tekstu navedeno je detaljnije opisano kroz integrativnu teoriju i koncept prekontrolirajuće ličnosti). Nakon počinjenja ubojstva ona shvaća da namjera nije bila ozlijediti ili ubiti drugu osobu već je samo htjela naći izlaz iz naizgled bezizlazne situacije s kojom se nije znala nositi na društveno prihvatljiv način te zbog toga čini samoubojstvo kako bi smanjila krivnju koju osjeća. Brojna navedena istraživanja povezuju mentalne poremećaje s ubojstvima djece pa je pretpostavka da počiniteljice koje čine ubojstvo na štetu djece češće čine i samoubojstvo. Peck (1979; prema Harper i Wood, 2007) navode kako je samoubojstvo nakon ubojstva oblik fatalnog samoubojstva prema Durkhmannovoj tipologiji te kao takvo odražava izlaz iz situacije u kojoj počinitelj ne može kroz promjenu socijalnog statusa i uloge ostvariti cilj. Navedeno se može komparirati sa ženama u nasilnom odnosu koje jedini izlaz zaštite sebe i djeteta vide u počinjenju ubojstva. Do ovakvog oblika fatalne agresije može doći i ako žena sebe vidi kao neuspješnog roditelja ili partnera te onda agresiju prvo usmjerava na objekt koji smatra uzrokom toga pa onda na sebe.

Frustracije i stresovi mogu se promatrati kao obilježja rodnog društva i kao takvi utječu na rodnu socijalizaciju i oblikuju individualna iskustva i odgovore na njih. Broidy and Agnew (1997; prema Mallicoat, 2011) su utvrdili da su žene češće mete seksualnog, psihičkog i fizičkog zlostavljanja te da su one zabrinutije oko pronalaska i zadržavanja čvrstih veza s drugim ljudima nego muškarci. Muškarci, za razliku od žena, doživljavaju više frustracija vezanih za materijalni uspjeh. Sharp (2005; prema Mallicoat, 2011) je proveo studiju te je utvrdio kako i žene i muškarci odgovaraju ljutnjom na frustracije, no žene uz ljutnju pokazuju i internalizirane negativne emocije koje kasnije mogu utjecati na razvoj ovisničkih ponašanja kod njih. Ova kompleksnost objašnjavanja spolnih razlika u odgovorima na frustracije može potencijalno služiti kao jedno od najboljih objašnjenja za razlike u počinjenju kaznenih djela između spolova.

Prema teoriji društvene sredine brak pruža ženama zaštitu od različitih socijalnih situacija i čimbenika koji bi mogli dovesti do kriminalnog ponašanja. Međutim, brojna istraživanja pokazuju da to nije tako te da je velik broj počiniteljica u braku. Također, položaj

i uloga žene u braku se tijekom godina mijenjala, a udio žena u kriminalitetu već je dugi niz godina relativno stabilan (Cajner Mraović i sur., 2002).

Prema Sutherland-ovoj teoriji diferencijalne asocijacije najveći dio kriminalnog ponašanja uči se kroz interakcije s primarnim socijalnim grupama. Žene su tijekom razvoja povezanije s obitelji, na njih vršnjaci imaju manji utjecaj te imaju restriktivnije norme ponašanja nametnute od strane društva te su zbog toga manje izložene rizičnim situacijama i delikventnim grupama ljudi. Žene kroz socijalizaciju usvajaju osobine poput neagresivnosti, poslušnosti, usmjerenosti k obitelji, brižnosti, ljubaznosti, ljupkosti i dr. Pristalice ove teorije smatraju da upravo iz navedenih razloga žene čine manje kriminaliteta nego muškarci (Kanduč, 2001; prema Grozdanić i Šelih, 2001). No, da je ovo točno, s mijenjanjem stava društva prema ženama trebao bi porasti kriminalitet žena što nije slučaj (Cajner Mraović i sur., 2002). Također, nešto što je naučeno u djetinjstvu lako je promjenjivo zbog novih iskustava, želja i potreba koja se događaju, mijenjaju i razvijaju tijekom odrastanja te ovise o izobrazbi, socioekonomskom položaju, etničkoj pripadnosti i dr. (Kanduč, 2001; prema Grozdanić i Šelih, 2001).

Sociološke teorije objašnjavaju manji udio ženskih počiniteljica u ukupnom kriminalitetu činjenicom da su one socijalno zaštićenije. Sukladno tome, kako je status žena u društvu rastao trebao je rasti i kriminalitet koji one čine, no to se nije dogodilo .

2.3.4. Feminističke teorije

Jedna od značajki koja definira feminističku kriminologiju jest fokus na živote žena i djevojaka kao kontekst za kriminalno ponašanje.

Sampsonsova i Laubova (1993; prema Mallicoat, 2011) su utemeljile teoriju životnog pravca (eng. Life Course Theory) koja polazi od toga da svaki događaj u nečijem životu od rođenja do smrti predstavlja prekretnicu koja može objasniti zašto netko čini kaznena djela. Teorija životnog pravca naglašava adolescenciju kao ključno vrijeme za razvoj delikventnog, odnosno kriminalnog ponašanja. Ova teorija je spolno neutralna te objašnjava kako razne razvojne životne prekretnice mogu objasniti kriminalno ponašanje. Na temelju ove teorije razvio se jedan od najutjecajnijih pristupa na području ženskog kriminaliteta - **feministički pristup životnim stazama** (eng. Feminist Pathways Theory) Ovaj pristup nastoji koristiti životne događaje i traume kod žena koje su vjerojatne da će dovesti do kriminaliteta u kasnijoj

dobi. Prema ovoj teoriji do ponašajnih problema mogu dovesti brojni čimbenici koje se mogu pripisati različitim izvorima: spolne uloge naučene kroz socijalizaciju, društveno nametnuta pravila, strah od viktimizacije te ženski odgovor na mušku dominaciju. Upravo zbog toga muške i ženske "putanje" u delikventno ponašanje mogu barem djelomično biti povezane sa spolom. Spolne razlike tijekom procesa socijalizacije utječu na razvojni proces te tako rezultiraju drugačijim odgovorima na životne situacije kao i problemima u ponašanju. Istraživači su identificirali krug nasilja kod ženskih počiniteljica – prvo su one bile žrtve, nakon čega su postale prijestupnice. Uloga viktimizacije jedno je od najvažnijih objašnjenja ženskog kriminaliteta jer zatvorenice u velikom broju prijavljuju psihičko, emocionalno i seksualno zlostavljanje tijekom života. Naravno, ovo ne objašnjava kriminalitet svih žena i može služiti i kao objašnjenje za kriminalitet muškaraca, no ipak predstavlja važnu ulogu u objašnjavanju etiologije delikventnog ponašanja žena (Mallicoat, 2011).

Prema feminističkim teorijama žene doživljavaju značajnu razinu stresa zbog različitih strukturalnih, socijalnih i kulturalnih uvjeta modernog društva. U psihološkoj i psihijatrijskoj literaturi se kao najznačajniji stresori navode: preklapanje različitih životnih i socijalizacijskih uloga, strukturalne razlike i društveni uvjeti te strategije suočavanja koje je osoba razvila. Stres različito pogađa žene u odnosu na mjesto odrastanja, socioekonomski status i boju kože. Žene koje nisu odrasle u gradu, koje su nižeg socioekonomskog statusa te koje nisu bjelkinje doživljavaju više socijalne izolacije. Žene se svakodnevno suočavaju s različitim primjerima stresnih situacija poput lošije plaće ili položaja na poslu te manjih šansi za napredovanje u usporedbi s muškarcima. Društvo karakterizira žene kao asertivnije, emocionalnije, ovisnije, racionalnije i pokornije u usporedbi s muškarcima te to predstavlja jak izvor stresa jer žene internaliziraju takve poruke na način da se smatraju manje vrijednima od muškaraca. Na taj način one stvaraju lošu sliku o sebi što dovodi do njihovog niskog samopouzdanja te negativnih emocija. Osim toga, žene su pod pritiskom da se udaju jer je to jedini legitiman način da imaju djecu bez osude okoline. Na taj način socijalni status žene i njezine djece ovisi o kvaliteti veze koju ona ima sa svojim mužem. A ako pak nemaju djecu, onda ne ispunjavaju ulogu majke kojoj društvo pridaje veliku važnost. Uloga majke i supruge ponekad ne ostavlja dovoljno mjesta za osobni razvoj i izgradnju karijere što predstavlja jedan od izvora stresa. Ovo su samo neki od primjera stresora s kojima se žene suočavaju. Stres u strukturalnim i socijalnim područjima poput zaposlenja, braka i intimnih veza, majčinstva, seksualnosti i reproduktivnosti u kombinaciji s društvenim stavom koji podcjenjuje žene vodi k razvoju negativnih afekata (Bernard i sur., 1995).

Integrativna teorija

Objašnjenja ubojstava koje počinje žene temeljila su se na saznanjima postojećih istraživanja i teorija kojima se objašnjavalo takvo ponašanje muškaraca. S obzirom na razlike u načinu počinjenja tog kaznenog djela te zbog konzistencije u obilježjima ubojstava počinjenih od strane žena postalo je jasno da se na ove dvije skupine mora gledati odvojeno te i njihova ponašanja objašnjavati posebno s obzirom na brojne osobne i ponašajne karakteristike kojima se razlikuju.

Bernard i sur. (1995) navode kritike i razloge zbog kojih prijašnje teorije loše objašnjavaju ženski kriminalitet. Većina teorija fokusirala se na objašnjavanje "manje ozbiljnih" vrsta kriminaliteta te su ubojstva počinjena od strane žena ostala poprilično zanemareno područje istraživanja i teoretiziranja. Manifestiranje kriminalnog ponašanja pripisivalo se individualnoj patologiji dok su socijalni i strukturalni kontekst počinjenja ostali zanemareni. Teoretičari su povezivali kriminalno ponašanje žena s promjenom njihovih tradicionalnih uloga i sa sve većim pravima koje su dobivale, no to je pogrešno jer brojna istraživanja pokazuju da počiniteljice čak čvršće vjeruju u tradicionalne i stereotipne uloge (majka, kućanica, supruga) i ponašanja u skladu s njima, nego je to slučaj u generalnoj populaciji. Neke teorije objašnjavaju nasilje žena u jednom okruženju, većinom obiteljskom, dok su druga okruženja u potpunosti zanemarena. Nije povučena jasna granica između objašnjavanja nasilja vezanog za sindrom zlostavljane žene te prenatalne i postporođajne depresije. Teorije kojima se navedeno tumači daju različita i neusklađiva objašnjenja ubojstva koja počinje žene iako postoje sličnosti između žena koje ubiju intimne partnere i onih koje ubiju vlastitu djecu, ali i onih koje čine druge vrste ubojstava.

S obzirom na prije objašnjen proces socijalizacije kod žena, lakše je razumjeti manji opseg kaznenih djela s elementima nasilja koje počinje žene. Obilježja ubojstava koje počinje žene dosta su slična, dok muškarci čine raznovrsnije oblike ovog kaznenog djela. Kod ubojstava koje počinje žene žrtva je obično netko iz njezinog intimnog kruga, a ubojstvo se dogodi u kućnom, obiteljskom okruženju. Ubojstvo se dogodi zbog nekog oblika situacijskog pritiska (nasilje, prevelik emocionalan stres), a počiniteljica je u većini slučajeva tradicionalna po pitanju svoje spolne uloge i životnog stila (Kanduč, 2001; prema Grozdanić i Šelih, 2001).

Na osnovu spomenutih karakteristika te koristeći koncepte tri postojeće teorije, Bernard i sur. (1995) su razvili integrativnu teoriju koja objašnjava zašto žene čine ubojstva koristeći adaptaciju generalne teorije pritiska koju su razvili Agnew (1992; prema Bernard i sur., 1995), Megargee (1966, 1973; prema Bernard i sur., 1995) i Bernard (1990, 1993; prema Bernard i sur., 1995). Pomoću njihovih koncepata te postavki feminističkih teorija, Bernard i sur. (1995) objasnili su kako negativni utjecaji (strukturalni, socijalni i kulturalni) koje žene svakodnevno doživljavaju mogu dovesti do razvoja kriminalnog ponašanja.

Kao što je prije objašnjeno, ranije generalne teorije pritiska su se fokusirale na vezu između postizanja ciljeva i devijantnih ponašanja, dok je Agnew (1992; prema Bernard i sur., 1995) smatrao da nemogućnost bijega od negativnih utjecaja dovodi do negativnih emocija poput očaja, straha, razočarenja, depresije i bijesa. Kako bi se spriječile negativne emocije potrebno je razviti dobre strategije suočavanja sa situacijama zbog kojih bi one mogle nastati. Izvori stresa predstavljaju jednu od glavnih razlika između žena i muškaraca te utječu i na razlike u strategijama suočavanja koje žene razvijaju u odnosu na muškarce. Žene imaju tendenciju vidjeti sebe kroz odnose koje imaju s drugim ljudima i na taj način vrednuju vlastito ja. One na sve načine pokušavaju zaštititi te odnose jer smatraju da se njihovi "negativni" osjećaji ne bi tolerirali od strane druge osobe ili društva. Stoga one ne izražavaju ljutnju već koriste racionalizaciju kao obrambeni mehanizam pomoću kojeg ljutnju "pretvaraju" u krivnju ili patnju. Agnew (1992; prema Bernard i sur., 1995) smatra da razina devijantnosti određene grupe ovisi o razini stresa koji ta grupa doživljava, ograničenjima koje ima s obzirom na legalne i ilegalne mehanizme suočavanja s istim te o sklonosti za počinjenje zločina ili manifestiranje devijantnog ponašanja. Ova teorija ne pretpostavlja visok udio nasilja manifestiranog od strane žena jer se žene suočavaju sa stresom internalizirajući svoje osjećaje koji se onda najčešće manifestiraju kroz "unutarnje" emocije poput krivnje, depresije i očaja. Na ovaj način smanjuje se stres, ali i sposobnost prilagođavanja devijantnog ponašanja kao odgovor na isti. To kod njih rezultira razvojem prekontrolirajuće osobnosti koju je objasnio Megargee (1966, 1973; prema Bernard i sur. 1995). On smatra da većina počinitelja ima suprotne karakteristike ličnosti te da impulzivno reagira bez obzira na situaciju. Osobe s prekontrolirajućom ličnosti skoro nikad ne manifestiraju agresivno ponašanje, ali kada u određenim situacijama ne mogu više zadržati kontrolu one reagiraju ekstremnim nasiljem. Bernard (1990, 1993; prema Bernard i sur., 1995) smatra da se ekstremna agresija javlja u situacijama velikog psihološkog uzbuđenja. Bernard i sur. (1995) su usporedili psihološko uzbuđenje koje žena doživljava u nasilnom odnosu te u pre i post

natalnom periodu sa Bernardovom teorijom prema kojoj činjenje kaznenih djela ovisi o socijalnim okolnostima. Uzroci psihološkog uzbuđenja ne moraju se pojaviti samo kao posljedica nasilnog intimnog odnosa, već se mogu pojaviti i zbog političkih, socijalnih ili ekonomskih čimbenika. Osobe tada ljutnju s tih čimbenika transferiraju na ljude koji su im najbliži (vikanje na djecu, šamaranje žene...). Žene najčešće svoju ljutnju usmjeravaju prema djeci kao najranjivijoj skupini te prema intimnim partnerima, a ponekad i prema drugim članovima obitelji. Na njih mogu transferirati ljutnju koju osjećaju prema pravnom i socijalnom sustavu koji ih nije uspio zaštititi od nasilnih partnera te od različitih društvenih nepravdi. Zbog svega navedenog, žrtve žena su najčešće njihova djeca i intimni partneri. Kriminološka literatura karakterizira počinitelje ubojstava kao osobe sa smanjenom sposobnošću kontrole vlastitog ponašanja, odnosno kao impulzivne osobe koje agresivno reagiraju u različitim situacijama.

Strukturalni, socijalni i kulturni uvjeti modernog društva izazivaju brojne frustracije i stres kod žena što izaziva negativne utjecaje na njihovo ponašanje. One su naučile internalizirati te negativne utjecaje na način da zbog njih osjećaju krivnju i patnju radije nego da ih ponašajno manifestiraju kroz ljutnju usmjerenu prema drugoj osobi. To dovodi do velike samokontrole njihove osobnosti, a slučajevi ekstremnog nasilja usprkos niskim stopama devijantnosti rezultat su gubitka kontrole nad vlastitim ponašanjem kada frustracije postanu prevelike. Ekstremno nasilje nije obilježje njihovog ponašanja već oblik anomalije koja se javlja iz razloga što su oduvijek negativni osjećaji potiskivani te nisu razvijene strategije suočavanja s istim.

3. KAZNENA DJELA PROTIV ŽIVOTA I TIJELA

3.1. Definiranje pojma ubojstvo

Najviša i najzaštićenija vrijednost u svim pravnim sistemima jest život čovjeka. Apsolutno pravo na život ograničeno je samo u sustavima koji imaju smrtnu kaznu (Dundović, 2007). Prema Ustavu Republike Hrvatske temeljno pravo čovjeka je pravo na život. Ubojstvo predstavlja kapitalno kazneno djelo jer napada tu vrijednost te time ostavlja destruktivan učinak na žrtvu, obitelj žrtve, ali i obitelj počinitelja te se zbog mnogobrojnih posljedica smatra najtežim kaznenim djelom u svim zemljama (Nađ, 2001). Prema Kaznenom zakonu Republike Hrvatske (u daljnjem tekstu KZ), ubojstvo spada u kategoriju kaznenih djela protiv života i tijela. Ovu skupinu kaznenih djela često se naziva i krvnim deliktima zbog različitih

oblika nasilnih ponašanja koja se koriste prilikom počinjenja istih. Život i tjelesni integritet čovjeka zaštićeni su i drugim odredbama u Kaznenom zakonu, a specifičnost kaznenih djela protiv života i tijela jest u tome da ona predstavljaju kaznena djela kojima se ugrožavaju život i tijelo. U ovu skupinu ne ulaze npr. nasilje vezano uz alkohol, droge, seksualna ponašanja i dr. Glavna i najučestalija kaznena djela protiv života i tijela jesu ubojstva i tjelesne ozlijede (Cajner Mraović i sur., 2002).

Klaić (1978:522) pojam ubojstva definira kao: „Latinski termin homicid obuhvaća sva ubojstva, a potječe od latinske riječi homicidium koja je složenica od imenice homo (čovjek) i glagola caedere (ubiti). S obzirom na vrstu lišenja života druge osobe, razlikuju se homicidium causale – slučajno, nenamjerno ubojstvo, homicidium culposum- namjerno, hotimično ubojstvo, homicidium dolosum- ubojstvo na lukav, podao način te homicidium necessarium - nužno ubojstvo (u samooobrani). Termin homicida odnosi se na počinitelja - ubojica čovjeka, homicidoman - je čovjek koji boluje od strasti da ubija ljude“. Važno obilježje ubojstva je radnja kojom se ostvaruje to kazneno djelo. Zečević, Škavić i sur. (1996; prema Nađ, 2001) navode kako se radnja može ostvariti činjenjem i nečinjenjem, a može biti jednostavna i složena. Složenost radnje objašnjava se postojanjem više radnji koje su usmjerene na smrt druge osobe, što je karakteristično za obiteljska ubojstva kojima u većini slučajeva prethodi nasilje u obitelji. Posljedica kaznenog djela ubojstva jest smrt, a bitna oznaka je krivnja. Ako smrt ne nastupi radi se o pokušaju navedenog kaznenog djela (Pavišić, Veić, 1996; prema Nađ, 2001). Kazneni zakon Republike Hrvatske koji je stupio na snagu 1. siječnja 2013. godine razlikuje ubojstvo za koje propisuje kaznu zatvora do pet godina i teško ubojstvo za koje je propisana kazna zatvora u najmanjem trajanju od deset godina ili kazna dugotrajnog zatvora. Teška ubojstva razlikuju se prema načinu izvršenja, motivima i objektu zaštite, a bitna odrednica djela jest ispunjenje namjere. Namjera označava da počinitelj razumije okolnosti i posljedice te da je svjestan što čini i koji cilj ostvaruje (Nađ, 2001).

Prema Kaznenom zakonu Republike Hrvatske, članak 111., teško ubojstvo ostvareno je ako:

1. tko drugoga ubije na okrutan ili podmukao način,
2. tko ubije osobu posebno ranjivu zbog njezine dobi, teže tjelesne ili duševne smetnje ili trudnoće,
3. tko ubije blisku osobu koju je već ranije zlostavljao,

4. tko drugoga ubije iz koristoljublja, bezobzirne osvete, mržnje ili iz drugih niskih pobuda,

5. tko drugoga ubije radi počinjenja ili prikrivanja drugog kaznenog djela,

6. tko ubije službenu osobu u vezi s njezinim obavljanjem službene dužnosti.

Teška ubojstva mogu se sistematizirati prema načinu izvršenja, prema pobudama ili motivima te prema objektu zaštite. Za počinjenje teškog ubojstva bitno je da je radnja počinjena umišljajem, svjesnošću i htijenjem (Dundović, 2007). Točkom 3. Članka 111. KZ-a navodi se otežavajuća okolnost teškog ubojstva kada je ubijena bliska osoba koju je počinitelj već ranije zlostavljao, čime se ističe bliskost počinitelja i žrtve. Bliskost počinitelja i žrtve kao i postojanje prethodnog zlostavljanja karakteristične su odrednice obiteljskih ubojstva. Iako obiteljska ubojstva i ubojstva intimnih partnera nisu posebno specificirana, kod njih se ističu najtipičnije karakteristike nasilničkih ponašanja, a to su nasilje, sila, prijetnja i zlostavljanje (Singer, 1996; prema Dundović, 1997). Članak 87., stavak 8. definira da su članovi obitelji bračni ili izvanbračni drug ili životni partner ili neformalni životni partner, kao i njihova zajednička djeca te djeca svakoga od njih, srodnik po krvi u ravnoj lozi, srodnik u pobočnoj lozi zaključno do trećeg stupnja, srodnici po tazbini zaključno do drugog stupnja, posvojitelj i posvojenik. Članak 87., stavak 9. KZ-a kao bliske osobe određuje članove obitelji, bivšeg bračnog ili izvanbračnog druga ili neformalnog životnog partnera, osobe koje imaju zajedničko dijete i osobe koje žive u zajedničkom kućanstvu. Članak 87., stavak 10. KZ-a definira izvanbračnog partnera kao osobu koja živi u izvanbračnoj zajednici trajnijeg karaktera ili koja traje kraće vrijeme ako je u njoj rođeno zajedničko dijete, dok je stavkom 11. definiran neformalni životni partner kao osoba koja živi u istospolnoj zajednici koja ima trajniji karakter.

Osim ubojstva i teškog ubojstva, potrebno je objasniti i definirati i kazneno djelo usmrćenja koje je definirano člankom 112. stavkom 1. KZ-a. Usmrćenje je počinjeno kada počinitelj, doveden bez svoje krivnje, napadom, teškim vrijeđanjem ili zlostavljanjem usmrćene osobe u stanje dugotrajne patnje, jake razdraženosti ili prepasti - usmrti osobu koja ga je dovela u takvo stanje. Za usmrćenje je propisana kazna zatvora od 1 do 10 godina. Kod ubojstva i teškog ubojstva počinitelj može biti bilo koja osoba, dok kod usmrćenja žrtva mora kod počinitelja uzrokovati dugotrajnu patnju (npr. zlostavljana žena koja ubije svog partnera). Stanje jake razdraženosti ili prepasti naziva se i afekt te je za utvrđivanje ove okolnosti važno utvrditi u kakvom je stanju bio počinitelj tempore criminis (Damjanović i sur., 2014).

Člankom 112. stavkom 2. KZ definirano je čedomorstvo – majka koja usmrti svoje dijete pod utjecajem jakog duševnog opterećenja ili poroda, dok je stavkom 3. definirano usmrćenje na zahtjev što neće biti posebno opisivano u sklopu ovog diplomskog rada.

Mittermayer (2007) navodi temeljne odrednice koje karakteriziraju svako ubojstvo, a koje su prethodno šire opisane:

1. Objekt radnje – ljudsko biće
2. Subjekt kaznenog djela – svaka osoba koja čini ubojstvo, a koja nije objekt radnje
3. Radnja kaznenog djela – ostvaruje se činjenjem i/ili nečinjenjem
4. Posljedica kaznenog djela - smrt žrtve
5. Uzročnost – bitno je da radnja prouzroči posljedicu.

Isti autor navodi da osim ovih temeljnih pet postoji još nekoliko koje mogu isključiti krivnju ili predstavljaju vrstu olakotne/otegotne okolnosti:

1. Pokušaj – do posljedice ne dolazi.
2. Nužna obrana – iako se ostvaruje biće kaznenog djela, radnja nije protupravna pa kaznenog djela nema.
3. Ubrojivost i sigurnosne mjere – ubrojivost je temeljna odrednica krivnje pa stoga neubrojive osobe ne mogu biti krive. Sigurnosne mjere se izriču radi otklanjanja okolnosti koje omogućavaju ili poticajno djeluju na počinjenje novog kaznenog djela.
4. Krivnja – djelo se može počiniti izravnom ili neizravnom namjerom, a nehaj predstavlja blaži oblik krivnje kada je to propisano zakonom.
5. Sudioništvo – izvršitelj, suizvršitelj, poticatelj i pomagač kažnjavaju se u skladu sa svojom krivnjom.
6. Stjecaj – počinjenje više kaznenih djela jednom ili više radnji za koja se počinitelju istodobno sudi.

3.2. Klasifikacije ubojstava

Klasifikacijama ubojstava bavili su se mnogi znanstveno-istraživački radovi pa tako danas postoji puno različitih klasifikacija s obzirom na različite kriterije, a Nađ (2001) navodi sljedeće:

1. S obzirom na **dob** razlikuju se maloljetni, punoljetni i počinitelji starije dobi

2. S obzirom na **spol** jer se smatra da ženski počinitelji imaju različitu etiologiju i fenomenologiju u odnosu na muške počinitelje
3. S obzirom na **odnos** između počinitelja i žrtve razlikujemo ubojstva kod kojih postoji prethodno poznanstvo te ona kod kojih ne postoji (stranci), ubojstva u horizontalnoj liniji (supružnička ubojstva, ubojstvo brat-sestra) i ubojstva u vertikalnoj liniji (ubojstva djeteta, ubojstva roditelja)
4. S obzirom na **broj žrtvi** razlikujemo pojedinačna, serijska i masovna ubojstva
5. S obzirom na **motivaciju počinitelja**
6. Prema **načinu izvršenja** ubojstva mogu biti organizirana i neorganizirana.

Smith i Zahn (1999; prema Dundović, 2007) su s **obzirom na vrstu poznanstva** između počinitelja i žrtve klasificirali ubojstva u 4 generalne kategorije:

1. Obiteljska ubojstva
2. Poznanička ubojstva
3. Strana ubojstva
4. Nepoznata ubojstva.

Ubojstva se mogu razlikovati na temelju različitih čimbenika poput motivacije, konteksta, načina izvršenja, odnosa između počinitelja i žrtve i drugog. United Nations Office on Drugs and Crime (2013) razlikuje 3 vrste ubojstava s obzirom na organizaciju preventivnih aktivnosti:

1. Ubojstvo povezano s drugim kriminalnim aktivnostima – želi se ostvariti materijalna dobit ili prikriti drugo kazneno djelo
2. Socijalno-politička ubojstva - želi se ostvariti socijalni ili politički cilj, a ubojstvo je akt kojim se prenosi poruka
3. Interpersonalno ubojstvo – ubojstvom se ne želi ostvariti cilj kao u prve dvije vrste, već se želi riješiti određeni konflikt ili kazniti žrtvu. Interpersonalna ubojstva mogu se podijeliti na obiteljska ubojstva koja karakterizira emocionalna povezanost te druga interpersonalna ubojstva u kojima počinitelj može, ali i ne mora poznavati žrtvu.

Za ovaj rad najvažnija je podjela s obzirom na vrstu poznanstva između žrtve i počinitelja iz razloga što su u fokusu provedenog istraživanja ubojstva intimnih partnera i djece, odnosno obiteljska ubojstva koja pripadaju grupi interpersonalnih ubojstava.

3.3. Ubojstva koja čine žene

Oduvijek se postavlja pitanje zašto ljudi čine kaznena djela, a kaznena djela s elementima nasilja privlače veliku pažnju javnosti i znanstvenika jer se počinjenjem istih napada na život i tjelesni integritet čovjeka što predstavlja napad na temeljne vrijednosti ljudskog društva (Singer, 2005). Dugo zanemarivano područje istraživanja odnosio se na kriminalitet žena, a kada je ono došlo u fokus različiti istraživači pokušali su otkriti čimbenike koji uzrokuju kriminalitet žena. Druga polovica 20. stoljeća donijela je preokret u znanstveno-istraživačkom pogledu na žene počiniteljice ubojstava te specifičnosti koje ih karakteriziraju. Wallace (1986; prema Polk, 1991) je provedenim istraživanjem u Novom Južnom Walesu došao do podatka da u 81% slučajeva žene čine ubojstva na štetu članova vlastite obitelji. U pola od tih slučajeva žrtve su bili njihovi muževi ili intimni partneri, a kao uzrok počinjenja navodi se prethodno zlostavljanje. Bankston i Gauthier (2004) na temelju prijašnjih istraživanja u Americi navode kako na svakih 100 muškaraca koji počine ubojstvo na štetu žene, dolazi 60 - 70 žena koje isto djelo počine na štetu muškarca te da u je u nekim gradovima omjer 1:1, a u nekim čak 2:1 u korist žena. Prema Wallace-u (1986; prema Polk, 1991) na ženino nasilje može se gledati kao na reaktivno, ali i defenzivno jer žene najčešće čine ovo kazneno djelo kao odgovor na nasilje muškarca prema njima samima ili prema članovima njihove obitelji.

Druga po zastupljenosti skupina ubojstava koja čine žene jesu ubojstva na štetu vlastite djece. U istom istraživanju (Wallace, 1986; prema Polk, 1991) utvrđeno je da su u 38% slučajeva žrtve bile djeca. Od ukupnog broja ubojstava koje su u Kanadi između 1974. i 1983. godine počinile žene, četvrtina je djelo počinila na štetu djeteta (Silverman i Kennedy, 1988; prema Davies i Scott, 2002). Ubojstvo se generalno smatra personaliziranim zločinom i najčešće se događa između ljudi koji dijele bliske odnose ili su poznanici, no ubojstvo koje počine žene smatra se vrlo intimnim djelom jer žene najčešće čine ubojstva unutar svog obiteljskog kruga. Osim na štetu muževa i djece one najčešće čine to djelo na štetu drugih intimnih partnera upravo zbog emocionalne važnosti koje ovo djelo ima za njih (Blum i Fisher, 1978; prema Polk, 1991).

Istraživanje koje su proveli Davies i Scott (2002) na uzorku od 43 počiniteljice ubojstava pokazalo je da su samo tri djela počinjena na štetu stranca, dok je 93,2% djela počinjeno prema članovima obitelji, od čega su najzastupljenija ubojstva partnera (31,8%) te djeteta (9,1%). Belušić (2003) navodi kako će nasilne žene vjerojatnije počiniti nasilan zločin prema bliskim osobama nego će to učiniti muškarci.

Kada je riječ o osobinama ličnosti, potrebno je uzeti u obzir osobine koje karakteriziraju psihički zdrave osobe, kao i one koje boluju od određenih mentalnih poremećaja. Što se tiče povezanosti psihičkih osobina i činjenja kaznenih djela, glavni kriterij prilikom sankcioniranja jest ubrojivost počinitelja. Abnormalnosti u psihološkom funkcioniranju dovode se u vezu s manifestiranjem kriminalnog ponašanja. Mentalni poremećaji definiraju se kao stanje u kojem ponašanje i doživljavanje pojedinca odskaače od uobičajenog, nije prikladno situaciji te predstavlja smetnju svakodnevnom normalnom funkcioniranju te su se kao takvi povezivali s počinjenjem kaznenih djela. Dosadašnja istraživanja (Guze, 1976; Prins, 1980; Kratcoski i Kratcoski, 1996; prema Ignjatović, 2011) ne potkrepljuju hipotezu da postoji uzročna veza između mentalnih poremećaja i agresije, ali određene manifestacije mentalnih poremećaja mogu utjecati na pojačano agresivno ponašanje pa tako i na počinjenje nasilnih kaznenih djela. Flynn i sur. (2011; prema Brad, Coupland i Olver, 2004) su proveli nacionalnu studiju u Velikoj Britaniji te su utvrdili kako je 50% počiniteljica ubojstava imalo povijest mentalnih poremećaja. Wilczynski (1991; prema Fleming i Scott, 2013) navodi kako je svaka žena koja odstupa od socijalne uloge koja joj je dana proglašena zlom, osim kada se to ponašanje može "opravdati" mentalnim problemima.

Trube Becker (1974; prema Cajner Mraović i sur., 2002) je u svom istraživanju utvrdila da postoji razlika u strukturi ličnosti između počiniteljica ubojstava te počiniteljica drugih kaznenih djela. Počiniteljice ubojstava u ranijoj dobi manifestiraju depresiju i agresiju, a njihove žrtve su uglavnom članovi obitelji. Glueck (1934) je na uzorku 500 žena koje su od 1921. do 1925. godine puštene iz zatvora u Massachusettsu došla do podatka da 92% žena nije osjetilo obiteljski odgoj i disciplinu u djetinjstvu, a 81% njih imalo je delikventa u obitelji. Prema ovome se može zaključiti da su loše obiteljske prilike jedan od glavnih faktora za razvoj delikventnog ponašanja.

Konstantinović-Vilić (1986; prema Cajner Mraović i sur., 2002) je provela istraživanje na uzorku od 134 osuđene žene zbog počinjenja kaznenog djela ubojstva. Rezultati su pokazali da kod ove populacije prevladava vrlo nizak obrazovni, profesionalni i

socioekonomski status. Najveći broj počiniteljica, odnosno njih 43,4%, završilo je 4 ili manje razreda osnovne škole, a 32% bilo je nepismeno. U 53% slučajeva imovinsko stanje im je bilo loše. Obiteljske prilike su jedan od najčešće spominjanih rizičnih faktora za počinjenje kaznenih djela, a u navedenom istraživanju, 61,9% žena ocijenilo je svoje obiteljske prilike kao sređene. Iako počiniteljice opisuju svoje obiteljske odnose kao dobre, u većini njih ustanovljena je emocionalna hladnoća roditelja prema djeci te autoritativnost i strogost, posebno majke. Zbog takvih roditelja djeca su živjela u strahu da ne naprave nešto krivo zbog kazne koja bi mogla uslijediti. Uz navedeno, brojnost njihovih obitelji i loša ekonomska situacija utjecala su na to da one rano napuštaju obiteljski dom te zasnivaju nesređene izvanbračne i bračne zajednice. Ista autorica je na temelju usporedbe rezultata kontrolne i eksperimentalne skupine zaključila da je ličnost žena ubojica bitan čimbenik njihovog kriminalnog ponašanja. Obilježja njihove ličnosti su: paranoidnost, impulzivnost, egoizam, nizak prag tolerancije na frustraciju, depresivnost i pasivnost. Što se tiče motivacije za ubojstvo, ista autorica navodi fizičko zlostavljanje u bračnoj ili izvanbračnoj zajednici (32,8%), mržnju i netrpeljivost (17,9%), imovinski spor (7,5%), osvetu (6,7%), oslobađanje od djeteta (5,2%) te ljubomoru, uvredu, ponižavanje, koristoljublje, seksualni delikt ili pokušaj da se dođe do djeteta kao ostale razloge. Počiniteljice više nego počinitelji negativno odstupaju na nizu socijalnih, psiholoških, ekonomskih varijabli od standarda populacije. Ovakav zaključak objašnjen je tvrdnjom da žene imaju psihosomatsku konstituciju koja je otpornija na nepovoljne uvjete okoline nego što ju imaju muškarci kod kojih blaži socijalni pritisci mogu dovesti do kriminaliteta. Konstantinović-Vilić (1986; prema Belušić, 2003) navodi kako su glavne karakteristike počiniteljica kaznenih djela sljedeće: loš socio-ekonomski status i nezaposlenost, loše profesionalne vještine, primarne obitelji sa sociopatološkim karakteristikama, iskustvo zlostavljanja te slabija kriminalna prošlost u odnosu na muškarce. Kao najvažniji čimbenik autorica navodi loše socioekonomske prilike koje utječu na to da žene ostaju na niskom kulturnom nivou te tako razvijaju primitivne osobine i navike, iskrivljena vjerovanja i sklonosti ovisnostima. Konstantinović-Vilić (1986; prema Cajner Mraović i sur., 2002) je utvrdila da je 13,4% žena već i prije bilo osuđivano. Žene najčešće budu osuđene zbog nekog drugog kaznenog djela (npr. tjelesnih ozljeda ili krađa), a tek u povratu onda počine ubojstvo. Wilbanks (1983; prema Davies i Scott, 2002) je u SAD-u proveo nacionalnu studiju o karakteristikama ubojica te je on došao do podatka da 87% žena nije djelo počinilo radi prikrivanja ili zbog počinjenja drugog kaznenog djela, što potkrepljuje teorije prema kojima žene koje čine ubojstva nisu prije ili u trenutku počinjenja činile druga kaznena djela.

Dundović (2007) je u svom istraživanju došao do zaključka da su loši obiteljski odnosi češći kod počiniteljica nego kod počinitelja ubojstava te da se u poremećenim obiteljskim odnosima trebaju tražiti čimbenici koji formiraju ličnost ubojica. Kod 80% žena prisutni su alkoholizam, zanemarivanje obitelji, izbjivanje od kuće, nevjere, svađe, fizičko i psihičko maltretiranje kao odraz poremećenih obiteljskih odnosa. U ovom istraživanju je alkoholizam izdvojen kao jedan od bitnih kriminogenih čimbenika jer je on bio prisutan u 41% slučajeva - bilo da je žena bila alkoholičarka ili je alkoholizam postojao kod njihovih supružnika. Neuroza, psihoneuroza ili psihopatska struktura ličnosti pronađena je kod četvrtine žena, dok se kod emocionalnih osobina ističu emocionalna labilnost i nezrelost koju se može povezati s njihovom socijalnom nezrelošću i egocentrizmom.

Meter Celinšćak (2001) je provela istraživanje na uzorku 124 počiniteljice koje su u razdoblju od 1980. do 1999. godine zbog kaznenog djela ubojstva izdržavale kaznu zatvora u Kaznionici u Požegi. Cilj istraživanja je bio utvrditi određena obilježja počiniteljica i njihovog ponašanja u odnosu na agresivnost kao obilježje osobnosti. Uzorak je podijeljen na 57 počiniteljica (46%) s ispodprosječnom ili prosječno agresivnošću te 67 počiniteljica (54%) s iznadprosječnom agresivnošću. S obzirom na pasivni socioekonomski status počiniteljica, autorica je zaključila da postoji povezanost između agresivnosti i loših materijalnih prilika, loše kvalitete stanovanja, nezaposlenosti ili povremene zaposlenosti oca, loših obiteljskih odnosa, intervencija službi socijalne skrbi u obitelji, alkoholizma i suicida. Autorica na temelju dobivenih rezultata zaključuje da se nepovoljni socioekonomski uvjeti vežu uz veću agresivnost počiniteljica, ali da agresivnost nije uzrok za počinjenje kaznenog djela ubojstva kod žena. Ista autorica je utvrdila da kod iznadprosječno agresivnih počiniteljica ima dvostruko više pokušaja ubojstava, značajno je češća alkoholiziranost tempore criminis, nekritične su prema počinjenom djelu, mjesto počinjenja je najčešće stan počiniteljice ili žrtve i pet puta češće su im izrečene sigurnosne mjere obveznog liječenja od alkoholizma i ovisnosti. Iznadprosječno agresivne počinitelje češće od prosječno agresivnih vrijeđaju i ponižavaju žrtvu, iako je ova pojava kod žena počiniteljica rijetka pojava i puno rjeđa u odnosu na muške počinitelje. S obzirom na modalitete izvršenja kaznenog djela, autorica je utvrdila da iznadprosječno agresivne počiniteljice najčešće čine ubojstvo i puno češće teško ubojstvo u odnosu na počiniteljice s ispodprosječnom agresivnošću.

Baumann i Muftić (2012) su proveli istraživanje kojim su htjeli utvrditi postoje li razlike između muških i ženskih počinitelja ubojstava. Pronašli su da su te dvije vrste ubojstava slične po karakteristikama, ali da se značajno razlikuju kada se u obzir uzmu obilježja žrtve.

Muškarci značajno više čine ubojstva prema strancima, dok žene to čine prema članovima obitelji. Razlike su pronađene i s obzirom na motiv - muškarci češće čine ubojstva koja su povezana s drugim oblicima kriminalnih aktivnosti.

Lee i Stevenson (2006) su analizirali ubojstva muškaraca i žena s obzirom na mjesto izvršenja djela (urbano/ruralno). Iako se više ubojstava događa u gradovima, oni su pretpostavili su da će obilježja ruralnih sredina poput veće razine siromaštva, nezaposlenosti te uloge žene kao majke i domaćice imati veći utjecaj na ubojstva žena u takvim sredinama. Rezultati su pokazali da obilježja ruralne sredine nemaju utjecaj na razinu ubojstava koje počinju žene, ali da su povezana s ubojstvima koje u tim sredinama čine muškarci te da su reakcija na mušku agresiju. Autori zaključuju da u sredinama gdje su muškarci nasilniji raste i počinjenje ubojstava od strane žena. Dewees i Parker (2003) su proveli istraživanje u SAD-u kojim su htjeli provjeriti utječu li regionalne razlike na tip i karakteristike ubojstava koje čine žene. Usporedili su južne regije Amerike koje karakterizira veća nerazvijenost pa stoga i lošiji socioekonomski uvjeti s drugim regijama te su pretpostavili da će žene iz južnih regija više činiti ubojstvo s obzirom na tradicionalne uloge koje žene tamo imaju. Istraživanja koja su provedena prije (Bailey i Peterson, 1995; Smith i Brewer, 1992; Steffensmeier i Haynie, 2000; i dr.; prema Dewees i Parker, 2003) pokazala su da postoji povezanost između nepovoljnih strukturalnih uvjeta (nezaposlenost, siromaštvo, domaćinstva sa ženama na čelu) te počinjenja ubojstava, posebice od strane maloljetnika i žena. Rezultati istraživanja pokazali su da je status žena na Jugu niži, a čak i kada imaju veću razinu obrazovanja i češće su u braku navedeni ne utječe na poboljšanje njihovog socioekonomskog statusa jer zbog tradicionalno patrijarhalnog društva još uvijek imaju niža primanja u odnosu na muškarce. Međutim, navedeno ne utječe na razlike u stopi ubojstva između ove dvije regije. Autori pretpostavljaju da žene iz južnih regija češće ubijaju partnere samo zbog nasilja koje doživljavaju s njihove strane, dok socio-ekonomski uvjeti ne utječu na smanjenje/povećanje ubojstava koje počinju žene. Gallup-Black (2005) je analizirala podatke FBI o ukupnom broju ubojstava koja su počinjena u razdoblju od 20 godine te je ustanovila da su obiteljska ubojstva češća u ruralnim krajevima, te da što je ruralnija sredina, to je veći broj takvih ubojstava.

Henting (1959; prema Cajner Mraović i sur., 2002) navodi kako je kriminalitet žena sličan kriminalitetu starijih osoba. Naime, on smatra da se ove grupe počinitelja koriste primitivnim sredstvima nasilja te da oni izabiru slabije objekte napada poput djeteta. U tim slučajevima, za počinjenje kaznenog djela, koriste se sredstva koja ne zahtijevaju fizičku snagu poput vatrenog oružja ili otrova. Istraživanje provedeno u Sloveniji (Institut za

kriminologiju, 1974; prema Cajner Mraović i sur., 2002) pokazalo je da žene triput češće od muškaraca napadaju žrtve koje su slabije od njih te se ne mogu obraniti. Brojna strana istraživanja (Browne, 1985; Campbell, 1992; Daly i Wilson, 1988; Holmes i Holmes, 1994; i drugi; prema Bankston i Gauthier, 2004; Dugan i sur., 1999) navode kako je glavni motiv počinjenja ubojstva na štetu intimnog partnera od strane žena samoobrana i zaštita djeteta.

Konstantinović-Vilić (1986; prema Belušić, 2003) navodi kako je postotak počiniteljica ubojstava veći nego muškaraca kada su u pozadini motivi koristoljublja, ljubomore te otklanjanja svih vrsta zlostavljanja. Meter Celinščak (2001) navodi kako žene čine sve vrste ubojstava, a najčešće vrše ubojstvo otrovom što se nerijetko smatra odrazom ženine podmuklosti, no vjerojatnije objašnjenje se nalazi u argumentu dostupnosti ovog sredstva izvršenja. Često su ubojstva žena počinjenja velikim brojem uboda ili udaraca, a glavni motivi su osveta, ljubomora, loši bračni odnosi te zlostavljanje od strane partnera.

Istraživanje koje je 2007. godine proveo Mittermayer na temelju 82 slučaja pravomoćno osuđenih osoba na Županijskom sudu u Zagrebu za kazneno djelo ubojstva i teškog ubojstva od 1998. do 2002. godine pokazuje sljedeće:

- Postotak muških žrtava dvostruko je veći od postotka ženskih žrtava
- 42,7% je u nekoj vrsti rodbinskog odnosa
- U 34% slučajeva sredstvo počinjenja je hladno oružje
- U 57,3% slučajeva mjesto počinjenja je obiteljska kuća ili stan
- 50% slučajeva počinjeno je u noćnim i ranojutarnjim satima
- Najčešća dobna skupina počinitelja oba spola je između 30 i 39 godina
- U 44 % slučajeva glavni motiv je obiteljska svađa
- Udio žena u promatranom uzorku je 11,5%
- U 78% slučajeva počinjenju prethodi svađa između počinitelja i žrtve.

S obzirom na vrstu odnosa, mjesto i vrijeme izvršenja, motiv te udio žena počiniteljica može se zaključiti kako velik dio promatranih ubojstava pripada grupi obiteljskih ubojstava. Žene počiniteljice imaju težu etiologiju koja se veže uz počinjenje kaznenih djela, dok je fenomenologija jednostavnija od fenomenologije kriminaliteta muškaraca. Ubojstva koja počine žene konzistentnija su u svojim karakteristikama i okolnostima počinjenja nego što su to ubojstva koja počine muškarci i upravo je u tome važnost njihovog proučavanja kako bi se ista mogla prevenirati. Prema Bernard i sur. (1995) 80% ubojstava koje počine žene su na štetu osoba s kojima su one u nekoj vrsti emocionalnog odnosa. Prema Petersonu (1999),

temeljna obilježja ubojstva koja počine žene su: mjesto počinjenja je obiteljska kuća, žrtva je intimni partner, nisu planirana i reakcija su na doživljeno nasilje u intimnom odnosu.

3.4. OBITELJSKA UBOJSTVA

Obitelj predstavlja najvažniju zajednicu u kojoj pojedinac oblikuje svoju ličnost i ponašanje od rođenja. Prema Giddensu (2007:173) obitelj se može definirati kao „skupina ljudi izravno povezana srodničkim vezama, pri čemu odrasli pripadnici preuzimaju odgovornost za brigu o djeci“. Iako bi obitelj trebala predstavljati zaštitničku sredinu u kojoj se članovi međusobno podupiru i vole te razvijaju prosocijalna ponašanja i pozitivno utječu jedni na druge, često je obitelj mjesto u kojem članovi iskuse prvu viktimizaciju u životu (Nađ, 2001).

Nasilje i agresija bitne su karakteristike počinjenja svih vrsta ubojstva pa tako i obiteljskih koji predstavljaju fatalan oblik intimnog nasilja. World Health Organization (2002) razlikuje 3 pojavna oblika nasilja: nasilje prema samom sebi, interpersonalno nasilje te kolektivno nasilje. Za ovaj rad značajno je interpersonalno nasilje koje kao posljedicu ostavlja smrt druge osobe, a ono se dijeli u dvije skupine:

1. Obiteljsko nasilje i nasilje prema intimnim partnerima
2. Nasilje u zajednici koje podrazumijeva nasilje između ljudi koji nemaju razvijen nikakav odnos bez obzira na to poznaju li se ili ne.

„Obiteljskim ubojstvima smatraju se ona ubojstva i pokušaji ubojstva srodnika u uspravnoj liniji do trećeg koljena i srodnika po pobočnoj liniji do trećeg koljena te intimnih partnera“ (Pavliček i sur., 2012:918). S obzirom na vrstu odnosa, mogu se razlikovati sljedeće vrste obiteljskih ubojstava:

1. Ubojstva u horizontalnoj liniji (supružnička ubojstva, ubojstva između braće i sestara)
2. Ubojstva u vertikalnoj liniji (ubojstva djeteta, ubojstva roditelja) (Kovčo Vukadin i Vukoslav, 2007).

U pozadini nasilja među partnerima, neovisno u kojoj su vrsti zajednice, kao i u pozadini krajnje posljedice nasilja, ubojstva, postoji velika složenost odnosa, obilježja

osobnosti partnera i socijalnog okruženja, utjecaj droga i alkohola te drugih čimbenika. Obiteljska ubojstva, posebice ubojstva intimnih partnera brutalnija su u odnosu na druge vrste upravo zbog složenosti svih čimbenika koji se nalaze u pozadini te osim na počinitelja i žrtvu ona ostavljaju dugoročne destruktivne učinke i na njihove obitelji (Dundović, 2008). Ubojstvo bračnih partnera najčešće se događa unutar obiteljskog doma, rijetko je izoliran slučaj, a najčešće je posljedica prijašnjih nasilnih ponašanja (Luckenbill, 1977). Damjanović i sur. (2014) navode kako obiteljska ubojstva spadaju u skupinu interaktivnih ubojstava jer se najčešće događaju nakon intenzivne interakcija između žrtve i počinitelja. Brojna istraživanja pokazuju kako je obiteljsko ubojstvo posljedica nasilja u obitelji (Browne, 1987; Campbell i sur., 2007; Goetting, 1991; Smith i sur, 1998; prema Jasinski i Taylor, 2011). Studije koje se bave proučavanjem ubojstava intimnih partnera navode kako je u 70-90% slučajeva postojao neki oblik zlostavljanja koji je postojao prije ili prethodio izvršenju djela (Jasinski i Taylor, 2011).

Obiteljska ubojstva fatalna su posljedica nasilnih ponašanja koja se događaju unutar obiteljskih odnosa te predstavljaju kraj kontinuuma obiteljskog nasilja (Kovčo Vukadin i Vukoslav, 2007).

Iako su počinitelji obiteljskog nasilja i obiteljskih ubojstava većinom muškarci, posljednjih godina uočava se da su i žene nasilne i da se ponašaju nasilno gotovo često kao i muškarci. Uvriježeno je mišljenje da muškarci koriste nasilje i ubojstvo kako bi uspostavili i održali moć, dominaciju i kontrolu, dok žene to čine u samoobrani, kao anticipaciju nasilja ili osvetu za pretrpljeno nasilje. Žene najviše čine ubojstva na štetu svojih intimnih partnera, ali ukupno ipak manje od muškaraca. S ciljem prevencije ovog kaznenog djela, potrebno je analizirati prethodna nasilnička ponašanja u obiteljskom okruženju jer se ubojstva u obitelji ne mogu odvojiti od nasilja u obitelji. Mnoge studije utvrdile su da se ponovljena viktimizacija žrtve ili počinitelja može smatrati važnim čimbenikom koji utječe na počinjenje obiteljskih ubojstava više od bilo kojeg drugog kriminalnog ponašanja (Richards i Baker, 2003; Campbell, Glass, Shrps, Laughon i Bloom, 2007; prema Pavliček i sur., 2012). Ubojstva koja počine žena najčešće su izraz emocionalnih potreba i stanja te traženja izlaza iz naizgled bezizlazne situacije (Davies i Scott, 2002). Obiteljska ubojstva su prema tome ekspresivna, a ne instrumentalna (Heeren i Messing, 2004). Ekspresivnom agresijom jedini je cilj nanijeti povredu drugoj osobi radi emocionalnog zadovoljstva, a ekspresivni delikti najčešće su povezani s emocionalnim odnosom između žrtve i počinitelja te nisu motivirani drugim ciljevima (Conklin, 1992; prema Balić, Divanović i Ricijaš, 2001).

3.4.1. Istraživanja obiteljskih ubojstava

U SAD-u su provedene brojne studije o povezanosti žrtve i počinitelja od 1930. do 1960. godine (Bullock, 1955; Harlan, 1950; Besing i Schoeger, 1970; Boudorius, 1970; prema Balić, Divanović i Ricijaš, 2001) koje su pokazale da obiteljska ubojstva postaju sve važnija kategorija unutar kaznenog djela ubojstva. Kovčo (1996) navodi kako obiteljska ubojstva predstavljaju kompleksnu dinamiku nasilničkih odnosa, a ne samo puko izražavanje agresije te da u takvoj vrsti odnosa nije rijetkost da žrtve u presudnim trenucima postanu počinitelji.

Prema United Nations Office on Drugs and Crime (2013) obiteljska ubojstva su 2012. godine bila zastupljena sa 14% u odnosu na ukupna ubojstva cijelog svijeta, a to znači da je 1 od 7 počinjenih ubojstava, počinjeno na štetu intimnog partnera ili člana obitelji. Za razliku od drugih vrsta ubojstava čija zastupljenost varira od godine do godine, udio obiteljskih ubojstava na globalnoj razini je relativno stalan. U ukupnom udjelu svih ubojstava u Oceaniji 39,3% otpada na obiteljska ubojstva, u Europi 28%, u Aziji 20,5%, u Africi 13,7% te Sjevernoj i Južnoj Americi 8,6%. Dadić i sur. (2010) navode da obiteljska ubojstva čine 30 - 40% u ukupnom broju ubojstava u većini zemalja. Pavliček i sur. (2012) navode da, iako broj obiteljskih ubojstava opada, ona još uvijek čine udio od 35% do 45% ukupnog broja ubojstava. U Hrvatskoj je u razdoblju od 2001. do 2004. godine bilo 304 slučaja ubojstava od čega su 106 činila obiteljska ubojstva (35%), a do 2008. godine taj je udio porastao na 40%. Obiteljska ubojstva najčešće uključuju ubijanje intimnih partnera, zatim slijede ubojstva djece te drugih članova obitelji. Od ukupno 73 ubojstava u Hrvatskoj 2002. godine 15,1% bilo je počinjeno od strane intimnog partnera, 2003. godine bilo ih je 67 ili 16,4%, a 2004. godine ukupno je bilo 19,3% u ukupnom broju svih ubojstava (Dadić i sur., 2010).

Erwing (1997; prema Balić, Divanović i Ricijaš, 2001) je proveo istraživanje u SAD-u te navodi da je gotovo polovica žrtava u nekom odnosu s počiniteljem, a najčešće je to supružnički odnos. Iako većina istraživanja pokazuje da su muškarci u puno većem broju počinitelji obiteljskih ubojstava. Kovčo (1996) je na uzorku 102 ispitanika koji su izdržavali kaznu zbog ovog kaznenog djela utvrdila da 53,8% počinitelja čine žene. Ovaj podatak

objašnjava se time da je homicidalno ponašanje žena većinom usmjereno prema članovima obitelji što potvrđuju i brojna istraživanja. U istom istraživanju utvrđeno je da žene čine 18,2% ubojstava na mah, za razliku od 93,6% muškaraca koji čine "obično" ubojstvo. Ovo potkrepljuje pretpostavku da dosta žena ovo kazneno djelo čini u samoobrani te se žene promatraju kao žrtve u situacijskoj ulozi počinitelja. Najčešći motivi za počinjenje ovog kaznenog djela su bračne razmirice (56,9%) te ljubomora (18,6%). Stack (1997; prema Voigt i Wood, 2007) na temelju istraživanja u kojem je proučavao povezanost vrste ubojstva i samoubojstva navodi kako se najčešće samoubojstvo nakon ubojstva događa 12,7 puta češće kada je žrtva intimni partner te 10,3 puta češće ako je žrtva dijete. Titterington i Vollum (2001) navode kako i do ubojstva i do samoubojstva dolazi zbog kombinacije negativnih životnih događaja koji uzrokuju stres i frustraciju. Kad žene počine ubojstvo partnera one krivnju za takve situacije premještaju na njega. S obzirom da je većini nepoznat motiv zašto to djelo čine na štetu djece, logično je da nakon njihovog ubojstva čine samoubojstvo jer krivnju zbog počinjenog djela ne mogu prebaciti na dijete već ju nalaze u samoj sebi. Harper i Wood (2007) smatraju kako se na ubojstvo gleda s kaznenopravnog aspekta dok se na samoubojstvo gleda sa zdravstvenog te oni povezuju samoubojstvo s mentalnim poremećajima.

Voglar (1997; prema Nađ, 2001) je napravio analizu 60 obiteljskih ubojstava u Sloveniji koja su počinjena u razdoblju od 1991. do 1995. godine te je zaključio kako se obiteljska ubojstva najčešće događaju u nesređenim obiteljima u kojima je nasilje uobičajeno, a žrtve su većinom intimni partneri. Počinitelji su uglavnom starije životne dobi te na temelju toga autor zaključuje da je odluka za počinjenje ubojstva u obitelji dugotrajan proces. Kao druga značajna obilježja autor navodi alkoholizam, duševne poremećaje i samoubojstvo nakon počinjenja. Muškarci su najčešće žrtve kada se radi o prekoračenju nužne obrane. Autor kod ove vrste ubojstava pronalazi motive koji nisu karakteristični za druge vrste ubojstava poput eutanazije, proširenog samoubojstva te ubojstava djece kao osveta partneru.

Dadić i sur. (2010) su proveli istraživanje na Zavodu za forenzičku psihijatriju Neuropsihijatrijske bolnice Dr. Ivan Barbot u Popovači na uzorku 162 počinitelja obiteljskih ubojstava te 124 počinitelja izvanobiteljskih ubojstava. Na temelju provedenog istraživanja autori su zaključili da postoje sličnosti dvije vrste proučavanih ubojstava, ali i specifičnosti karakteristične za obiteljska ubojstva. Utvrdili su kako su počinitelji obiteljskih ubojstava češće oženjeni i žive u obitelji, češće su odrastali uz vlastite roditelje, rjeđe su imali antisocijalnu majku, rjeđe su bježali od kuće te zloupotrebljavali sredstva ovisnosti te su se

rjeđe družili s antisocijalnim osobama. Kod počinitelja obiteljskih ubojstava češće je bio prisutan neki oblik ovisnosti u primarnoj obitelji, ubojstvo se najčešće dogodilo u obiteljskoj kući ili stanu, a žrtva je najčešće bila žena.

Pavliček i sur. (2012) su proveli istraživanje na uzorku 235 počinitelja obiteljskih ubojstava (počinitelji ubojstva i pokušaja ubojstva), od čega 192 muškarca i 43 žene, na temelju policijskih spisa. U razdoblju od 2006. godine do 2010. godine muškarci su počinili ukupno 81,7% navedenih kaznenih djela, dok su žene počinile 18,3%. S obzirom na stadij izvršenja djela, žene u 67,4% pokušaju ubojstvo, a u 32,6% ga i dovrše. Povećan udio pokušaja ubojstava u odnosu na dovršena može se objasniti činjenicom da su žene fizički slabije te da teže ozljeđuju muškarce i druge osobe u odnosu na muške počinitelje. Što se tiče međusobnih odnosa između žrtve i počinitelja, ubojstva i pokušaji ubojstva su u 42,4% (69,2% u uspravnoj srodničkoj liniji-roditelji, djeca, djedovi i bake) slučajeva počinjeni na štetu osoba s kojom su počinitelji u nekoj vrsti rodbinske veze, dok je u 49,6% počinjeno u odnosu na intimne partnere. Među intimnim vezama u 54,7% (77,3% muškarci, a 22,7% žene) je u pitanju bračni odnos, a u 24,8% (64,7% muškarci, 35,3% žene) slučajeva izvanbračna veza. Od ukupnog broja ubojstava i pokušaja ubojstava u obitelji gdje su žene počiniteljice, ona na štetu intimnih partnera zauzimaju 72,3% dok je kod muške populacije taj postotak niži i iznosi 45%. Iz navedenih podataka može se zaključiti da žene najčešće čine ubojstva ili pokušaje ubojstva na štetu intimnih partnera kada je riječ o obiteljskim ubojstvima. S obzirom na stupanj urbanizacije mjesta stanovanja ističu ruralne sredine iz kojih dolazi 42,6% svih počinitelja. 30,2% počiniteljica dolazi iz ruralnih sredina, a sljedeći je Grad Zagreb s udjelom od 27,9%. Što se tiče dobi počiniteljica, najviše njih je u dobi od 31 do 50 godina (41,9%) te od 51 do 90 godina (39,5%). Najveći broj počiniteljica ima završenu srednju školu (55,8%), zatim slijedi završena osnovna škola (20,9%). Njih 11,6% nema završenu osnovnu školu, a svega 9,3% ima završenu neki oblik više škole. Analizom zanimanja ističe se nedostatak kvalifikacija kod 44,2% žena. Iz svega navedenog može se zaključiti da kod žena počiniteljica prevladava nizak do srednji stupanj obrazovanja. Socio-ekonomski status počinitelja jedan je od najvažnijih čimbenika koji se dovodi u vezu s počinjenjem obiteljskih ubojstava (Diem & Pizzaro, 2010; prema Pavliček i sur., 2012). Najveći broj žena počiniteljica je nezaposleno (51,2%), ali žive u vlastitoj kući. S obzirom na specifičnosti okruženja u kojem su počinjena kaznena djela, 62,8% žena živjelo je u vlastitoj obitelji, 48,8% bilo je u braku, a 25,6% živjelo je u izvanbračnoj zajednici. S obzirom na vrstu intimne veze između žrtve i počinitelja, muškarci u braku su u 68,3% slučajeva ubijali svoje

žene, dok su muškarci u izvanbračnoj zajednici to činili u 75% slučajeva. Počiniteljice koje su bile u braku su u 71,4% slučajeva počinile ovo djelo na štetu bračnog partnera, a one u izvanbračnoj zajednici su to djelo u 91,7% slučajeva činile na štetu izvanbračnog partnera. Od ukupnog broja ubojstava i pokušaja ubojstava u obitelji koja su počinile žene, njih 72,3% počinjeno je na štetu intimnog partnera, dok je kod muškaraca taj postotak niži i iznosi 45%. Na temelju ovih podataka se može zaključiti da kada je riječ o obiteljskim ubojstvima ili pokušajima ubojstava gdje su žene počiniteljice, $\frac{3}{4}$ takvih ubojstava počinjeno je na štetu intimnih partnera. Počiniteljice su u trenutku počinjenja u 93% slučajeva imale djecu. Različita istraživanja potvrdila su povezanost alkohola s počinjenjem kaznenih djela, tako su i autori ove studije utvrdili da je 42,2% muškaraca, a 32,6% žena bilo pod utjecajem alkohola u trenutku počinjenja. Iz navedenih podataka može se zaključiti da je alkohol relevantan čimbenik koji utječe na počinjenje obiteljskih ubojstava. Što se tiče povezanosti ovog kaznenog djela te nekog oblika duševne bolesti, utvrđeno je da su žene u 32,6% slučajeva patile od nekog oblika duševne bolesti od kojih su najčešće poremećaj ličnosti te shizofrenija. Ubojstva i pokušaje ubojstva često prate i samoubojstva, no u ovom uzorku to je utvrđeno kod 4,7% žena, dok ih je 7% to pokušalo.

Mahony (2011; prema Brad i sur., 2014) je na temelju proučavanja ubojstava u Kanadi zaključio kako osobe koje čine obiteljska ubojstva u 56% slučajeva češće imaju mentalne poremećaje u usporedbi s drugim vrstama ubojstva.

Nađ (2001) je proveo istraživanje u Republici Hrvatskoj na uzorku od 214 muških i ženskih počinitelja koji su izdržavali kaznu zatvora između 1990. i 1998. godine kako bi utvrdio postoje li razlike u određenim obilježjima obiteljskih ubojstava s obzirom na vrstu odnosa između počinitelja i žrtve. Na temelju rezultata, autor daje sljedeće **profile počinitelja obiteljskih ubojstava u Republici Hrvatskoj:**

- **S obzirom na ličnost i ponašanje** autor zaključuje kako je počinitelj najčešće muškarac, u dobi između 41-50 godine, prosječne inteligencije, slabe opće educiranosti, ispodprosječne emocionalne stabilnosti, prosječne ekstraverzije, prosječne dominantnosti, iznadprosječne agresivnosti, iznadprosječne samokritičnosti, nije nezrela ličnost, ima neurotski poremećaj te ne pije ili ne pije prekomjerno.
- **S obzirom na obilježja izvršenja i tijeka kaznenog postupka** najčešće se radi o običnom ubojstvu, djelo nije počinjeno u prekoračenju nužne obrane te

je najčešće dovršeno, počinitelj je najčešće izvršitelj, djelo čini sam, hladnim oružjem, alkoholiziran tempore criminis, kritičan prema djelu, djelo je najčešće izvršeno subotom, u periodu između 21,00 do 24,00 sata, u stanu počinitelja, žrtva nije posebno zlostavljana niti grubo vrijeđana ili ponižavana, počinitelj je bio izazvan od žrtve, počinitelj nije pokušao suicid nakon počinjenja, žrtva je najčešće muška, u dobi između 51 do 60 godina, u trijeznom stanju, počinitelj i žrtva najčešće žive zajedno, najčešći motiv su bračne razmirice, počinitelj priznaje djelo, počinitelj je tempore criminis bio smanjeno ubrojiv, najčešće je izrečena kazna zatvora u trajanju od 5 do 10 godina te najčešće nisu izrečene sigurnosne mjere.

Schwartz (2006) je provela istraživanje u 1600 okruga u Americi kako bi utvrdila koja su obilježja obiteljske strukture koja mogu predvidjeti počinjenje ubojstva od strane žena i muškaraca. Rezultati su pokazali da je obiteljska struktura snažan prediktor za obje skupine, iako jači za muškarce. Tamo gdje je postojao visok udio narušenih obitelji moglo se očekivati da će postojati 55% više ubojstava koje počine žene te 125% više ubojstava koje počine muškarci, nego u okruzima gdje je manja zastupljenost narušenih obitelji.

Kovčević i Vukoslav (2007) su proveli istraživanje na uzorku od 640 osoba (muškarci i žene) koje su između 1980. do 2004. godine izdržavale kaznu zatvora zbog ubojstva u Kaznionici u Lepoglavi i Požegi kako bi utvrdili postoje li razlike u obilježjima obiteljskih i neobiteljskih ubojstava. Utvrdili su da su kod obiteljskih ubojstava žene značajno češće počiniteljice, počinitelji su starije životne dobi, najčešće se radi o tzv. običnom ubojstvu, rjeđe je prisutno sudioništvo, češće se koristi hladno oružje i vlastita fizička snaga kao način izvršenja djela, počinitelji su kritičniji prema djelu, češće su izazvani od žrtve, češće pokušaju suicid, žene su najčešće žrtve, češće potpuno priznaju djelo, a najčešći motivi su bračne i druge obiteljske razmirice.

3.4.1.1. Ubojstva intimnih partnera

Ubojstvo na štetu intimnog partnera jest ubojstvo koje se dogodi između dvije osobe koje su u nekom obliku intimne veze – bračna veza, kohabitacija, izvanbračna veza ili razvod (Ni He i Swatt, 2006). Federal Bureau of Investigation (2004; prema Ni He i Swatt, 2006) navodi kako je u SAD-u 2003. godine bilo 1123 žene koje su počinile ubojstvo, u odnosu na 10218

muškaraca što potkrepljuje dosadašnja istraživanja koja pokazuju da muškarci puno češće nego žene čine kazneno djelo ubojstva. No, kada se radi o počinjenju ubojstva na štetu intimnog partnera značajno se smanjuju razlike među spolovima. Ubojstva intimnih partnera su kategorija kaznenog djela u kojoj su žene zastupljenije kao počiniteljice u odnosu na sva druga kaznena djela koja čine što pokazuje jedinstvenu prirodu i obilježja ove vrste ubojstava. Bankston i Gauthier (2004; prema Ni He i Swatt, 2006) navode da na 10 muškaraca koji počine ovo kazneno djelo dolazi 6 žena koje počine isto te da je ovaj veliki udio žena potrebno više istražiti te odvojiti od ostalih tipova ubojstava kako bi se pronašli čimbenici koji dovode do ovog kaznenog djela. Posebno je važno proučiti to u odnosu na žene koje u svim ostalim kategorijama kaznenih djela čine puno manji udio u odnosu na muškarce.

Wolfgang (1958; prema Ni He i Swatt, 2006) je proveo jednu od prvih empirijskih studija u Philadelphiji o ubojstvima na razini samog događaja te je uveo pojam počinitelj izazvan od žrtve koji objašnjava kako žrtvina interakcija s počiniteljem može dovesti do ubojstva te je otkrio da ima značajno više muškaraca nego žena koji postanu žrtve. Žene koje ubiju svoje intimne partnere često to učine jer su bile izazvane različitim nasilničkim ili provokativnim ponašanjima žrtve (verbalno, fizičko, pishičko ili seksualno nasilje). Mann (1998; prema Ni He i Swatt, 2006) je rezultatima svog istraživanja potvrdio Wolfgangovo te utvrdio da je u ukupnom broju ubojstava koje su počinile žene na štetu partnera, 83,7% uključivalo izazivanje počinitelja od strane žrtve. I druge studije su utvrdile istu povezanost te se može utvrditi da je jedna od karakteristika ubojstava koje žene počine na štetu intimnih partnera prijašnje zlostavljanje i/ili neki oblik zlostavljanja u situaciji koje je prethodilo ubojstvu (Ni He i Swatt, 2006).

Luckenbill (1977) je smatrao da prilikom objašnjavanja gore navedenog treba krenuti od toga da se svaki oblik nasilja i ubojstva može promatrati kroz situacijsku transakciju. Situacijska transakcija odnosi se na interakcije koje se odvijaju između dvije ili više osoba kroz određeno vrijeme, a ubojstvo intimnog partnera predstavlja krajnju interakciju dvije osobe. U toj interakciji osobe mogu zauzimati različite uloge – ulogu žrtve ili počinitelja. Prema njegovoj teoriji, situacijske i odnosne varijable su najvažnije prilikom počinjenja ovog kaznenog djela te se na temelju interakcija može predvidjeti koju ulogu će osoba u odnosu preuzeti. Prema njemu, interakcijske transakcije koje završavaju ubojstvom predstavljaju eskalaciju uloga počinitelja i žrtve koji u nepovoljnim okolnostima žele zaštititi vlastiti život, a jedini način za to je korištenje nasilja. Autor navodi kako je često da žrtva postane počinitelj kada počne odgovarati na počiniteljeve prijetnje fizičkim nasiljem željeći zaštititi samu sebe.

Žrtva u toj interakciji ima aktivnu ulogu, a akcije žrtve i počinitelja oblikovane su na temelju ponašanja i jednog i drugog te su usmjerene zaštiti vlastite ličnosti. Kovčo (1996) navodi kako je interakcijski aspekt ubojstva najviše vidljiv u ubojstvima intimnih partnera. Singer (1996; prema Meter Celinščak, 2001) smatra da niti počinitelj nije uvijek kriv, niti je žrtva uvijek nevinna, a pogotovo je to slučaj kod krvnih delikata u kojima se događa da počinitelj želi ostvariti određenu namjeru te u tom slučaju postane žrtva. Mužinić-Masle (1999; prema Meter Celinščak, 2001) navodi da je 70% počiniteljica iskusilo neku vrstu zlostavljanja te bilo u ulozi žrtve prije nego što su počinile kazneno djelo.

Black (1983,1993; prema Peterson, 1999) daje teoriju sličnu Luckenbill-ovoj, no on ju naziva teorijom samopomoći. Prema njemu, ubojstva koja čine žene poprimaju oblik ilegalnog pokušaja zadovoljavanja pravde, odnosno "uzimanja stvari u svoje ruke". Počinitelj svoje djelo vidi kao logičan odgovor na situaciju u kojoj se našao i sebe naziva žrtvom, iako to nije okarakterizirano na taj način s kazneno-pravnog aspekta. Autor smatra da okidač počinjenja može biti zlostavljanje počiniteljice i djeteta, razočaranost službama socijalne zaštite te alkoholiziranost žrtve i počinitelja.

Brookman (2005; prema Kovčo Vukadin i Vukoslav, 2007) smatra kako se na počinjenje ubojstva od strane žena može gledati kao na manifestaciju "sindroma zlostavljane žene" u kojoj se ubojstvo može dogoditi odmah, odnosno u trenutku u kojem počiniteljica reagira na žrtvinu fizičku ili verbalnu konfrontaciju, ili može postojati odgođen odgovor na nju, pa se ubojstvo dogodi nakon nekog vremena kao odgovor na istu.

Block i Christakos (1995; prema Nađ, 2001) su napravili analizu 2556 osoba koji su u Chicagu u periodu između 1965. i 1993. godine bili žrtve ubojstava intimnih partnera te su zaključili da su sve žene u riziku kada žele prekinuti odnos s partnerom koji ima nasilničku prošlost ili je suicidalan, a žene se kao počinitelji najčešće pojavljuju u situacijama koje karakterizira alkoholiziranost partnera i izvršenje djela nožem.

Mršić (1996; prema Meter Celinščak, 2001) je provela istraživanje na uzorku od 30 pravomoćno osuđenih žena za kaznena djela ubojstva, kvalificiranog ubojstva i ubojstva na mah u te je utvrdila da su u 23 slučaja žrtve bili muškarci, a da je 17 djela (56,7%) posljedica dugogodišnjeg zlostavljanja od strane žrtve. Prema svemu navedenom, ključna razlika između ubojstva na štetu intimnih partnera koje počinje žene u odnosu na muškarce jest situacija u kojoj žene više ne mogu suzbijati svoju ljutnju prema nasilnom partneru i u kojoj se ponašaju

agresivnije nego prije. Upravo su te situacije okidač koje vode ubojstvu i koje su ključne u predviđanju hoće li žena počiniti ubojstvo na štetu intimnog partnera (Ni He i Swatt, 2006).

Flowers (1995; prema Titterington i Vollum, 2001) navode kako su glavni motivi intimnih ubojstava počinjenih od strane žena samoobrana, ljutnja, ljubomora, mentalni poremećaji, zlouporaba sredstava ovisnosti, sindrom zlostavljane žene, socijalna izolacija, financijska dobit te postojanje ljubavnika.

Jedan od važnih prediktora ubojstva intimnog partnera jest bračni status osoba koje su u intimnom odnosu. Na temelju prijašnjih istraživanja (Daly & Wilson, 1998; Wilson i sur., 1993; Johnson i Daly, 1995; prema Shackelford, 2001) utvrđeno je da su muškarci koji nisu vjenčani sa svojom partnericom u većem riziku nego što su to oženjeni muškarci. Shackelford (2001) je proveo istraživanje na uzorku od 8077 ubojstva koje su počinile žene na štetu svojih intimnih partnera, od čega je 2054 ubojstva počinjeno na štetu nevjenčanih partnera. Cilj istraživanja bio je utvrditi razlike među ubojstvima s obzirom na bračni status te razlike u godinama među intimnim partnerima. Utvrdio je da su neoženjeni muškarci u 10% većem riziku nego oženjeni te da su takva ubojstva počinjena od strane starijih žena, dok mlađe žene češće ubijaju oženjene partnere. Autor kao karakteristike života u kohabitaciji koje povećavaju rizik od ubojstva navode lakše napuštanje takve zajednice i češće postojanje pastorčadi, uz ostale čimbenike koje karakteriziraju i ubojstva oženjenih partnera poput zlostavljanja i siromaštva. Homes i Holmes (2001; prema Singer, 2005) navode kako je nezadovoljstvo zbog neispunjenih očekivanja jedan od glavnih uzroka ubojstava intimnih partnera

Kako bi se utvrdila obilježja ubojstva počinjenih na štetu intimnih partnera, brojni su autori usporedili njihova obilježja s obilježjima ubojstva počinjenih na štetu neintimnih partnera. Moffit i sur. (2000; prema Dichter, Matejkowski i Thomas, 2011) su u svojem istraživanju na uzorku od 800 muškarca i žena utvrdili da ne postoje razlike u pozitivnim i negativnim emocijama koje vode do nasilja među intimnim partnerima te nasilničkog ponašanja općenito. Felson i Lane (2010; prema Dichter i sur., 2011) su došli do zaključka da zatvorenici koji su počinili kazneno djelo na štetu svojih intimnih partnera nemaju prijašnjih kaznenih djela za razliku od zatvorenika koji su počinili kaznena djela prema osobama s kojima nisu u intimnom odnosu. Prema Dichter i sur., (2011) glavni zaključci do kojih su došla navedena istraživanja jesu da osobe koje čine ubojstva na štetu intimnih partnera imaju manje i/ili nikakvog iskustva s prijašnjim činjenjem kaznenih djela, da su obrazovaniji i

imućniji, da imaju više samo-kontrole te da imaju bolje socijalne odnose s drugim ljudima. Istraživanje koje su provele Parker i Reckdenwald (2008) pokazuje da žene čine više ubojstava na štetu partnera kada su ekonomski ovisnije i kada imaju nižu razinu obrazovanja te kada je to u kombinaciji s većom razinom frustracija i stresa koje doživljavaju u partnerskom odnosu.

Ni He i Swatt (2006) su proveli istraživanje na uzorku od 85 počinitelja ubojstva na štetu heteroseksualnog intimnog partnera u Chicagu između 1995. i 1996. godine. Rezultati su pokazali da žene počiniteljice češće koriste oružje te da su bile žrtve nasilničkog ponašanja, što potkrepljuje saznanja da žene čine ovo kazneno djelo u samoobrani. Istraživanjem su potvrdili da postoji veza između obiteljskog nasilja i situacijskih faktora (mjesto i vrijeme počinjenja, oružje, uporaba alkohola i droga) te razlika između muškaraca i žena koje čine ubojstva na štetu intimnih partnera, na način da su žene češće počiniteljice u slučaju kada se ubojstvo dogodi tijekom noći i u obiteljskoj kući te ako koriste oružje poput noža ili pištolja, dok su muškarci češće počinitelji koji su pod utjecajem alkohola i droga u trenutku počinjenja te da češće počine samoubojstvo nakon djela.

Dundović (2008) je proveo istraživanje na uzorku od 148 osoba (69 muških i 79 ženskih) koje su se u razdoblju od 1980. do 2004. godine nalazile na izdržavanju kazne zatvora u Kaznionicama u Lepoglavi i Požegi zbog počinjenja kaznenog djela ubojstva na štetu intimnih partnera. Cilj istraživanja bio je utvrditi postoje li razlike između počinitelja ubojstava intimnih partnera s obzirom na konzumiranje alkohola. Rezultati pokazuju da su muški počinitelji češće ovisnici o alkoholu. Ovisnici su starije dobi, češće čine tzv. "obično" ubojstvo nego kvalificirano ubojstvo i to samostalno. Za više od 2/3 počinitelja koji su ovisnici utvrđeno je da su bitno smanjeno ubrojjivi. Ovisnici i prekomjerni konzumenti češće čine ovo djelo u alkoholiziranom stanju, ne priznaju djelo te su nekritičniji prema sebi i djelu u odnosu na osobe koje su izjavile da ne piju ili da ne piju prekomjerno. Autor smatra da alkohol ima važnu ulogu u počinjenju ubojstva prema intimnom partneru te da su prevencija i tretman alkoholizma važni u prevenciji ove vrste ubojstava. Alkoholizam je jedan od najčešćih faktora koji se dovodi u vezu s kriminalitetom općenito, ali i s kriminalitetom žena. Konzumacija alkohola smanjuje kognitivne i fizičke funkcije, utječe na smanjenje samokontrole i nenasilnog rješavanja sukoba, pogoršava ekonomsku situaciju obitelj, a često služi kao opravdanje za nasilnička ponašanja. Hudolin (1989; prema Dundović, 2008) navodi kako alkoholizam u svijetu kriminaliteta nije isključivi faktor nego često prevalentni, a uvijek relevantni faktor.

Nađ (2001) je na temelju rezultata svog istraživanja dao sljedeći **profil supružničkih ubojstava u Republici Hrvatskoj**:

- **S obzirom na ličnost i ponašanje** autor zaključuje kako je počinitelj najčešće ženskog spola, u dobi između 41-50 godine, prosječne inteligencije, slabe opće educiranosti, ispodprosječne emocionalne stabilnosti, prosječne ekstraverzije, prosječne dominantnosti, iznadprosječne agresivnosti, iznadprosječne samokritičnosti, nije nezrela ličnost, ima poremećaj crta ličnosti i neurotski poremećaj te ne pije ili ne pije prekomjerno.
- **S obzirom na obilježja izvršenja djela i tijeka kaznenog postupka** najčešće se radi o običnom ubojstvu, djelo nije počinjeno u prekoračenju nužne obrane te je najčešće dovršeno, počinitelj je najčešće izvršitelj, djelo čini sam, hladnim oružjem, alkoholiziran tempore criminis, kritičan prema djelu, djelo je najčešće izvršeno nedjeljom, u periodu između 18,00 i 21,00 sata, u stanu počinitelja, žrtva nije posebno zlostavljana niti grubo vrijeđana ili ponižavana, počinitelj je bio izazvan od žrtve, počinitelj nije pokušao suicid nakon počinjenja, žrtva je najčešće muška, u dobi između 51 do 60 godina te tempore criminis u pijanom stanju, počinitelj i žrtva najčešće žive zajedno, najčešći motiv su bračne razmirice, počinitelj priznaje djelo, počinitelj je tempore criminis bio smanjeno ubrojjiv, ali ne bitno, najčešće je izrečena kazna zatvora u trajanju od 5 do 10 godina te najčešće nisu izrečene sigurnosne mjere.

3.4.1.2. Ubojstva djece

Nakon ubojstava intimnih partnera, druga skupina obiteljskih ubojstava koje čine žene su ona na štetu vlastite djece. Kaznena djela na štetu djece, a pogotovo ona koja rezultiraju njihovom smrću, predstavljaju veliki problem širom svijeta te ostavljaju posljedice na sva društva. S obzirom na svoju fizičku, emocionalnu i psihološku ovisnost o odraslima, oni su grupa ljudi koja je posebno osjetljiva na zlostavljanje, zanemarivanje i iskorištavanje (Boudreaux i sur., 2002).

Glavni uzrok smrti djece uzrokovane ozljedom u SAD-u jest ubojstvo, a od svih preventabilnih uzroka, ubojstvo je 6. uzrok smrti djece mlađe od 15 godina (California Department of Health Services, 1997; prema Chew i sur., 1999). Djeca su najranjivija skupina

ljudi jer se ne mogu sami zaštititi od opasnosti. U Australiji su između 1997. i 2010. godine djeca bile žrtve ubojstava u 389 slučajeva. Iako su djeca rjeđe žrtve ubojstva nego odrasle osobe, njihova smrt uzrokovana je ubojstvom pet puta češće (Crime and Misconduct Commission, 2013). Iako se najteža kaznena djela poput ubojstava i pokušaja ubojstava rjeđe događaju na štetu maloljetnika u odnosu na ista djela počinjena na štetu punoljetnih osoba, treba ih se više istražiti kako bi se takvi slučajevi mogli prevenirati. Ubojstva djece najčešće počine roditelji ili skrbnici, ali modaliteti počinjenja razlikuju se ovisno o značajkama djeteta i obitelji (Šućur; prema Singer, 2005).

Zbog različitih klasifikacija i definicija u različitim zemljama ima vrlo malo usporedivih podataka o broju zlostavljane djece, pa tako i o smrtnim slučajevima djece uzrokovanim ubojstvom. Smrtni slučajevi djece predstavljaju ekstrem na kontinuumu zlostavljanja i najrjeđa su posljedica zlostavljanja, ali dobar su pokazatelj ukupnog zlostavljanja djece u društvu te kvalitete rada službi za zaštitu djece. Statistiku o ubojstvima djece zbog zlostavljanja treba interpretirati s oprezom jer istraživanja pokazuju da na ubojstvo jednog djeteta dolazi 150-300 slučajeva zlostavljanja (Šućur; prema Singer, 2005).

Za potrebe ovoga rada potrebno je diferencirati pojam čedomorstva od pojma ubojstva djece. Dijete može biti objekt izražavanja agresije tijekom porođaja ili neposredno nakon njega, a jedina osoba koja može počiniti čedomorstvo jest djetetova majka (Belušić, 2003). Iako je čedomorstvo oblik ubojstva počinjen od strane žena na štetu djece, ono ne predstavlja predmet empirijskog dijela rada pa neće biti detaljnije opisivano.

Ubojstva djece koja počine njihovi roditelji najčešće su posljedica različitih oblika zlostavljanja, a ubojstvo je posljedica nasilne interakcije odnosa roditelj-dijete. Istraživanja (Dietz, 2000; Xu, Tung i Dunaway, 2000; Gershoff, 2002; prema Rajter, 2013) pokazuju da mlađi roditelji (18-29 godina) češće koriste tjelesno kažnjavanje te da je primjena ovog oblika kažnjavanja povezana s nižim socio-ekonomskim statusom. Totman (1978; prema Fleming i Scott, 2013) navodi kako su djeca i izvori stresa i frustracija, ali i lake mete za izbacivanje stresa te da do smrti djeteta dolazi uslijed prekoračenja fizičkog nasilja nad njima. Rajter (2013) navodi kako je u pozadini nasilja nad djecom prijašnje iskustvo doživljenog nasilja tijekom kojeg je primjena nasilja urodila željenom promjenom ponašanja.

Resnic (1970; prema Mallicoat, 2011) navodi **pet razloga zbog kojih majke čine ubojstva na štetu vlastitog djeteta:**

1. **Altruistični razlozi** - majka vjeruje da dijete pati zbog različitih razloga i odlučuje mu pomoći kako bi patnja prestala.
2. **Akutna psihoza** – može biti povezana s post-porođajnom depresijom ili drugom mentalnom bolesti zbog koje osoba nije svjesna što radi i zašto to radi.
3. **Ubojstvo neželjenog djeteta** – neudane, mlade žene koje trudnoću skrivaju od obitelji. Ponekad nisu svjesne da su trudne do trenutka poroda. Najčešće metode ovakvog oblika ubojstva su utapanje, davljenje i gušenje.
4. **Slučajna smrt** - majka nema namjeru ubiti dijete, ali smrt nastupi kao posljedica zlostavljanja i zapuštanja djeteta.
5. **Osveta** – dijete se koristi kao sredstvo osvete prema partneru ili drugim članovima obitelji.

Cremer (1974; prema Meter Celinšćak, 2001) smatra kako je velika zastupljenost altruističnog ubojstva u slučajevima u kojim majka ubija svoje dijete jer to radi zbog loših socioekonomskih uvjeta, a iz razloga kako bi zaštitila svoje dijete od takvog načina života. Nakon ove vrste ubojstva često je i samoubojstvo počinitelja (Heeren i Messing, 2004). Stanton i Simpson (2002; prema Fleming i Scott, 2013) navode kako su psihoze jedan od glavnih uzroka počinjenja altruističnih ubojstva jer u tom trenu žene vjeruju da time pokazuju kako su napokon postale dobre majke. Najčešći mentalni poremećaji koji se javljaju kod ove skupine počiniteljica su: poremećaji raspoloženja, shizofrenija i psihoze. One najčešće pripadaju starijoj dobnoj skupini, udane su, nasilnije su te češće priznaju djelo te navode altruistične razloge počinjenja (Crime and Misconduct Comission, 2013). Ubojstva djece spadaju u skupinu ekspresivnih ubojstava jer se pojavljuju kao posljedica bijesa, frustracija, ljutnje te sociopatoloških pojava koje su prisutne kod počinitelja (Allen i Fox, 2014).

Prema UNICEF-u (2003) mentalna oboljenja su glavna značajka ličnosti koja dijeli roditelje koji usmrćuju svoju djecu od onih koji ih zlostavljaju bez smrtnih posljedica. Spinelli (2001; prema Mallicoat, 2011) navodi kako su povijest mentalnih bolesti, posebice bipolarni poremećaj, te samohrano roditeljstvo zajednički u velikom broju slučajeva ubojstava djece koja su počinjena od strane njihovim majki. Roditelji koji počine ubojstvo djeteta predstavljaju specifičnu skupinu prijestupnika.

Resnick (1969; prema Fleming i Scott, 2013) navodi kako majke najčešće ubijaju neželjenu djecu koju smatraju teretom dok Heeren i Messing (2004; prema Fleming i Scott, 2013) navode kako je prekoračenje discipliniranja uzrok smrti djece u 30% - 40% slučajeva.

Yarwood (2004) daje pregled istraživanja ubojstava djece u šest zemalja: Engleska i Wales, Škotska, Kanada, Amerika i Australija. Istraživala su se ubojstva koja počine roditelji generalno (filicid), zatim ubojstva koja oni počine u roku 24h od poroda (neonatacid) te u prvoj godini života. Proučavana je i povezanost samoubojstva kod roditelja koje uslijedi nakon ubojstva djeteta. Osim ubojstva koje počine biološki roditelji, istraživana su i ubojstva od strane drugih skrbnika - očuha ili maćehe. Istraživanjem su utvrđena ključna obilježja ovih ubojstva. Ubojstva djece čine 8% - 14% svih ubojstava u ukupnom udjelu ubojstava tih zemalja. Većina ubijene djece je imala manje od 6 godina, a djeca mlađa od godine dana najranjivija su skupina. Ova skupina posebno je ranjiva na fizičko zlostavljanje koje često završi smrtnim posljedicama. Djeca mlađa od 6 godina najčešće se usmrćuju davljenjem ili premlaćivanjem. Utvrđeno je da su muška djeca u malo većem riziku da postanu žrtve nego su to ženska djeca, ali kad su očevi ubojice onda su ženska djeca u većem riziku. U svim promatranim ubojstvima roditelji su u 50% - 70% slučajeva glavni sumnjivci ili počinitelji. Muški roditelji čine dvije trećine ovih ubojstava, a žene jednu trećinu. Biološki očevi počine 55% ubojstava, a biološke majke 45%, no majke su odgovorne za većinu smrti djece koja se dogodi neposredno nakon poroda. Velik udio roditelja koja počine kazneno djelo ubojstvo na štetu djece imaju mentalne bolesti te vjeruju da to čine iz altruističnih razloga. Značajan broj ubojstava djece dogodi se kad jedan od roditelja napusti obitelj (najčešće otac), a drugi roditelj nakon ubojstva djeteta često pokuša počinuti ili počini samoubojstvo.

Alderova i Polk (2001; prema Yarwood, 2004) su utvrdili da žene ubijaju novorođenu djecu, a da su muškarci rijetko počinitelji u tom slučaju. Majke češće od očeva čine ubojstva djece u prva 24h i prva 4 mjeseca djetetovog života (Crime and Misconduct Comission, 2013). Od ukupnog broja djece koja su žrtva ubojstva unutar 6 dana od rođenja majke su počiniteljice u dvije trećine slučajeva (Boudreaux i sur., 2002). Crimmins (1993; prema Rodriguez i Smithey, 1999) je u svojoj studiji došao do podatka da većina ubijene djece ima raspon godina do 12 mjeseci, pri čemu su žrtve najčešće djeca do 6. mjeseca života. Najčešći razlozi smrti su ozljede glave i gušenje, a počinitelji kao "oružje" najčešće koriste ruke ili noge.

Adlerova i Polk (1996; prema Nađ, 2001) su analizirali ubojstva 83 djeteta u Australiji u periodu od 1985. do 1994. godine. Većina počinitelja bili su biološki roditelji ili osobe koje su bile supstituti roditelja. Žene počiniteljice su u većini slučajeva bile biološke majke, dok su muški počinitelji supstituti očeva. Autor je zaključio da se većina ubojstava događa u mladim obiteljima s malom djecom i teškim socioekonomskim uvjetima te da su žrtve prethodno bile

fizički zlostavljane. Scott i Fleming (2013) zaključuju kako su nezaposlenost, siromaštvo te mogućnost gubitka skrbništva nad djetetom najčešći uzroci ubojstva djece od strane majki.

Falkow (1996; prema Yarwood, 2004) je na temelju proučavanja ubojstva djece u Engleskoj došao do rezultata da 40% - 60% roditelja (od ukupnog broja roditelja koji imaju mentalne bolesti) počinitelja ima neki psihotični poremećaj. Ova ubojstva događaju se kao rezultat krajnjeg zanemarivanja ili zlostavljanja djeteta. On je također utvrdio povezanost između majčine depresije i ubojstva djece u dobi od 1 do 5 godina te je zaključio da se ubojstva događaju na početku depresivne epizode ili nakon oporavka od iste. Kod roditelja koji imaju mentalne poremećaje te su počinili ubojstvo vlastitog djeteta utvrdio je postojanje zlostavljanja u njihovom ranom djetinjstvu ili trenutnom intimnom odnosno bračnom odnosu.

Lithwick (2002; prema Yarwood, 2004) navodi da muškarci i žene imaju različitu motivaciju za ubojstvo vlastitog djeteta. Majke čine ovo kazneno djelo jer nisu željele imati dijete, iz milosti, iz osvete prema partneru, zbog mentalne bolesti ili zbog nasilja u partnerskom odnosu. Osjećaj gubljenja kontrole nad ženom, nad vezom ili nad obitelji, uz ljubomoru ili sumnju na nevjeru, glavni su motivi počinjenja kod muškaraca. Kao glavni zaključak nameće se to da žene ubijaju vlastitu djecu jer su ljute na sebe i žele uništiti ono što su one stvorile, dok muškarci to rade kako bi uzeli ženi ono do čega joj je najviše stalo i tako uspostavili kontrolu nad njom. Očevi će češće nakon ubojstva djeteta počiniti samoubojstvo, dok će majke pokušati, ali rjeđe uspjeti u tome.

Nađ (2001) navodi da su različiti istraživači pronašli dva smrtonosna okidača koja dovode do zlostavljanja male djece i posljedično do ubojstva, a to su toaletni trening i kolike (bolovi kod novorođenčadi). Ako djeca ne usvoje higijenske navike u roku u kojem roditelji to zahtijevaju ili ako roditelji ne znaju odgovoriti na djetetove potrebe, to kod roditelja izaziva frustracije koje završavaju fizičkim zlostavljanjem. Sindrom trešenja djeteta (eng. Shaken Baby Syndrom) koji dovodi do oštećenja unutarnjih organa poznat je uzrok smrti zbog ovakvih frustracija.

Mccleary i Chew (2002) su na temelju FBI podataka analizirali 23 067 ubojstva djece u SAD-u kako bi utvrdili u koje vrijeme se najčešće događaju ubojstva djece. Dok se ubojstva odraslih osoba najčešće događaju tijekom vikenda i po noći, ubojstva djece događaju se tijekom radnih dana u dnevnim satima. S obzirom na to da se ova ubojstva najčešće događaju u obiteljskom okruženju, autori su doba dana povezali s aktivnostima djeteta poput hranjenja i

spavanja. Također su utvrdili da se ubojstva djece mlađe od sedam godina događaju zimi, dok se ona starije događaju ljeti.

Singer i sur. (1989; prema Nađ, 2001) navode neka obilježja roditelja koji su ubili ili su pokušali ubiti vlastito dijete: nesređen bračni život, nizak kvocijent inteligencije, psihička nerazvijenost, neuroza, niži obrazovni status, nezaposlenost. Autori zaključuju da loš socioekonomski status uzrokuje frustracije koje se prazne zlostavljanjem djeteta što dovodi do njegove smrti.

Kaariainen i sur. (2011) navode kako je u Finskoj došlo do smanjenja stope ubojstva djece između 1960. (14 na milijun ljudi) te 2009. godine (6 na milijun ljudi) te da je isti trend vidljiv u zemljama Zapadne Europe. Kao glavne razloge za to navode poboljšanje životnog standarda, zdravstvene i socijalne zaštite, bolje obrazovanje roditelja kao i veće razumijevanje razvoda i samohranog roditeljstva.

Nađ (2001) je na temelju rezultata svog istraživanja dao sljedeći **profil ubojstava koji roditelji počinu na štetu djeteta u Republici Hrvatskoj:**

- **S obzirom na ličnost i ponašanje** autor zaključuje kako je počinitelj najčešće muškog spola, u dobi između 26-30 godine, prosječne inteligencije, slabe opće educiranosti, ispodprosječne emocionalne stabilnosti, prosječne ekstraverzije, prosječne dominantnosti, iznadprosječne agresivnosti, iznadprosječne samokritičnosti, nije nezrela ličnost, ima poremećaj crta ličnosti i neurotski poremećaj, ne pije ili ne pije prekomjerno.
- **S obzirom na obilježja izvršenja i tijeka kaznenog postupka** najčešće se radi o običnom ubojstvu, djelo nije počinjeno u prekoračenju nužne obrane te je najčešće dovršeno, počinitelj je najčešće izvršitelj, djelo čini sam, hladnim oružjem i vlastitom fizičkom snagom, počinitelj nije alkoholiziran tempore criminis, kritičan je prema djelu, djelo je najčešće izvršeno subotom, u periodu između 21,00 i 24,00 sati, u stanu počinitelja, žrtva nije posebno zlostavljana niti grubo vrijeđana ili ponižavana, počinitelj nije bio izazvan od žrtve, počinitelj nije pokušao suicid nakon počinjenja, žrtva je najčešće muška, u dobi ispod 14 godina, tempore criminis u trijeznom stanju, počinitelj i žrtva najčešće žive zajedno, najčešći motiv su druge obiteljske razmirice, počinitelj priznaje djelo, počinitelj je tempore criminis bio bitno smanjeno ubrojiv,

najčešće je izrečena kazna zatvora u trajanju od 5 do 10 godina te najčešće nisu izrečene sigurnosne mjere.

U okviru obiteljskih ubojstva, većina istraživanja posvećena je proučavanju karakteristika ubojstava intimnih partnera, a tek u zadnjih 15 godina dolazi do većeg interesa za istraživanje ubojstava počinjenih na štetu djece zbog povećanja svjesnosti o tome da su počinitelji takvih ubojstava u velikoj mjeri biološki roditelji. Najčešće se uzrok smrti djece objašnjava "slučajnom" smrću, iako je u većini slučajeva smrt posljedica teških oblika zlostavljanja (Rodriguez i Smithey, 1999). Većina ubojstava djece posljedica je zlostavljanja koje služi kao oblik discipliniranja i kažnjavanja. Roditelji koji ih ne znaju na drugi način umiriti i disciplinirati ih koriste fizičko nasilje tijekom kojeg gube kontrolu, što uzrokuje smrt djeteta (Ewing, 1997; prema Nađ, 2001).

3.4.1.3. Razlike između ubojstava na štetu intimnih partnera i ubojstava na štetu djece

Finkelhor (1997; prema Rodriguez i Smithey, 1999) je predložio da se ubojstva djece podijele u tri kategorije kako bi se lakše mogla uspoređivati s ubojstvima na štetu punoljetnih osoba:

1. Djeca mlađa od 6 godina
2. Djeca od 6 do 13 godina
3. Tinejdžeri.

Glavna pretpostavka autora prilikom ove podjele jest ta da će s većom životnom dobi djeteta ubojstvo sve više, po svojim socijalnim, pojavnim i kriminološkim obilježjima, nalikovati ubojstvima odraslih osoba. Ovu pretpostavku potvrdio je i Chew (1999) na temelju analize ubojstva u SAD-u što objašnjava time da starija djeca (od 14. godine) više vremena provode izvan obitelji te su tada u većem riziku da ih ubije vršnjak ili nepoznata osoba koji u pozadini imaju drukčije motiva od roditelja koji to djelo čine na štetu djeteta.

Objašnjenja ubojstava djece temelje se na tome da su ona posljedica različitih oblika zlostavljanja. Teorija socijalne razmjene objašnjava razlike između ubojstava na štetu djece i ubojstava na štetu odraslih osoba te kreće od toga da u svakom socijalnom odnosu postoji sustav razmjene profita i gubitaka te da osobe koje su u nekoj vrsti odnosa pokušavaju povećati dobitke i minimalizirati gubitke. Blau (1964; prema Rodriguez i Smithey, 1999)

navodi da se ovaj model razmjene temelji na recipročnoj izmjeni unutarnjih dobiti. Osobe u intimnoj vezi rade međusobne usluge i na taj način očekuju da će, ako jedna osoba napravi nešto za drugu i druga osoba učiniti isto te im zadovoljiti određenu potrebu. Djeca, osobito djeca niže životne dobi, nemaju te mogućnosti i u većini slučajeva traže od roditelja zadovoljenje potreba, ali ne mogu istom mjerom uzvratiti roditeljima kao što to mogu odrasle osobe. Odrasle osobe tada mogu osjećati da su njihove investicije nepovratne te da ne dobivaju za uzvrat ono što su očekivale te tada mogu početi osjećati prema djetetu izrazite agresivne i neprijateljske osjećaje. Kada se između odraslih osoba pojave problemi, oni mogu pregovarati i riješiti ih na obostranu korist, dok se isto ne može očekivati od strane male djece. Djeca zahtijevaju, a ne mogu recipročno uzvratiti te to može izazvati frustracije kod roditelja. Na roditeljstvo se gleda kao na socijalnu instituciju od koje društvo očekuje određeni način postupanja s djecom, a roditelji sami sebe vrednuju koliko ostvaruju ta normativna očekivanja vlastitim odgojnim postupcima. Od roditelja se očekuje da beskrajno vole svoju djecu, a društvo osuđuje negativne osjećaje koje roditelji ponekad imaju ako ne uspijevaju na zadovoljavajući način zadovoljiti potrebe djeteta. Posebno se osuđuju majke koje imaju neprijateljske i agresivne osjećaje prema vlastitom djetetu.

Rodriguez i Smithey (1999) su proveli istraživanje između 1984. i 1994. godine u Texasu kako bi utvrdili glavne razlike između ubojstva na štetu djeteta te ubojstva na štetu punoljetne osobe. Utvrdili su da se ove dvije vrste ubojstva razlikuju s obzirom na oružje kojim su počinjeni. Noževi i pištolji karakteristična su oružja za ubojstva počinjena na štetu odraslih osoba, dok su ruke i noge glavni instrumenti ubojstva na štetu djece što odaje impulzivnu narav tog kaznenog djela. Što se tiče spola, žrtve ubojstva na štetu djece najčešće su žene, isto kao i počinitelji ubojstava na štetu male djece.

Nađ (2001) je na temelju svog istraživanja zaključio kako ne postoje izrazito značajne razlike između obiteljskih odnosa s obzirom na vrstu odnosa, već da većinom dijele neke zajedničke karakteristike. Karakteristike koje on izdvaja kao najvažnije su niska opća educiranost koju povezuje s nasilničkim ponašanjem do kojeg dolazi iz neznanja o rješavanju konfliktnih situacija, zatim alkoholiziranost, visoka emocionalna nestabilnost te agresivnost kao trajno obilježje ponašanja. Žene su najzastupljenije kao počiniteljice ubojstava supružnika, dok su muškarci češće počinitelji u odnosu brat-sestra, dijete-roditelj i roditelj djeteta. Što se tiče dobi počinitelja, u supružničkom odnosu najzastupljenija je skupina između 41 do 50 godine što potvrđuje istraživanja i pretpostavke drugih autora da je ubojstvo partnera posljedica trajnijih konflikta i poremećenih odnosa. Počinitelji ubojstava djece najčešće

pripadaju dobnoj skupini od 26 do 30 godina. Počinitelji ubojstva na štetu partnera su najčešće ispodprosječne inteligencije, dok su počinitelje na štetu djece većinom iznadprosječne inteligencije. Ubojstvo na mah te prekoračenje nužne obrane karakteristično je za supružnička ubojstva, dok je teško ubojstvo najprisutnije u odnosu roditelj-dijete. Hladno oružje najčešće je sredstvo izvršenja svih vrsta obiteljskih ubojstva, a kod ubojstva na štetu djece često je način izvršenja i vlastita fizička snaga. Glavni motiv svih obiteljski ubojstva su bračne ili obiteljske razmirice. Prema njemu, obiteljska ubojstva su krajnji rezultat nasilja u obitelji.

4. PRIKAZ ISTRAŽIVANJA

4.1. Ciljevi istraživanja

Temeljni cilj ovog istraživanja jest utvrditi osobna i kriminološka obilježja počiniteljica obiteljskih ubojstava.

Specifičan cilj jest utvrditi postoje li razlike u osobnim i kriminološkim obilježjima počiniteljica s obzirom na to jesu li počinile kazneno djelo na štetu supružnika ili na štetu vlastite djece.

4.2. Problemi istraživanja

1. Postoje li razlike u osobnim obilježjima počiniteljica obiteljskih ubojstva s obzirom na to jesu li počinile kazneno djelo na štetu supružnika ili na štetu vlastite djece.
2. Postoje li razlike u kriminološkim obilježjima počiniteljica obiteljskih ubojstva s obzirom na to jesu li počinile kazneno djelo na štetu supružnika ili na štetu vlastite djece.

4.3. Hipoteze

H1: Postoje razlike u osobnim obilježjima počiniteljica obiteljskih ubojstva s obzirom na to jesu li počinile kazneno djelo na štetu supružnika ili na štetu vlastite djece na način da su počiniteljice koje su počinile kazneno djelo na štetu supružnika emocionalno stabilnije, agresivnije, dominantnije i s većom razinom ekstraverzije, manje samokritične, zrelije ličnosti, rjeđe imaju poremećaj crta ličnosti, neurotski poremećaj i psihopatsku strukturu

ličnosti te se manje samopovređuju, rjeđe imaju iskustvo s pokušajem suicida te češće konzumiraju alkohol, drogu i tablete. Hipoteza je formulirana sukladno rezultatima istraživanja koje su proveli Nađ (2001), Kovčo (1996), Kovčo Vukadin i Vukosav (2007), Dundović (2008) i Pavliček i sur. (2012).

H2: Postoje razlike u kriminološkim obilježjima počiniteljica obiteljskih ubojstva s obzirom na to jesu li počinile kazneno djelo na štetu supružnika ili na štetu vlastite djece na način da počiniteljice koje su počinile kazneno djelo na štetu supružnika češće čine ubojstvo na mah, češće čine djelo u prekoračenju nužne obrane, rjeđe dovrše djelo, češće djelo čine u sudioništvu, češće su tempore criminis alkoholizirane, nekritičnije su prema djelu, češće je mjesto izvršenja ruralna sredina, češće zlostavljaju, vrijeđaju ili ponižavaju žrtvu, češće su izazvane od strane žrtve, rjeđe pokušaju suicid nakon djela, žrtva je češće tempore criminis alkoholizirana, najčešći motiv su bračne razmirice, češće priznaju djelo, češće su ubrojive te im se češće izriču sigurnosne mjere. Hipoteza je formulirana sukladno rezultatima istraživanja koje su proveli Nađ (2001), Kovčo (1996), Kovčo Vukadin i Vukosav (2007), Dundović (2008) i Pavliček i sur. (2012).

Navedene razlike u osobnim i kriminološkim obilježjima obiteljskih ubojstva s obzirom na to jesu li počinile kazneno djelo na štetu supružnika ili na štetu vlastite djece očekuju se sukladno rezultatima koje je u svom istraživanju dobio Nađ (2001) koji je jedini dosada proveo istraživanje obiteljskih ubojstava s obzirom na vrstu odnosa. S obzirom na ubojstva intimnih partnera, očekuje se veća zastupljenost navedenih obilježja kod te vrste obiteljskih ubojstva sukladno istraživanjima koje su proveli Kovčo (1996), Kovčo Vukadin i Vukoslav (2007), Dundović (2008) i Pavliček i sur. (2012).

5. METODA

5.1. Uzorak ispitanika

U provedeno istraživanje uključene su sve počiniteljice ubojstava, teških ubojstava i ubojstava na mah osuđene u razdoblju od 1980. do 2013. godine koje su izdržavale kaznu zatvora u Kaznionici u Požegi. U navedenom razdoblju je ukupno bilo 180 počiniteljica ubojstava, teških ubojstava i ubojstava na mah koje su izdržavale kaznu zatvora u Kaznionici u Požegi. Iz ukupnog uzorka analizirano je 104 počiniteljice koji su djelo počinile na štetu

supružnika (N=86, 82,7%) te djeteta (N=18, 17,3%). Termin „dijete“ se u ovom istraživanju odnosi na vrstu odnosa te je širi od pojma djeteta kao osobe do 18. godine života.

Tablica 2. Opća obilježja uzorka

VARIJABLA	KATEGORIJA	% (N=104)			
		SUPRUŽNIK	DIJETE	Hi-kvadrat	p
Dob	18 – 21 godina	1,2%	5,6%	20,492	P < 0,03
	21 – 30 godina	23,3%	44,4%		
	31 – 40 godina	14%	44,4%		
	41 – 50 godina	30,2%	0%		
	51 – 60 godina	17,4%	5,6%		
	> od 60 godina	14%	0%		
Kazna	do 3 godine	38,4%	27,8%	2,573	P > 0,05
	3 – 5 godina	18,6%	22,2%		
	5 – 10 godina	27,9%	38,9%		
	10 – 20 godina	14%	11,1%		
	>od 20 godina	1,2%	0%		
Obrazovanje	Završen fakultet ili SŠ	1,2%	0%	2,232	P > 0,05
	Završena SŠ	19,8%	33,3%		
	Završena obrtnička škola	4,7%	5,6%		
	Završena OŠ	19,8%	22,2%		
	Završeno nekoliko razreda OŠ	39,5%	27,8%		
	Nije pohađana nikakva škola	15,1%	11,1%		
Materijalne prilike	Vrlo dobre	15,1%	22,2%	3,351	P > 0,05
	Prosječne	33,7%	16,7%		
	Loše	46,5%	61,1%		
	Ugrožavajuće	4,7%	0%		
Ranije osude	Ne	84,9%	72,2%	1,459	P > 0,05
	Da	15,1%	27,8%		

Iz tablice 2 vidljiva su opća obilježja promatranog uzorka, odnosno dob ispitanika, duljina izrečene kazne zatvora, obrazovanje, materijalne prilike i ranije osude. U trenutku dolaska na izvršavanje kazne zatvora, najveći broj zatvorenica bio je u **dobi** od 41 do 50 godina (25%) te od 21 do 30 godina (25%). Rezultat hi-kvadrat testa svjedoči o postojanju razlika između počiniteljica ubojstva na štetu partnera i na štetu djece na način da je ubojstvo partnera najzastupljenije u dobi počiniteljica od 41 do 50 godina, a ubojstvo djeteta u dobi od 21 do 30 te 30 do 40 godina (hi-kvadrat = 20.492; $p < 0,03$).

U ukupnom uzorku najviše počiniteljica izdržavalo je **kaznu zatvora u trajanju** do 3 godine (36,5%). Počiniteljice koje su izvršile djelo na štetu supružnika najčešće su izdržavale kaznu u trajanju do 3 godine (38,4%), dok su one koje su isto djelo počinile na štetu djeteta najčešće izdržavale kaznu u trajanju od 5 do 10 godina (38,9%). Uočene razlike u duljini izrečene kazne zatvora s obzirom na vrstu odnosa nisu statistički značajne.

S obzirom na **razinu obrazovanja**, najveći broj počiniteljica je završilo nekoliko razreda osnovne škole (37,5%). Počiniteljice koje su djelo počinile na štetu supružnika u najvećem su broju završile nekoliko razreda osnovne škole (39,5%), dok su počiniteljice koje su počinile djelo na štetu djeteta u najvećem broju završile srednju školu (33,3%). Iako se iz podataka može vidjeti da su počiniteljice koje djelo čine na štetu djeteta nešto obrazovanije, razlika u obrazovanosti ove dvije grupe nije statistički značajna.

Najveći broj počiniteljica ima loše **materijalne prilike** (49%) te iako ne postoji statistički značajna razina između dvije promatrane skupine prosječno više počiniteljica koje su djelo počinile na štetu djeteta ima vrlo dobre materijalne prilike (22,2%) u odnosu na one koje su isto djelo počinile na štetu supružnika (15,1%).

Većina ispitanica u ukupnom uzorku nije prije ovog kaznenog djela **bila osuđena** (82,7%). Navedeno vrijedi za obje promatrane skupine među kojima nema statistički značajne razlike. Brojna istraživanja podupiru ovaj rezultat te se može zaključiti da većina žena koja počinii djelo na štetu supružnika ili djeteta nema kriminalnu prošlost.

5.2. Instrument

Za potrebe ovog rada provedeno je istraživanje na temelju ranije kreiranog anketnog upitnika koji je konstruiran u okviru projekta „Kriminološke osobitosti počinitelja delikta nasilja“ (voditelj projekta prof. dr. sc. Mladen Singer). Anketni list sadrži podatke o sociodemografskim obilježjima ispitanica, njihovoj ličnosti i ponašanju, aktivnom i pasivnom socijalnom statusu, ranijem delikventnom ponašanju te modalitetima izvršenja glavnog kaznenog djela i kaznenog postupka kao i modalitetima izdržavanje kazne zatvora. Za ostvarivanje ciljeva ovog istraživačkog rada, analizirane su sljedeće varijable:

- **opći podaci o ispitaniku** – datum izvršenja djela, duljina izrečene kazne
- **ličnost i ponašanje** – dob, emocionalna stabilnost, ekstraverzija, dominantnost, agresivnost, samokritičnost, nezrela ličnost, poremećaji crta ličnosti, neurotski poremećaji, psihopatska struktura, samopovređivanje, suicid
- **aktivni socijalni status** – materijalne prilike, obrazovanje
- **poremećaji u ponašanju** – konzumiranje alkohola, droga i tableta
- **ranije delinkventno ponašanje** – dob ranije osude
- **modaliteti izvršenja glavnog kaznenog djela i kaznenog postupka** – glavno djelo, djelo počinjeno u prekoračenju nužne obrane, djelo pokušano ili dovršeno, uloga u izvršenju, sudioništvo, način izvršenja djela, alkoholiziranost tempore criminis, pod utjecajem droga tempore ciminis, odnos ispitanika prema djelu, dan izvršenja, doba dana izvršenja, obilježja mjesta izvršenja, žrtva posebno zlostavljana, žrtva grubo vrijeđana ili ponižavana, počinitelj izazvan od žrtve, pokušaj suicida počinitelja nakon djela, spol žrtve, dob žrtve, alkoholiziranost žrtve tempore criminis, osnovni motiv izvršenja djela, priznanje djela, psihijatrijsko vještačenje, sigurnosne mjere uz kaznu zatvora.

U određenom broju analiziranih obilježja nisu bili dostupni podaci za sve zatvorenice pa je iz tog razloga u određenim varijablama ukupan broj ispitanica manji od 104.

5.3. Način provođenja istraživanja i poštovanje etičkih načela

Za potrebe ovog istraživanja korištena je metoda analize sekundarnih podataka koji su prikupljeni iz osobnika zatvorenica koje su u razdoblju od 1980. do 2013. godine izdržavale kaznu zatvora u Kaznionici u Požegi zbog kaznenog djela ubojstva, teškog ubojstva i ubojstva na mah te su zbog navedenih djela osuđene na kaznu zatvora u trajanju dužem od 6 mjeseci. Prikupljanje podataka radilo se u nekoliko navrata od strane studenata, profesora te zaposlenika Kaznionice u Požegi. Autorica ovog rada nadopunila je postojeću bazu podataka prikupivši podatke iz osobnika za počiniteljice koje su kaznu zatvora zbog kaznenog djela ubojstva, teškog ubojstva i ubojstva na mah izdržavale u periodu od 2004. godine do 2013. godine. Podatci su prikupljeni u vrijeme trajanja studentske prakse u Kaznionici u Požegi tijekom studenog 2013. godine. Tijekom provođenja istraživanja poštovani su etički principi na način da se u anketni upitnik nisu unosili nikakvi identifikacijski podatci zatvorenica te je na taj način zaštićena anonimnost počiniteljica, ali i žrtava. S obzirom na to da je provedena sekundarna analiza podataka nije tražena suglasnost ispitanika, sukladno čl. 9. st. 4. Zakona o zaštiti osobnih podataka. Nije planirano davanje povratnih informacija ispitanicama s obzirom da je istraživanje provedeno analizom sekundarnih podataka. Za provođenje istraživanja je dobivena suglasnost Središnjeg ureda Uprave za zatvorski sustav Ministarstva pravosuđa.

5.4. Način obrade podataka

Podatci dobiveni sekundarnom analizom podataka iz osobnika uneseni su u postojeću bazu podataka nakon čega je napravljena logička kontrola unosa. Tako dobiveni podatci obrađeni su pomoću statističkog računalnog programa SPSS te je primijenjen hi-kvadrat test za testiranje razlika u promatranim obilježjima između dvije skupine ispitanika.

6. REZULTATI

6.1. Osobna obilježja počiniteljica

Osobna obilježja ličnosti i ponašanja važna su prilikom objašnjavanja zašto ljudi čine kaznena djela jer su ona jedan od čimbenika koji vode ka kriminalitetu. Na temelju proučavanja obilježja ličnosti može se predvidjeti na koji će se način osoba ponašati u određenoj situaciji. S obzirom na to, važno je utvrditi koja su to obilježja koja karakteriziraju počiniteljice obiteljskih ubojstava kako bi se takva ponašanja mogla prevenirati ili uspješno tretirati, ako su prekasno otkrivena.

Emocionalna stabilnost je sposobnost pojedinca da primjereno reagira u različitim situacijama i prema različitim osobama, odnosno ona utječe na to koju razinu frustracije pojedinac može tolerirati bez manifestiranja delikventnog ponašanja (Nađ, 2001). Kriminalnu populaciju često karakterizira nedostatak ove osobine zbog različitih kognitivnih distorzija i neadekvatnih vještina rješavanja sukoba i nošenja s emocijama. Kao što je vidljivo u Tablici 3 74,8% počiniteljica je ispodprosječne emocionalne stabilnosti. S obzirom na analizirane subuzorke nema statistički značajnih razlika jer i počiniteljice koje su djelo počinile na štetu supružnika kao i one koje su djelo počinile na štetu djece karakterizira ispodprosječna emocionalna stabilnost.

Tablica 3. Emocionalna stabilnost

EMOCIONALNA STABILNOST	ODNOS		UKUPNO
	SUPRUŽNIK	DIJETE	
iznadprosječna	1 1,2%	0 0%	1 0,9%
prosječna	21 24,4%	4 22,2%	25 24,3%
ispodprosječna	63 73,3%	14 77,8%	77 74,8%
UKUPNO	85 100%	18 100%	103 100%

Hi kvadrat = 0.276; $p > 0,05$

Nasilje koje se manifestira prilikom počinjenja kaznenog djela najčešće se povezuje sa smanjenom mogućnosti kontrole agresije kao obilježjem ponašanja (Kovačević, 1979; prema Cajner Mraović i sur., 2002). **Agresivnost** kao obilježje ličnosti jedan je od glavnih uzroka nasilničkih ponašanja. U ukupnom uzorku je nešto zastupljeniji udio iznadprosječno agresivnih zatvorenica (48,1%), dok su zatvorenice sa ispodprosječnom agresivnošću zastupljene sa svega 8,7%. Zatvorenice koje su ubile dijete su najčešće procijenjene prosječno agresivnima, dok su one koje su ubile suprugu najčešće procijenjene iznadprosječno agresivnima, no uočene razlike nisu statistički značajne (Tablica 4).

Tablica 4. Agresivnost

AGRESIVNOST	ODNOS		UKUPNO
	SUPRUŽNIK	DIJETE	
ispodprosječna	9 10,6%	0 0%	9 8,7%
prosječna	33 38,8%	11 61,1%	44 42,7%
iznadprosječna	43 50,6%	7 38,9%	50 48,1%
UKUPNO	85 100%	18 100%	103 100%

Hi kvadrat = 0.276; p > 0,05

Samokritičnost je obilježje ličnosti koje je povezano s agresivnošću jer se smatra da agresivnije osobe imaju nerazvijeniju kritičnost prema samom sebi i svom ponašanju (Nađ, 2001). U ukupnom uzorku više od polovice ispitanica, odnosno njih 52,4%, ispodprosječne je razine samokritičnosti, a zatim slijede one prosječne samokritičnosti (39,8%). Takva distribucija rezultata je prisutna i kod zatvorenica koje su ubile supružnike, kao i kod onih koje su ubile dijete (Tablica 5).

Tablica 5. Samokritičnost

SAMOKRITIČNOST	ODNOS		UKUPNO
	SUPRUŽNIK	DIJETE	
iznadprosječna	7 8,2%	1 5,6%	8 7,8%
prosječna	35 41,2%	6 33,3%	41 39,8%
ispodprosječna	43 50,6%	11 61,1%	54 52,4%
UKUPNO	85 100%	18 100%	103 100%

Hi kvadrat = 0.681; p > 0,05

Nezrelost ličnosti također je jedno od isticanih obilježja kriminalne populacije, a karakterizira ju nezrelo razmišljanje, ponašanje i doživljavanje. U ukupnom uzorku je kod 24,3% ispitanica procijenjeno da ih karakterizira nezrela ličnost. U promatranim subuzorcima nema statistički značajnih razlika (Tablica 6).

Tablica 6. Nezrela ličnost

NEZRELA LIČNOST	ODNOS		UKUPNO
	SUPRUŽNIK	DIJETE	
ne	65 76,5%	13 72,2%	78 75,7%
da	20 23,5%	5 27,8%	25 24,3%
UKUPNO	85 100%	18 100%	103 100%

Hi kvadrat = 0.146; p > 0,05

„**Poremećaj crta ličnosti** jest trajni model doživljavanja, odnošenja i mišljenja o okolini i samome sebi koji počinje u ranoj odrasloj dobi i iskazuje se u velikom broju različitih važnih osobnih i socijalnih situacija“ (Američka Psihijatrijska Udruga, 2002:121). U kriminološkoj literaturi navodi se kako su osobe s poremećajem crta ličnosti zastupljenije u kriminalnoj nego u nekriminalnoj populaciji. Iz Tablice 7 vidljivo je kako je poremećaj crta ličnosti u ukupnom uzorku utvrđen kod čak 41,8% zatvorenica. Distribucija podataka prema vrsti odnosa pokazuje veću zastupljenost poremećaja crta ličnosti kod zatvorenica koje su ubile dijete od onih koje su ubile supružnika, no uočene razlike nisu statistički značajne.

Tablica 7. Poremećaji crta ličnosti

POREMEĆAJI CRTA LIČNOSTI	ODNOS		UKUPNO
	SUPRUŽNIK	DIJETE	
ne	53 62,4%	7 38,9%	60 58,3%
da	32 37,7%	11 61,1%	43 41,8%
UKUPNO	85 100%	18 100%	103 100%

Hi kvadrat = 3.363; p > 0,05

Neurotski poremećaji su poremećaji ličnosti koje ne uzrokuju gubitak veze s realitetom, ali ih karakteriziraju negativne emocije (ljutnja, uznemirenost, krivnja, strah) koje utječu na suočavanje osobe s problemima. Osobe s ovim poremećajem karakterizira niska tolerancija na frustraciju, lošija kontrola impulsa, nemogućnost suočavanja sa stresnim situacijama te loša prilagodba na različite životne frustracije (Lebedina Manzoni, 2007). Iz Tablice 8 vidljivo je da je kod većine ispitanica, odnosno kod njih 82,5%, utvrđen neurotski poremećaj, ali da ne postoji statistički značajna razlika s obzirom na to jesu li ispitanice počinile djelo na štetu supružnika ili djeteta.

Tablica 8. Neurotski poremećaj

NEUROTSKI POREMEĆAJ	ODNOS		UKUPNO
	SUPRUŽNIK	DIJETE	
ne	14 16,5%	4 22,2%	18 17,5%
da	71 83,5%	14 77,8%	85 82,5%
UKUPNO	85 100%	18 100%	103 100%

Hi kvadrat = 0.341; p > 0,05

Osobe s **psihopatskom strukturom ličnosti** karakterizira površnost, nedostatak empatije i savjesti, nemar za druge, slaba kontrola impulsa, impulzivnost i nizak prag tolerancije, nepoštivanje socijalnih pravila, nedostatak krivnje i nemogućnost učenja na temelju kazne (Američka Psihijatrijska Udruga, 2002). Na temelju proučavane literature može se zaključiti da su navedena obilježja karakteristična za ljude koji čine kaznena djela. Distribucija podataka po vrsti odnosa pokazuje da postoji značajna statistička razlika s obzirom na psihopatsku strukturu ličnosti između proučavanih subuzoraka na način da je kod počiniteljica obiteljskih ubojstva na štetu djece češće utvrđena psihopatska struktura ličnosti u odnosu na počiniteljice koje isto djelo čine na štetu supružnika (Tablica 9).

Tablica 9. Psihopatska struktura

PSIHOPATSKA STRUKTURA	ODNOS		UKUPNO
	SUPRUŽNIK	DIJETE	
ne	61 71,8%	8 47,1%	69 67,6%
da	24 28,2%	9 52,9%	33 32,4%
UKUPNO	85 100%	17 100%	102 100%

Hi kvadrat = 3.951; p < 0,05

Ekstraverzija je slijedeće analizirano obilježje ličnosti, a karakterizira ju toplina, asertivnost, otvorenost iskustvima, aktivnost, pozitivna emocionalnost i traženje uzbuđenja (Lebedina Manzoni, 2007). Traženje uzbuđenja je obilježje ekstraverata koje je uvijek bilo zanimljivo kriminolozima jer se smatra da takve osobe trebaju jače stimuluse kako bi doživjeli uzbuđenje te da zbog toga čine kaznena djela. Kao što je vidljivo iz Tablice 10, u ukupnom uzorku 52% ispitanica prosječno je ekstrovertno, 24,5% ispitanica karakterizira ispodprosječna, a 22,5% iznadprosječna ekstraverzija. Distribucija podataka po vrsti odnosa pokazuje određeno odstupanje zatvorenica koje su ubile dijete na način da su one najčešće ispodprosječne ekstraverzije, no uočene razlike nisu statistički značajne.

Tablica 10. Ekstraverzija

EKSTRAVERZIJA	ODNOS		UKUPNO
	SUPRUŽNIK	DIJETE	
ispodprosječna	18 21,4%	8 44,4%	26 24,5%
prosječna	46 54,8%	7 38,9%	53 52%
iznadprosječna	20 23,8%	3 16,7%	23 22,5 %
UKUPNO	84 100%	18 100%	102 100%

Hi kvadrat = 4.135; p > 0,05

Dominantnost kao osobina ličnosti je važna prilikom proučavanja nasilničkog kriminaliteta jer se smatra da ako osoba ne može na socijalno prihvatljiv način zadovoljiti potrebu za njom, onda to čini kroz počinjenje kaznenih djela (Nađ, 2001). U analiziranom uzorku najveći broj ispitanica je prosječno dominantan (62,7%) te ne postoje statistički značajne razlike s obzirom na subuzorke s obzirom na tip žrtve (Tablica 11).

Tablica 11. Dominantnost

DOMINANTNOST	ODNOS		UKUPNO
	SUPRUŽNIK	DIJETE	
ispodprosječna	16 19%	6 33,3%	22 21,6%
prosječna	54 64,3%	10 55,6%	64 62,7%
iznadprosječna	14 16,7%	2 11,1%	16 15,7 %
UKUPNO	84 100%	18 100%	102 100%

Hi kvadrat = 1.874; p > 0,05

Iz tablice 12 vidljivo je da se u ukupnom uzorku 87% ispitanica nije samopovređivalo, dok njih 16,3% jest te da ne postoji statistički značajna razlika s obzirom na analizirane subuzorke.

Tablica 12. Samopovređivanje

SAMOPOVREĐIVANJE	ODNOS		UKUPNO
	SUPRUŽNIK	DIJETE	
ne	72 83,7%	15 83,3%	87 83,7%
da	14 16,3%	3 16,7%	17 16,3%
UKUPNO	85 100%	18 100%	103 100%

Hi kvadrat = 0.002; p > 0,05

Iz Tablice 13 vidljivo je kako počiniteljice obiteljskih ubojstva u 77,7% nisu pokušale suicid te da ne postoje statistički značajne razlike s obzirom na vrstu žrtve. No, 22,3% ili jedna petina ispitanica je pokušala suicid tijekom svog života što može biti pokazatelj nestabilne ličnosti i rizični čimbenik za pojavu sociopatoloških i kriminalnih ponašanja u budućnosti.

Tablica 13. Pokušaj suicida

POKUŠAJ SUICIDA	ODNOS		UKUPNO
	SUPRUŽNIK	DIJETE	
ne	66 77,6%	14 77,8%	80 77,7%
da	19 22,4%	4 22,2%	23 22,3%
UKUPNO	85 100%	18 100%	103 100%

Hi kvadrat =0.0001; p > 0,05

Konzumiranje alkohola zauzima važno mjesto u istraživanjima kaznenih djela, posebice kaznenih djela s elementima nasilja kao što je ubojstvo (Kovčo, 1996). Alkoholizam je u Tablici 14 definiran prekomjernim pijenjem i ovisnošću o alkoholu, a ovi podaci odnose se na razdoblje prije počinjenja kaznenog djela. U ukupnom analiziranom uzorku najveći broj počiniteljica, njih 62,1%, ne pije ili ne pije prekomjerno. Ne postoje statistički značajne razlike s obzirom na žrtvu, ali 16,5% ispitanica koje su djelo počinile na štetu supružnika jesu ovisnice o alkoholu, dok kod ispitanica koje su djelo počinile na štetu djeteta niti jedna nije ovisnica o alkoholu.

Tablica 14. Konzumiranje alkohola

KONZUMIRANJE ALKOHOLA	ODNOS		UKUPNO
	SUPRUŽNIK	DIJETE	
Ne pije ili ne pije prekomjerno	49 57,6%	15 83,3%	64 62,1%
Prekomjerno pije	22 25,9%	3 16,7%	25 24,3%
Ovisnik o alkoholu	14 16,5%	0 0%	14 13,6 %
UKUPNO	85 100%	18 100%	103 100%

Hi kvadrat = 5.062; $p > 0,05$

Iz Tablice 15 se može zaključiti kako počiniteljice obiteljskih ubojstva nisu konzumirale niti su bile ovisne o drogama. U ukupnom uzorku 97,1% ispitanica ne konzumira droge, a niti jedna ispitanica nije ovisnica o drogi. S obzirom na proučavane subuzorke ne postoji statistički značajna razlika u ovom obilježju ponašanja ispitanica.

Tablica 15. Konzumira drogu

KONZUMIRA DROGU	ODNOS		UKUPNO
	SUPRUŽNIK	DIJETE	
Ne	82 96,5%	18 100%	100 97,1%
Povremena uporaba bez ovisnosti	3 3,5%	0 0%	3 2,9%
UKUPNO	85 100%	18 100%	102 100%

Hi kvadrat = 0.654; $p > 0,05$

Kao niti konzumacija droga, ni **konzumacija tableta** nije zastupljena u analiziranom uzorku. Iz Tablice 16 vidljivo je da 92,2% ispitanica nije konzumiralo tablete prije počinjenja kaznenog djela, a u promatranim subuzorcima nije pronađena statistički značajna razlika.

Tablica 16. Konzumira tablete

KONZUMIRA TABLETE	ODNOS		UKUPNO
	SUPRUŽNIK	DIJETE	
ne	78 91,9%	17 94,4%	95 92,2%
da	6 7,1%	1 5,6%	7 6,8%
UKUPNO	85 100%	18 100%	103 100%

Hi kvadrat = 0.058; p > 0,05

6.2. Kriminološka obilježja

Ovim istraživanjem obuhvaćena su tri **modaliteta izvršenja glavnog djela**: ubojstvo, teško ubojstvo i ubojstvo na mah. Podatci iz Tablice 17 pokazuju kako je najzastupljeniji oblik ubojstva u ukupnom uzorku tzv. obično ubojstvo kojeg je počinilo 75,2% ispitanica. Ako pogledamo rezultate s obzirom na tip žrtve, tzv. obično ubojstvo počinilo je 62% ispitanica koje su djelo počinile na štetu supružnika i 82,4% ispitanica koje su isto djelo počinile na štetu djeteta. S obzirom na sva tri promatrana modaliteta izvršenja glavnog djela nije pronađena statistički značajna razlika, ali ako promatramo samo ubojstvo na mah postoje razlike među subuzorcima. Vidljivo je da ispitanice koje su djelo počinile na štetu supružnika u 15,5% slučajeva čine ubojstvo na mah za razliku od ispitanica koje su djelo počinile na štetu djeteta koje nisu počinile ubojstvo na mah niti u jednom slučaju.

Tablica 17. Glavno kazneno djelo

GLAVNO KAZNENO DJELO	ODNOS		UKUPNO
	SUPRUŽNIK	DIJETE	
Ubojstvo	62 73,8%	14 82,4%	76 75,2%
Teško ubojstvo	9 10,7%	3 17,6%	12 11,9%
Ubojstvo na mah	13 15,5%	0 0%	13 12,9%
UKUPNO	84 100%	17 100%	101 100%

Hi kvadrat = 3.34; p > 0,05

Prekoračenje nužne obrane ima kaznenopravni, ali i kriminološki značaj jer odražava obilježja počinitelja (Dundović, 2007). U ukupnom uzorku se u 98,1% slučajeva nije radilo o prekoračenju nužne obrane. Svega su 2 počiniteljice počinile djelo u prekoračenju nužne obrane i to su počiniteljice koje su djelo počinile na štetu supružnika, dok kod ispitanica koje su djelo počinile na štetu djeteta niti jedna ispitanica nije počinila djelo zbog prekoračenja nužne obrane (Tablica 18).

Tablica 18. Djelo počinjeno u prekoračenju nužne obrane

DJELO POČINJENO U PREKORAČENJU NUŽNE OBRANE	ODNOS		UKUPNO
	SUPRUŽNIK	DIJETE	
DA	2 2,3%	0 0%	2 1,9%
NE	84 97,7%	18 100%	102 98,1%
UKUPNO	86 100%	18 100%	104 100%

Hi kvadrat = 0.427; p > 0,05

Prema Kaznenom zakonu Republike Hrvatske i **pokušaj djela** je kažnjiv. Iz Tablice 19 može se vidjeti da je u ukupnom uzorku 81,7% ispitanica dovršilo djelo. Iako ne postoji statistički značajna razlika u promatranim subuzorcima, ispitanice koje su djelo počinile na štetu supružnika u 20,9% slučajeva nisu djelo dovršile, dok je kod ispitanica koje su isto djelo počinile na štetu djece postotak pokušanih djela oko 4 puta manji i iznosi 5,6%.

Tablica 19. Djelo pokušano/dovršeno

DJELO POKUŠANO/DOVRŠENO	ODNOS		UKUPNO
	SUPRUŽNIK	DIJETE	
Ostalo u pokušaju	18 20,9%	1 5,6%	19 18,3%
Dovršeno	68 79,1%	17 94,4%	85 81,7%
UKUPNO	86 100%	18 100%	104 100%

Hi kvadrat = 2.356; p > 0,05

U Tablici 20 prikazani su podatci o **ulozi ispitanica** prilikom počinjenja kaznenog djela, s obzirom na to da osim samog izvršiteljstva i ostale uloge podrazumijevaju kaznenu odgovornost. U ukupnom uzorku ispitanica najveći broj, njih 94,2%, bilo je u ulozi izvršitelja-suizvršitelja. Analiza podataka s obzirom na vrstu žrtve ne pokazuje statistički značajne razlike između ispitanica.

Tablica 20. Uloga ispitanica u izvršenju djela

ULOGA ISPITANICA U IZVRŠENJU DJELA	ODNOS		UKUPNO
	SUPRUŽNIK	DIJETE	
pomagačica	2 2,3%	1 5,6%	3 2,9%
podstrekačica	3 3,5%	0 0%	3 2,9%
Izvršiteljica- suizvršiteljica	81 94,2%	17 94,4%	98 94,2%
UKUPNO	86 100%	18 100%	104 100%

Hi kvadrat = 1.166; $p > 0,05$

Uloga ispitanika te **sudioništvo** mogu ukazati na to da li je djelo prethodno planirano. Iz Tablice 21 vidljivo je kako je većina ispitanica djelo počinila sama (87,5%). Distribucija podataka prema vrsti odnosa ne pokazuje postojanje statistički značajne razlike.

Tablica 21 . Sudioništvo

SUDIONIŠTVO	ODNOS		UKUPNO
	SUPRUŽNIK	DIJETE	
Sam	75 87,2%	16 88,9%	91 87,5%
U sudioništvu	11 12,8%	2 11,1%	13 12,5%
UKUPNO	86 100%	18 100%	104 100%

Hi kvadrat = 0,038; $p > 0,05$

Kazneno djelo ubojstva može se izvršiti na razne načine, a u Tablici 22 prikazani su **načini izvršenja** analiziranog uzorka ispitanica. U ukupnom uzorku najveći broj počiniteljica djelo je izvršilo hladnim oružjem (52,9%), zatim slijedi oruđe (14,4%), vlastita fizička snaga (13,5%), vatreno oružje (12,5%) te drugo (6,7%). Distribucija podataka s obzirom na vrstu žrtve pokazuje značajnu statističku razliku na način da ispitanice koje su djelo počinile na štetu supružnika u značajnoj mjeri koriste hladno oružje kao glavni način izvršenja, dok ispitanice koje su djelo počinile na štetu djeteta kao način izvršenja koriste vlastitu fizičku snagu.

Tablica 22. Način izvršenja

NAČIN IZVRŠENJA	ODNOS		UKUPNO
	SUPRUŽNIK	DIJETE	
Vlastitom fizičkom snagom	4 4,7%	10 55,6%	14 13,5%
Oruđem	14 16,3%	1 5,6%	15 14,4%
Hladnim oružjem	52 60,5%	3 16,7%	55 52,9%
Vatrenim oružjem	13 15,1%	0 0%	13 12,5%
Drugo	3 3,5%	4 22,2%	7 6,7%
UKUPNO	86 100%	18 100%	104 100%

Hi kvadrat = 45.72; p < 0,01

Alkoholizam i **alkoholiziranost u vrijeme počinjenja** djela utječu na smanjenje cjelokupnog ljudskog funkcioniranja te povećavaju rizik da osoba postane počinitelj ili žrtva u određenoj situaciji (Kovčo, 1996). Iz Tablice 23 vidljivo je da je jedna trećina ispitanica, odnosno njih 35%, bila u pijanom stanju u trenutku počinjenja ubojstva. U navedenom obilježju postoji značajna statistička razlika s obzirom na promatrane subuzorke na način da su počiniteljice obiteljskog ubojstva na štetu supružnika u trenutku izvršenja djela u značajnijoj mjeri u pijanom stanju (41,2%) od počiniteljica koje su isto djelo počinile na štetu djeteta (5,6%).

Tablica 23. Alkoholiziranost tempore criminis

ALKOHOLIZIRANOST TEMPORE CRIMINIS	ODNOS		UKUPNO
	SUPRUŽNIK	DIJETE	
U trijeznom stanju	50 58,8%	17 94,4%	67 65%
U pijanom stanju	35 41,2%	1 5,6%	36 35%
UKUPNO	85 100%	18 100%	103 100%

Hi kvadrat = 8.29; p < 0,01

Kritičnost prema djelu bitan je faktor tretmana i resocijalizacije počiniteljica. U Tablici 5, u kojoj je analizirana samokritičnost kao obilježje ličnosti, više od pola ispitanica ima ispodprosječnu razinu samokritičnosti, dok je iz Tablice 24 vidljivo da je 43,7% ispitanica ipak kritično prema počinjenom djelu. Jedna trećina ispitanica nekritična je prema počinjenom djelu dok je jedna petina njih neodređeno. Ne postoje statistički značajne razlike između promatranih subuzoraka.

Tablica 24. Kritičnost prema djelu

KRITIČNOST PREMA DJELU	ODNOS		UKUPNO
	SUPRUŽNIK	DIJETE	
Uglavnom kritičan	38 44,7%	7 38,9%	45 43,7%
Neodređen	14 16,5%	7 38,9%	21 20,4%
Nekritičan	33 38,8%	4 22,2%	37 35,9%
UKUPNO	85 100%	18 100%	103 100%

Hi kvadrat = 4.916; p > 0,05

Tablica 25 pokazuje **dane izvršenja djela** u ukupnom uzorku te u promatranim subuzorcima. Najveći broj ubojstava dogodio se srijedom (21,8%), zatim slijede petak

(20,7%), subota (16,1%), utorak (14,9%), nedjelja (13,8%), četvrtak (8,1%) i ponedjeljak (4,6%). U promatranim subuzorcima nije pronađena statistički značajna razlika s obzirom na dan izvršenja djela, iako se srijedom događa 14,9% više ubojstva na štetu supružnika nego na štetu djece, dok se petkom događa 23,4% više ubojstava na štetu supružnika nego na štetu djece.

Tablica 25. Dan izvršenja

DAN IZVRŠENJA	ODNOS		UKUPNO
	SUPRUŽNIK	DIJETE	
Ponedjeljak	3 4,2%	1 6,3%	4 4,6%
Utorak	10 11,8%	3 18,8%	13 14,9%
Srijeda	18 21,2%	1 6,3%	19 21,8%
Četvrtak	6 7,1%	1 6,3%	7 8,1%
Petak	12 14,1%	6 37,5%	18 20,7%
Subota	12 14,1%	2 12,5%	14 16,1%
Nedjelja	10 11,8%	2 12,5%	12 13,8%
UKUPNO	72 100%	16 100%	87 100%

Hi kvadrat = 5.426; p > 0,05

Kovčo (1995; prema Dundović, 2007) navodi da žene u 58% slučajeva čine ubojstvo vikendom. Iz Tablice 26 može se vidjeti da je u promatranom uzorku taj postotak nešto niži i iznosi 50,6% te da počiniteljice u podjednakom omjeru čine ubojstvo i preko tjedna i preko vikenda. S obzirom na promatrane subuzorke nema statistički značajnih razlika, no podatci govore da ispitanice djelo čine na štetu djece češće to rade vikendom (62,5%) u odnosu na druge dane u tjednu (37,5%).

Tablica 26. Dan izvršenja

DAN IZVRŠENJA	ODNOS		UKUPNO
	SUPRUŽNIK	DIJETE	
Tjedan	37 51,4%	6 37,5%	43 49,4%
Vikend	34 47,2%	10 62,5%	44 50,6%
UKUPNO	72 100%	16 100%	87 100%

Hi kvadrat = 1.115; $p > 0,05$

Dobiveni podatci pokazuju da se gotovo polovica obiteljskih ubojstava najčešće događa između 18,00 i 24,00 sata (43,2%), zatim slijedi doba dana između 12,00 i 18,00 sati (29,5%), dok se najmanje ubojstava događa između 06,00 i 12,00 sati (12,6%). Iako ne postoji statistički značajna razlika u promatranim subuzorcima, ubojstva djece se nešto češće događaju između 06,00 sati i 12,00 sati. (Tablica 27). Nađ (2001) navodi kako se većina ubojstva događa u večernjim satima jer se tada osobe osjećaju najumornije, smanjene su koncentracije, javlja se osjećaj mučnine, nelagode i razdražljivosti, a upravo je to doba kada se najviše vremena provodi s obitelji.

Tablica 27. Doba dana

DAN IZVRŠENJA	ODNOS		UKUPNO
	SUPRUŽNIK	DIJETE	
0 - 6h	11 14,1%	3 17,6%	14 14,7%
6 – 12h	8 10,3%	4 23,5%	12 12,6%
12 - 18h	25 32,1%	3 17,6%	28 29,5%
18-24h	34 43,4%	7 41,2%	41 43,2%
UKUPNO	78 100%	17 100%	95 100%

Hi kvadrat = 3.0671 ; $p > 0,05$

Podatci o **mjestu izvršenja** (Tablica 28) pokazuju da se najveći broj obiteljskih ubojstava događa na selu (45,2%), a najmanje izvan Republike Hrvatske (1%). Distribucija rezultata s obzirom na vrstu žrtve pokazuje značajnu statističku razliku na način da ispitanice koje djelo počine na štetu supružnika to najčešće čine na selu (48,8%) dok ispitanice koje su djelo počinile na štetu djece to najčešće čine u središtima županija.

Tablica 28. Obilježja mjesta izvršenja

OBILJEŽJA MJESTA IZVRŠENJA	ODNOS		UKUPNO
	SUPRUŽNIK	DIJETE	
Zagreb	11 12,8%	0 0%	11 10,6%
Središte županije	9 10,5%	8 44,4%	17 16,3%
Grad (općina)	10 11,6%	2 11,1%	12 11,5%
Mjesto (općina)	13 15,1%	3 16,7%	16 15,4%
Selo	42 48,8%	5 27,8%	47 45,2%
Izvan RH	1 1,2%	0 0%	1 1%
UKUPNO	86 100%	18 100%	104 100%

Hi kvadrat = 14.513; P < 0,05

Podatci iz Tablice 29 pokazuju da ispitanice u 93,2% slučajeva nisu posebno **zlostavljale žrtvu**. Iako ne postoji statistički značajna razlika s obzirom na promatrane subuuzroke, 4 puta više ispitanica koje je djelo počinilo na štetu djeteta zlostavljalo je žrtvu u odnosu na ispitanice koje su djelo počinile na štetu supružnika.

Tablica 29. Žrtva posebno zlostavljana

ŽRTVA POSEBNO ZLOSTAVLJANA	ODNOS		UKUPNO
	SUPRUŽNIK	DIJETE	
ne	81 95,3%	15 83,3%	96 93,2%
da	4 4,7%	3 16,7%	7 6,7 %
UKUPNO	85 100%	18 100%	103 100%

Hi kvadrat = 3.355; $p > 0,05$

Najveći broj ispitanica (95,1%) nije **grubo vrijeđalo ili ponižavalo žrtvu**. Iako ne postoje statistički značajne razlike između ispitanica koje su djelo počinile na štetu supružnika i onih koje su djelo počinile na štetu djece, kod ispitanica koje su djelo počinile na štetu djeteta pronađeno je tri puta više grubog vrijeđanja ili ponižavanja djeteta (Tablica 30).

Tablica 30. Žrtva grubo vrijeđana ili ponižavana

ŽRTVA GRUBO VRIJEĐANA ILI PONIŽAVANA	ODNOS		UKUPNO
	SUPRUŽNIK	DIJETE	
ne	82 96,5%	16 88,9%	98 95,1%
da	3 3,5%	2 11,1%	5 4,9 %
UKUPNO	85 100%	18 100%	103 100%

Hi kvadrat = 1.849; $p > 0,05$

Luckenbill (1977) navodi kako se svaki oblik ubojstva može sagledati kroz situacijsku transakciju u kojoj počinitelj može preuzeti ulogu žrtve i obrnuto. Na obiteljska ubojstva gleda se kao na fatalnu posljedicu kojoj u većini slučajeva prethodi neki oblik nasilja u obitelji. S obzirom na to da u analiziranom uzorku promatramo žene koje su počinile obiteljska ubojstva pretpostavlja se da je povod većine njih, pogotovo ubojstva na štetu supružnika, nasilje u obitelji i da je **počiniteljica bila izazvana od žrtve**. Činjenicu provokacije od strane žrtve procjenjuje sud što posebno navodi u obrazloženju presude jer se radi o činjenici koja spada u olakotne ili otegotne okolnosti kod odlučivanja o sankciji. Hi-kvadrat testom utvrđena je značajna statistička razlika koja potvrđuje gornju pretpostavku. Ispitanice koje su djelo počinile na štetu supružnika u značajnoj su mjeri više izazvane od žrtve u odnosu na ispitanice koje su to djelo počinile na štetu djece koje niti u jednom slučaju nisu bile izazvane od žrtve. U ukupnom uzorku 57,3% počiniteljica izazvano je od strane žrtve što je vidljivo iz Tablice 31.

Tablica 31. Počinitelj izazvan od žrtve

POČINITELJ IZAZVAN OD ŽRTVE	ODNOS		UKUPNO
	SUPRUŽNIK	DIJETE	
da	59 69,4%	0 0%	59 57,3%
ne	26 30,2%	18 100%	44 42,3%
UKUPNO	85 100%	18 100%	103 100%

Hi kvadrat = 29.248 ; p < 0,01

Liem i Roberts (2009) navode kako se na samoubojstvo i ubojstvo ne treba gledati odvojeno već kao kontinuum sa istim uzrokom i istom posljedicom. Isti autor navodi kako se najviše samoubojstva događa nakon obiteljskih ubojstava, odnosno najčešće nakon ubojstva intimnog partnera. Iz Tablice 32 vidljivo je kako većina ispitanica, odnosno njih 86,5% nije pokušalo suicid nakon počinjenog djela. No, s obzirom na vrstu odnosa postoje statistički značajne razlike na način da ispitanice koje su djelo počinile na štetu djeteta u 20,6% slučajeva češće pokušaju samoubojstvo u odnosu na ispitanice koje su isto djelo počinile na štetu partnera.

Tablica 32. Pokušaj suicida

POKUŠAJ SUICIDA	ODNOS		UKUPNO
	SUPRUŽNIK	DIJETE	
ne	77 92,8%	13 72,2%	90 86,5%
da	6 7,2%	5 27,8%	11 10,6%
UKUPNO	83 100%	18 100%	101 100%

Hi kvadrat = 6.436; $p \leq 0,01$

Podatci o **spolu žrtve** govore da je u 87,4% slučajeva žrtva bila muškarac što je logično s obzirom na to da je u analiziranom uzorku veći broj počiniteljica koje su ubojstvo počinile na štetu supružnika nego na štetu djece, a utvrđen je znatno manji udio žena koje su ubile svoje izvanbračne partnerice. Nastavno na to, ovdje se bilježi i značajna statistička razlika s obzirom na proučavane subuzorke. No, ako se pogledaju samo ubojstva počinjena na štetu djece, može se zaključiti da počiniteljice u podjednakoj mjeri ubijaju djecu oba spola (Tablica 33).

Tablica 33. Spol žrtve

SPOL ŽRTVE	ODNOS		UKUPNO
	SUPRUŽNIK	DIJETE	
Muško	82 95,3%	8 47,1%	90 87,4%
Žensko	4 4,7%	9 52,9%	13 12,6%
UKUPNO	86 100%	17 100%	103 100%

Hi kvadrat = 30.013; $p < 0,01$

Najveći broj žrtava ukupnog uzorka pripada **dobnoj skupini** od 51 do 60 godina te se iz Tablice 34 može uočiti kako postoji porast ubojstava od mlađe prema starijoj dobi do 60. godine, nakon čega udio opada. Ista raspodjela vrijedi i za žrtve koje su s ispitanicama u supružničkom odnosu što potvrđuje tvrdnje brojnih autora da je obiteljsko ubojstvo posljedica fatalnog obiteljskog nasilje koje se događalo godinama. S obzirom na promatrane subuzorke postoji značajna statistička razlika na način da žrtve djeca najčešće pripadaju mlađoj dobnoj skupini, što je i razumljivo. Najzastupljenija dobna skupina djece je ispod 14 godina (55,6%). U dobnoj skupini između 14 do 21 godine nije bila niti jedna žrtva.

Tablica 34. Dob žrtve

DOB ŽRTVE	ODNOS		UKUPNO
	SUPRUŽNIK	DIJETE	
Više od 60 godina	14 16,9%	0 0%	14 13,9%
51 – 60 godina	32 38,1%	2 11,1%	34 33,7%
41 – 50 godina	19 22,6%	0 0%	19 18,8%
31 – 40 godina	11 13,1%	0 0%	11 10,9%
26 – 30 godina	6 7,2%	1 5,6%	7 6,9%
22 – 25 godina	1 1,2%	5 27,8%	6 5,9%
ispod 14 godina	0 0%	10 55,6%	10 9,9%
UKUPNO	83 100%	18 100%	101 100%

Hi kvadrat = 76.605 ; p < 0,01

Osim podatka o alkoholiziranosti počiniteljica tempore criminis, važan je i podatak o **alkoholiziranosti žrtve u vrijeme počinjenja**. U analiziranom uzorku žrtva je u 61% slučajeva bila u alkoholiziranom stanju. U promatranim subuzorcima postoji statistički značajna razlika u odnosu na žrtve na način da je 72% supružnika bilo u pijanom stanju za vrijeme počinjenja, za razliku od djece koja su u pijanom stanju bili u 11,1 % slučajeva (Tablica 35). Ovaj podatak može se povezati i sa varijablom počinitelj izazvan od žrtve jer alkohol smanjuje mogućnost rasuđivanja zbog koje dolazi zbog gubitka kontrole nad ponašanjem.

Tablica 35. Žrtva alkoholizirana tempore criminis

ŽRTVA ALKOHOLIZIRANA TEMPORE CRIMINIS	ODNOS		UKUPNO
	SUPRUŽNIK	DIJETE	
U trijeznom stanju	23 28%	16 88,9%	39 39%
U pijanom stanju	59 72%	2 11,1%	61 61%
UKUPNO	82 100%	18 100%	100 100%

Hi kvadrat = ; $p < 0,01$

Kovčo (1997) navodi kako često ni počiniteljice ne znaju pravi **motiv počinjenja djela**, posebice ako su počinitelji smanjeno ubrojivi ili neubrojivi te se u kriminološkoj literaturi većinom govori o povodima ubojstva. Iz Tablice 36 vidljivo je da su kod ukupnog uzorka ispitanica najčešći motivi bračne razmirice (77,7%), zatim drugi motiv (7,8%), druge obiteljske razmirice (5,8%), koristoljublje i ljubomora (2,9%), bez prepoznatljivog motiva (1,9%) te zbog, pri ili nakon seksualnog čina (1%). U promatranim subuzorcima postoje značajne statističke razlike na način da je osnovni motiv kod počiniteljica koje su ubojstvo počinile na štetu supružnika bračne razmirice (88,2%), dok kod počiniteljica koje su isto djelo počinile na štetu djece nema prepoznatljivog motiva (55,6%). Kod počiniteljica koje djelo čine na štetu djece češće su kao osnovni motiv za počinjenje utvrđene druge obiteljske razmirice (27,8%) te drugi motivi (33,3%). Iz ovoga proizlazi da majke često nemaju, ne znaju ili ne mogu prepoznati razloge zbog kojih su ubile svoju djecu.

Tablica 36. Osnovni motiv

OSNOVNI MOTIV	ODNOS		UKUPNO
	SUPRUŽNIK	DIJETE	
Bračne razmirice	75 88,2%	5 27,8%	80 77,7%
Druge obiteljske razmirice	1 1,2%	5 27,8%	6 5,8%
Ljubomora	3 3,5%	0 0%	3 2,9%
Zbog, pri ili nakon seksualnog čina	1 1,2%	0 0%	1 1%
Koristoljublje	3 3,5%	0 0%	3 2,9%
Drugi motiv	2 2,4%	6 33,3%	8 7,8%
Bez prepoznatljivog motiva	0 0%	2 55,6%	2 1,9%
UKUPNO	85 100%	18 100%	103 100%

Hi kvadrat = 48.339; p < 0,01

U promatranom uzorku ispitanice u najvećoj mjeri priznaju djelo (48,5%), njih 23,3% djelomično priznaje, dok 27,2% ispitanica ne priznaje djelo. S obzirom na promatrane subuzorke ne postoje statistički značajne razlike (Tablica 37).

Tablica 37. Priznanje djela

PRIZNANJE DJELA	ODNOS		UKUPNO
	SUPRUŽNIK	DIJETE	
Potpuno	42 50%	8 44,4%	50 48,5%
Djelomično	18 21,4%	6 33,3%	24 23,3%
Ne priznaje	24 28,6%	4 22,2%	28 27,2%
UKUPNO	85 100%	18 100%	103 100%

Hi kvadrat = 1.2039; p > 0,05

Zakon o kaznenom postupku u čl. 325 propisuje da se mora odrediti **psihijatrijsko vještačenje** ako se pojavi sumnja da je isključena ili smanjena ubrojivost okrivljenika. Ubroyivost je prva odrednica krivnje pa ako se psihijatrijskim vještačenjem dokaže da je osoba neubrojiva, ona ne može niti odgovarati za počinjeno djelo. Osoba može biti proglašena neubrojivom zbog utjecaja alkohola, droga ili duševnih smetnji. Prema podacima iz Tablice 38 najveći broj počiniteljica je smanjeno ubrojivo, ali ne bitno (43,6%), zatim slijede počiniteljice koje su bitno smanjeno ubrojive (33,7%) te počiniteljice koje su ubrojive (13,9%). Psihijatrijsko vještačenje nije provedeno u 8,9% slučajeva, a niti jedna počiniteljica nije proglašena neubrojivom što je i logično jer se neubrojivim osobama ne može izreći kazna zatvora. S obzirom na vrstu odnosa prema žrtvi nisu nađene značajne statističke razlike, iako je više smanjeno neubrojivih počiniteljica koje su djelo počinile na štetu djeteta (50%), u odnosu na počiniteljice koje su isto djelo počinile na štetu supružnika (30,1%).

Tablica 38. Psihijatrijsko vještačenje

PSIHIJATRIJSKO VJEŠTAČENJE	ODNOS		UKUPNO
	SUPRUŽNIK	DIJETE	
Provedeno, uračunljiv	12 14,5%	2 11,1%	14 13,9%
Provedeno, smanjeno uračunljiva ali ne bitno	37 44,6%	7 38,9%	44 43,6%
Nije provedeno	9 10,8%	0 0%	9 8,9%
Provedeno, bitno smanjeno neuračunljiva	25 30,1%	9 50%	34 33,7%
UKUPNO	83 100%	18 100%	101 100%

Hi kvadrat = 4.506; p > 0,05

Podatci iz Tablice 39 pokazuju da u ukupnom uzorku u 48,5% slučajeva nije izrečena nikakva **sigurnosna mjera**, dok je sigurnosna mjera obveznog liječenja od ovisnosti izrečena u 23,3% slučajeva. S obzirom na promatrane subuzorke postoji statistički značajna razlika na način da se ispitanicama koje su djelo počinile na štetu djeteta u najvećoj mjeri ne izriču sigurnosne mjere (94,4%), dok se ispitanicama koje su isto djelo počinile na štetu supružnika u značajnijoj mjeri izriču sigurnosne mjere obveznog liječenja od ovisnosti te druge sigurnosne mjere što je u skladu s podacima o alkoholiziranosti počinitelja tempore criminis.

Tablica 39. Sigurnosna mjera

SIGURNOSNA MJERA	ODNOS		UKUPNO
	SUPRUŽNIK	DIJETE	
Nije izrečena	48 50%	17 94,4%	65 48,5%
Obavezno liječenje od ovisnosti	23 21,4%	1 5,6%	24 23,3%
Drugo	14 28,6%	0 0%	14 27,2%
UKUPNO	85 100%	18 100%	103 100%

Hi kvadrat = 9.307; p < 0,01

7. RASPRAVA

Temeljni cilj empirijskog dijela ovog rada bio je utvrditi osobna i kriminološka obilježja počiniteljica obiteljskih ubojstava u Republici Hrvatskoj, dok se specifičnim ciljem htjelo utvrditi postoje li razlike u osobnim i kriminološkim obilježjima počiniteljica s obzirom na to jesu li počinile kazneno djelo na štetu supružnika ili na štetu vlastite djece. S obzirom na postavljene ciljeve, može se zaključiti kako se ovim istraživanjem može dati profil počiniteljica ubojstava na štetu supružnika i djece te ukazati na razlike u obilježjima između ta dva tipa obiteljskih ubojstava. U odnosu na temeljni cilj rada smatra se važnim prikazati **glavna osobna i kriminološka obilježja cjelokupnog uzorka:**

- Djelo čine u dobi od 21 do 40 godina (88,8%)
- nisu ranije osuđivane (82,7%)
- završeno nekoliko razreda OŠ (37,5%)
- loše materijalne prilike (49%)
- ispodprosječne emocionalne stabilnosti (74,8%)
- iznadprosječne razine agresivnosti (48,1%)
- ispodprosječne razine samokritičnosti (52,4%)
- zrele ličnosti (75,7%)
- imaju neurotski poremećaj (82,5%)
- prosječne ekstraverzije (52%)
- prosječne dominantnosti (62,7%)
- ne piju ili ne piju prekomjerno (62,1%)
- ne konzumiraju droge i tablete (više od 90%)
- uglavnom su kritične prema djelu (43,3%)
- u jednakom omjeru čine djela preko tjedna i vikenda
- žrtva je najčešće muškarac, u dobi od 51 do 60 godina
- najčešće čine tzv. obično ubojstvo (75,2%)
- djelo nije počinjeno u prekoračenju nužne obrane (98,1%)
- djelo je dovršeno (81,7%)
- djelo čine u ulozi izvršitelja-suizvršitelja (94,2%)
- djelo nije izvršeno u sudioništvu (87,5%)
- djelo izvršeno između 18h i 24h (43,2%)
- žrtva nije posebno zlostavljana (93,2%)
- žrtva nije grubo vrijeđana ili ponižavana (95,1%)
- potpuno priznaju djelo (48,5%)
- smanjeno neubrojive, ali ne bitno (43,6%)

Rezultati koje je dobio Nađ (2001) na uzorku muških i ženskih počinitelja obiteljskih ubojstva, a koji su navedeni u teorijskom dijelu rada, poklapaju se s ukupnim dobivenim rezultatima.

Specifični cilj odnosio se na utvrđenje razlika između počiniteljica s obzirom na to jesu li djelo počinile na štetu partnera ili djeteta. U navedenom razdoblju ukupno je bilo 86 počiniteljica koje su ubojstvo počinile na štetu supružnika te 18 počiniteljica koje su djelo počinile na štetu djeteta na temelju čega se može zaključiti da počiniteljice u značajnijoj mjeri češće djelo čine na štetu supružnika. Brojna strana i hrvatska istraživanja potvrđuju da žene čine manji broj ubojstava nego muškarci, ali da to najčešće čine u obiteljskom okruženju te da su ubojstva intimnih partnera puno zastupljenija od drugih vrsta obiteljskih ubojstava koja su počinjena od strane žena (Wallace, 1986; prema Polk 1991; Browne i Williams, 1993; Edwards, 1984; Goetting, 1988; Mann, 1990; prema Bernard i sur., 1995; Konstantinović-Vilić, 1986; prema Belušić, 2003; Kovčo, 1996, Pavliček i sur., 2012, Damjanović i sur., 2014).

Prva hipoteza, kojom se pretpostavilo da postoje razlike u osobnim obilježjima počiniteljica obiteljskih ubojstva s obzirom na to jesu li počinile kazneno djelo na štetu supružnika ili na štetu vlastite djece na način da su počiniteljice koje su počinile kazneno djelo na štetu supružnika emocionalno stabilnije, agresivnije, dominantnije i s većom razinom ekstraverzije, manje samokritične, zrelije ličnosti, rjeđe imaju poremećaj crta ličnosti, neurotski poremećaj i psihopatsku strukturu ličnosti te se manje samopovređuju, rjeđe imaju iskustvo s pokušajem suicida te češće konzumiraju alkohol, drogu i tablete, može se u cijelosti odbaciti jer je statistički značajna razlika pronađena u samo jednom obilježju ličnosti od ukupno 14 analiziranih obilježja. Psihopatska struktura ličnosti obilježje je koje se pokazalo značajno za diferenciranje počiniteljica s obzirom na to čine li djelo na štetu supružnika ili djeteta na način da počiniteljice koje su ubojstvo počinile na štetu djeteta imaju izraženiju psihopatsku strukturu ličnosti. Osobe s psihopatskim crtama ličnosti sklonije su nasilničkom ponašanju jer pokazuju izrazitu amoralnost, nesocijalizirane su, ne posjeduju izgrađen sustav vrijednosti, sebične su, neodgovorne, impulzivne te ne osjećaju krivnju za vlastita djela. (Ignjatović, 2011). S obzirom na to da se postojeća istraživanja u Republici Hrvatskoj nisu bavila proučavanjem psihopatske strukture ličnosti kod žena počiniteljica obiteljskih ubojstava s obzirom na tip žrtve, dobiveni podatak može poslužiti kao smjernica za daljnja istraživanja radi boljeg diferenciranja ove dvije skupine počiniteljica, ali i počiniteljica drugih vrsta ubojstava. Kod počiniteljica koje su počinile djelo na štetu djece postoji nešto viša

razina emocionalne nestabilnosti, ispodprosječne samokritičnosti, neurotskih poremećaja te poremećaja crta ličnosti. Ovi podatci u skladu su sa stranim i domaćim istraživanjima (Stanton i Simpson, 2002; Wilczynski, 1991; prema Fleming i Scott, 2013; Flynn i sur. 2011; prema Brad i sur., 2014; Flowers, 1995; prema Titterington i Vollum, 2001; Nađ, 2001).

U analiziranim obilježjima utvrđene su i druge razlike koje nisu statistički značajne, ali se smatra da one mogu biti smjernica za daljnja istraživanje te da ih je potrebno naglasiti:

Počiniteljice koje djelo čine na štetu supružnika:

- starije životne dobi, između 41 i 50 godina
- kraća duljina izrečene kazne zatvora (do 3. godine)
- niže obrazovne razine (nekoliko razreda OŠ)
- rjeđe imaju poremećaj crta ličnosti (37,7%)
- češće ovisne o alkoholu (16,3%)

Počiniteljice koje djelo čine na štetu djece:

- mlađe životne dobi, između 26 i 40 godina
- duže vrijeme izrečene kazne zatvora (5-10 godina)
- viša obrazovna razina (završena SŠ)
- češće imaju poremećaj crta ličnosti (61,1%)
- nisu ovisne o alkoholu

Drugom hipotezom se pretpostavilo da postoje razlike u kriminološkim obilježjima počiniteljica obiteljskih ubojstva s obzirom na to jesu li počinile kazneno djelo na štetu supružnika ili na štetu vlastite djece na način da počiniteljice koje su počinile kazneno djelo na štetu supružnika češće čine ubojstvo na mah, češće čine djelo u prekoračenju nužne obrane, rjeđe dovrše djelo, češće djelo čine u sudioništvu, češće su tempore criminis alkoholizirane, nekritičnije su prema djelu, češće je mjesto izvršenja ruralna sredina, češće zlostavljaju, vrijeđaju ili ponižavaju žrtvu, češće su izazvane od strane žrtve, rjeđe pokušaju suicid nakon djela, žrtva je češće tempore criminis alkoholizirana, najčešće motiv su bračne razmirice, češće priznaju djelo, češće su ubrojive te im se češće izriču sigurnosne mjere. S obzirom da je od 23 proučene varijable statistički značajna razlika pronađena u njih deset, može se zaključiti da se druga hipoteza djelomično potvrđuje.

Počiniteljice koje djelo čine na štetu supružnika:

- način izvršenja je hladno oružje (60,6%)
- djelo čine pod utjecajem alkohola (40,7%)
- djelo je najčešće počinjeno na selu (48,8%)
- počiniteljica je izazvana od žrtve (69,4%)
- žrtva je alkoholizirana tempore criminis (72%)
- glavni motiv su bračne razmirice (88,2%)
- češće im je izricana sigurnosna mjera obveznog liječenja od ovisnosti (26,7%)

Počiniteljice koje djelo čine na štetu djece:

- način izvršenja jest vlastita fizička snaga (55,6%)
- djelo čine u trijeznom stanju (94,4%)
- djelo najčešće počinjeno u središtu županije (44,4%)
- počiniteljica niti u jednom slučaju nije izazvana od žrtve
- češće pokušaju suicid nakon djela (27,8%)
- žrtva je u trijeznom stanju tempore criminis (88,9%)
- nemaju prepoznatljiv osnovni motiv (44,4%)
- najčešće im nisu izrečene nikakve sigurnosne mjere (94,4%)

Razlike su pronađene i u odnosu na spol i dob žrtve, no to je i očekivano s obzirom na proučavane vrste odnosa između počiniteljica i žrtve. Cajner Mraović i sur. (2002) navode kako su djeca mlađa od sedam godina u najvećem riziku da postanu žrtve ubojstva što potvrđuju i rezultati ovog istraživanja. Nakon njih slijedi skupina djece od 22 do 25 godina koje su žrtve u 55,6% slučajeva što nije u skladu s drugim istraživanjima. No, neka istraživanja pokazuju da majke s mentalnim problemima češće ubijaju stariju djecu (Stanton i Simpson, 2002; prema Fleming i Scott, 2013) pa se pretpostavlja da je i u ovom istraživanju to jedan od mogućih uzroka. Razlike u načinu izvršenja djela mogu se objasniti time da su žene fizički nadmoćnije od djece, a slabije od muškaraca te da zbog toga posežu za različitim načinima izvršenja s obzirom na vrstu žrtve. Dobivene razlike u skladu su s prijašnjim istraživanjima ubojstava intimnih partnera (Kovčo, 1996; Dundović, 2007) te obiteljskih ubojstava (Nađ, 2001). Rezultati ovog istraživanja potvrđuju prijašnja istraživanja o alkoholiziranosti tempore criminis (Block i Christakos, 1995; Jurik i Winn, 1990; Mann, 1996; prema Heeren i Messing, 2004; Kovčo, 1996; Dundović, 2008). Alkoholizam prije i u trenutku počinjenja se pokazao kao važan čimbenik koji utječe na počinjenje obiteljskih

ubojstva. Alkoholizam žrtve kod ubojstava intimnih partnera također je važno kriminološko obilježje obiteljskih ubojstava te se može povezati s varijablom počinitelj izazvan od žrtve s obzirom na to da niti jedna ispitanica koje je djelo počinila na štetu djeteta nije bila izazvana od žrtve. S obzirom na varijablu počinitelj izazvan od žrtve, zanimljivo je da ne postoji statistički značajna razlika između promatranih subuzoraka s obzirom na varijablu djelo počinjeno u prekoračenju nužne obrane jer se pretpostavlja da se pod utjecajem alkohola žrtva nasilno ponaša prema počinitelju i tada počinitelj čini kazneno djelo u samoobrani. Dobiveni podatci u skladu su sa stranim istraživanjima koja pokazuju da žene trebaju veću razinu provokacije za manifestiranje nasilničkih ponašanja nego muškarci (Fagan i Browne, 1994; prema Messner i Whaley, 2002). Brojna istraživanja potvrđuju da su uloge počinitelja i žrtve isprepletene te da rizične situacije poput alkohola i nasilja utječu na njihovo međusobno ponašanje te da žrtve ubojstva imaju iskustva prijašnjih uhićenja (Samson i Lauritsen, 1990; Davis, Combs-Lane i Jackson, 2002; Lauritsen i Quinet, 1995; prema Broidy i sur., 2006). Ispitanicama koje su djelo počinile na štetu supružnika u značajnijoj mjeri izriču sigurnosne mjere obveznog liječenja alkoholičara što je u skladu s podacima o alkoholiziranosti počinitelja tempore criminis. Domaća i strana istraživanja (Pavliček i sur., 2012; Liem i sur., 2011; prema Kondor – Langer, 2014) pokazuju kako se samoubojstvo najčešće događa nakon ubojstva intimnog partnera te da samoubojstvo čine stariji počinitelji što ne podupire rezultate ovog istraživanja. Kod ukupnog uzorka ispitanica najčešći motivi počinjenja su bračne razmirice što je očekivan podatak s obzirom da je većina ubojstava počinjena na štetu supružnika. Počiniteljice koje djelo čine na štetu djece značajno češće navode druge obiteljske razmirice te druge motive kao osnovne motive za počinjenje. U kriminološkoj literaturi navodi se kako se žena javlja kao počiniteljica obiteljskih ubojstava u situacijama samoobrane, no to nikako nije slučaj kada su žrtve tih ubojstava djeca. Moguće je da počiniteljice koje djelo čine na štetu djeteta nemaju prepoznatljiv motiv jer je u pozadini ubojstva neki oblik zlostavljanja kojem cilj nije bilo usmrtiti već disciplinirati dijete. Osim toga, moguće je da je u pozadini ubojstva neki oblik psihičkog poremećaja počiniteljice zbog kojeg nije imala jasan motiv što se može povezati s varijablom ubrojivosti u kojoj s obzirom na vrstu odnosa prema žrtvi nisu nađene značajne statističke razlike, iako je više smanjeno neubrojivih počiniteljica koje su djelo počinile na štetu djeteta. Istraživanje koje su proveli Fleming i Scott (2013) potvrđuje dobivene rezultate.

Rezultati su pokazali da se najveći broj obiteljskih ubojstava događa na selu. Zanimljiv je podatak kako u promatranom razdoblju niti jedna ispitanica nije počinila ubojstvo na štetu

djeteta u Zagrebu što se može objasniti time da u tom gradu postoji najviše službi socijalne zaštite koje pružaju pomoć majkama i djeci. Pretpostavlja se da se ubojstva na štetu supružnika češće događaju na selu jer tamo još uvijek postoji patrijarhalno društvo u kojem su žene izloženije različitim oblicima nasilja.

U nekoliko kriminoloških obilježja pronađena su razlike koje nisu statistički značajne, ali smatra se da ih je bitno naglasiti jer mogu biti smjernice daljnjim istraživanjima:

Počiniteljice koje djelo čine na štetu supružnika:

- Češće čine ubojstvo na mah (15,5%)
- Djelo češće ostaje u pokušaju (20,9%)
- Djelo najčešće čine srijedom (25%)

Počiniteljice koje djelo čine na štetu djece:

- U niti jednom slučaju nisu počinile ubojstvo na mah
- U samo jednom slučaju nisu dovršile djelo
- Djelo najčešće čine petkom (33,3%)
- Češće žrtvu posebno zlostavljaju, grubo vrijeđaju ili ponižavaju (u oko 12% više slučajeva)

Od tri analizirana modaliteta izvršenja glavnog djela u ukupnom uzorku najzastupljenije je počinjenje tzv. običnog ubojstva. Ispitanice koje su djelo počinile na štetu supružnika u 15,5% slučajeva čine ubojstvo na mah. Ubojstvo na mah se u obiteljskim ubojstvima povezuje s prekoračenjem nužne obrane (Nađ, 2001). S obzirom na mali udio ubojstva na mah u promatranom uzorku, ne iznenađuje podatak da su samo 2 počiniteljice djelo počinile u prekoračenju nužne obrane i to one počiniteljice koje su djelo počinile na štetu supružnika. Ovaj podatak nije u skladu niti s literaturom niti s drugim stranim istraživanjima koja navode samoobranu kao jedan od glavnih uzorka počinjenja ubojstva intimnih partnera od strane žena. Obiteljska ubojstva posebna su i razlikuju se od drugih vrsta ubojstava po razini emocionalne povezanosti i interpersonalnih odnosa između žrtve i počinitelja. Potrebna je velika narušenost istih kako bi se jedna od osoba odlučila za počinjenje ubojstva pa se može očekivati da će kod ovakvih vrsta ubojstva žrtva biti i posebno zlostavljana, posebice kada je žrtva supružnik koji je prethodno zlostavljao počiniteljicu. S obzirom na varijable žrtva posebno zlostavljana, grubo vrijeđana ili ponižavana rezultati su u skladu s istraživanjem koje

je proveo Nađ (2001). No, rezultati istraživanja pokazuju da je 4 puta više ispitanica koje je djelo počinilo na štetu djeteta zlostavljalo žrtvu u odnosu na ispitanice koje su djelo počinile na štetu supružnika. Kao i zlostavljanje, i grubo vrijeđanje ili ponižavanje žrtve govori o narušenim interpersonalnim odnosima i stanju počinitelja tempore criminis. Kod ispitanica koje su djelo počinile na štetu djeteta pronađeno je tri puta više grubog vrijeđanja ili ponižavanja djeteta. Ovi rezultati dosta su neočekivani, ali može se objasniti podatkom da ova grupa ispitanica ima statistički značajnija psihopatska obilježja ličnosti.

Hare (1993; 1996; prema Brad i sur., 2014) navodi kako osobe s psihopatskim crtama ličnosti ubijaju zbog ekonomske dobiti, osvete i sadizma, dok je agresivnost karakteristika zločina iz strasti. S obzirom na alkoholiziranost promatranih počiniteljica koja se povezuje s agresivnošću, može se zaključiti kako žene prema partnerima čine zločine iz strasti. Iako su motivi za ubojstvo djece većini počiniteljica nepoznati, s obzirom na razlike u psihopatskoj strukturi ličnosti i povećanoj razini zlostavljanja i vrijeđanja kada je u pitanju žrtva djeteta, može se pretpostaviti da uzroci ovih ubojstava leže u različitim mentalnim poremećajima, posebice poremećajima crta ličnosti.

8. OGRANIČENJA ISTRAŽIVANJA

U ovom istraživanju korištena je metoda analize sekundarnih podataka. Ova metoda ima svoje prednosti poput izbjegavanja subjektivnosti istraživača jer se ne radi direktno s ispitanicima te istraživač ima veću kontrolu u prikupljanju podataka. Podatci su bili prikupljeni iz osobnika u više vremenskih točaka tijekom kojih se mijenjao izgled osobnika. U nekim osobnicima nisu bili popunjeni svi podatci, a zbog proteka vremena otkada su se podaci prikupljali u pitanje se dovodi i kvaliteta tih podataka. U dijelu upitnika koji se odnosi na obilježja ličnosti počiniteljica korišteni su različiti psihološki upitnici koji ne mjere na jednak način proučavana obilježja te je zbog toga upitna procjena osobnih obilježja ispitanica. Podatci o osobnosti nisu rezultat ispitanica na jednom testu ili instrumentu već predstavljaju stručnu procjenu ovlaštenog dijagnostičara (psiholozi Centra za psihosocijalnu dijagnostiku). Obilježja ponašanja ispitanica temeljena su na subjektivnoj procjeni dijagnostičara koji se koristi anamnestičkim podacima. Podatci o kriminološkim obilježjima su dio kriminološkog nalaza koji uglavnom sadrži podatke o presudi. Riječ je o donekle selektivnom uzorku jer su obuhvaćene samo one zatvorenice koje su kaznu zatvora izdržavale u kaznionici u Požegi što podrazumijeva da im je izrečena dulja kazna zatvora. Naime, vrijeme provedeno u istražnom

zatvoru se uračunava u kaznu zatvora pa određeni broj počiniteljica ubojstva, zbog vremena provedenog u istražnom zatvoru i zbog odredbi o izdržavanju kazne zatvora u zatvoru, ne dolazi na izdržavanje kazne u Kaznionicu u Požegu.

Iako ima neka ograničenja, u Republici Hrvatskoj provedeno je samo jedno istraživanje (Nađ, 2001) koje se bavilo ubojstvima djece od strane njihovih majki tako da zaključci ovog rada mogu poslužiti kao dobra polaznica za daljnja istraživanja.

9. ZAKLJUČAK

U ovom radu analizirana su osobna i kriminološka obilježja počiniteljica obiteljskih ubojstava. U teorijskom dijelu rada predstavljene su ključne spoznaje kriminološke literature, teorija i istraživanja o specifičnostima kriminaliteta žena te je prikazan pravni okvir kaznenog djela ubojstva u Republici Hrvatskoj. Posebna pozornost usmjerena je na obiteljska ubojstva koja su specifična s obzirom na razinu emocionalne povezanosti među žrtvama te posljedicama koje ostavljaju, a koje zaokupljaju pažnju kako znanstvenika, tako i javnosti te stručnjaka koji se bave prevencijom i tretmanom počinitelja. Najveći naglasak stavljen je na ubojstva intimnih partnera i djece sukladno istraživačkim ciljevima ovog diplomskog rada.

Temeljni cilj istraživanja bio je utvrditi osobna i kriminološka obilježja počiniteljica obiteljskih ubojstava provođenjem istraživanja na uzorku zatvorenica u Kaznionici u Požegi koje su osuđene na kaznu zatvora zbog obiteljskih ubojstava. Specifičan cilj bio je utvrditi postoje li razlike u osobnim i kriminološkim obilježjima počiniteljica s obzirom na to jesu li počinile kazneno djelo na štetu supružnika ili na štetu vlastite djece, a sukladno njemu postavljene su dvije hipoteze kojima se pretpostavilo postojanje razlika u osobnim i kriminološkim obilježjima počiniteljica obiteljskih ubojstava s obzirom na tip žrtve.

Među obilježjima ličnosti između dvije promatrane skupine počiniteljica statistički značajna razlika pronađena je u varijabli psihopatske crte ličnosti koje su značajno zastupljenije kod zatvorenica koje djelo čine na štetu djece. S obzirom na to da su u uzorak ispitanica ušle samo počiniteljice koje su kaznu zatvora izdržavale u Kaznionici u Požegi, daljnjim istraživanjima ličnosti počiniteljica trebala bi se obuhvatiti cjelokupna populacija počiniteljica ubojstva kako bi se ustanovilo da li je ovo obilježje uistinu specifičnost majki ubojica.

Na temelju dobivenih rezultata kao značajan kriminološki čimbenik prilikom počinjenja obiteljskih ubojstava na štetu supružnika vidljiv je utjecaj alkohola koji povećava mogućnost nasilnog rješavanja sukoba unutar narušenih obiteljskih odnosa. Iako postoje brojni zakoni, pravilnici te se veliki naponi ulažu u prevenciju i zaštitu od nasilja u obitelji još uvijek je velik broj žrtava obiteljskog nasilja. Rezultati su pokazali da se najveći broj obiteljskih ubojstava događa na selu, a zanimljiv je podatak kako u promatranom razdoblju niti jedna ispitanica nije počinila ubojstvo na štetu djeteta u Zagrebu što se može objasniti time da u tom gradu postoji najviše službi socijalne zaštite koje pružaju pomoć majkama i djeci. Pretpostavlja se da se ubojstva na štetu supružnika češće događaju na selu jer tamo još uvijek postoji patrijarhalno društvo u kojem su žene izloženije različitim oblicima nasilja. Potrebno je daljnja istraživanja usmjeriti prema povezanosti nasilja u obitelji i ubojstava koje čine žene s ciljem poboljšanja rada sustava socijalne zaštite, posebice u manjim sredinama, koji bi trebali na vrijeme reagirati i pomoći majkama i djeci koja žive unutar nasilnih obiteljskih odnosa kako bi se spriječile fatalne posljedice takvih odnosa.

Posebno je, u Republici Hrvatskoj, potrebno usmjeriti pažnju na izučavanje i istraživanje obiteljskih ubojstava na štetu djece jer su oni članovi društva kojima je najviše potrebna zaštita, a dosad je napravljeno samo jedno takvo istraživanje. Najveći broj djece postane žrtva obiteljskog ubojstva u dobi do 7. godine pa je potrebno educirati stručnjake u odgojno-obrazovnim ustanovama, posebice vrtićima, u području rane detekcije i prepoznavanja simptoma zlostavljanja kod djece, ali i pomoći majkama čija djeca pokazuju simptome odstupajućih ponašanja.

Rezultati istraživanja mogu poslužiti kao osnova planiranja programa za prevenciju fatalnog obiteljskog nasilja počinjenog od strane žena kao i za utvrđivanje daljnjih specifičnosti u odnosu na tip žrtve te za daljnje znanstveno istraživačke radove kojima bi se utvrdilo vrijede li ove spoznaje za cijelu populaciju počiniteljica kaznenih djela. Dobiveni rezultati otvaraju put novim istraživanjima obiteljskih ubojstava pogotovo kada je riječ o djeci žrtvama o kojima ne postoje istraživanja u Hrvatskoj, osim onoga koje je proveo Nađ 2001. godine. Nadalje, rezultati istraživanja mogu poslužiti za kreiranje preventivnih programa prevencije nasilničkih ponašanja unutar obiteljskog kruga, utjecati na rad policije i socijalnih službi koje prve interveniraju u takvim slučajevima nasilja i koji bi mogli angažirati dodatne mehanizme zaštite kao i u kreiranju programa tretmana za žene počiniteljice uzimajući u obzir sve specifičnosti koje ih karakteriziraju.

11. LITERATURA

1. Allen, T. i Fox, K. A. (2014). Examining the Instrumental - Expressive Continuum of Homicides: Incorporating the Effects of Gender, Victim-Offender Relationships, and Weapon Choice. *Homicide Studies*, 18 (3), 298-317.
2. Američka Psihijatrijska Udruga (2002). Psihijatrijski rječnik. Jastrebarsko: Naklada Slap.
3. Balić, S., Divanović, D. i Ricijaš, N. (2001). Nasilje i ubojstva među intimnim partnerima. *Kriminologija i socijalna integracija*, 9 (1-2), 71-84.
4. Bankston, W. B. i Gauthier, D. K. (2004). "Who Kills Whom" Revisited: A Sociological Study of Variation in the Sex Ratio of Spouse Killings. *Homicide Studies*, 8 (2), 96-122.
5. Baumann, M. L. i Muftić, L. R. (2012). Female Versus Male Perpetrated Femicide: An Exploratory Analysis of Whether Offender Gender Matters. *Journal of Interpersonal Violence*, 27 (14), 2824-2844.
6. Belušić, I. (2003). Kriminalitet žena. *Kriminologija i socijalna integracija*, 11 (2), 165-176.
7. Berkowitz, L. (1989). Frustration Agression Hypothesis; Examination and Reformulation. *Psychological Bulletin*, 106 (1), 59-73.
8. Bernard, T. J., Maier Katkin, D., i Ogle, R. S., (1995). A Theory of Homicidal Behavior among Women. *Criminology*, 33 (2), 173-193.
9. Brad, C. A., Coupland, R. B. A. i Olver, M. E. (2014). An Examination of Mental Health, Hostility, and Typology in Homicide Offenders. *Homicide Studies*, 18 (4), 323-341.
10. Broidy, L. M., Crandall, C. S., Daday, J. K., Jost, P. F. i Skar, D. P. (2006). Exploring Demographic, Structural and Behavioral Overlap Among Homicide Offenders and Victims. *Homicide Studies*, 10 (1), 155-180.
11. Cajner Mraović, Kovčo Vukadin, i Singer M. (2002). *Kriminologija*. Nakladni zavod Globus. ERF, Sveučilišta u Zagrebu.
12. Chew, K. S. Y. i McCleary, R. (2002). Winter is the Infanticide Season. *Homicide Studies*, 6 (3), 228-239.
13. Chew, K. S. Y., Lew, M. A., McCleary, R. i Wang, J. C. (1999). The Epidemiology of Child Homicide in California, 1981 Through 1990. *Homicide studies*, 3 (2), 151-169.

14. Crime and Misconduct Commission (2013). Vulnerable Victims: Child Homicide by Parents. Queensland. <http://www.ccc.qld.gov.au/>
15. Dadić Hero, E., Kovačević, D., Ljubin, T., Marinović, D., Radeljak, S. i Žarković-Palijan, T. (2010). Forensic Aspects in Domestic Homicide. *Collegium Antropologicum*, 34 (2), 29-37.
16. Damjanović, N., Kondor-Langer, M., Matijević, A., Milivojević, L., Modrić, I., Odelja, R. i Pavliček, J. (2014). Ubojstva u obitelji. Zagreb: Međunarodno kriminalističko udruženje.
17. Davies, K. i Scot, L. J. (2002). Beyond the Statistics: An Examination of Killing by Women in Three Georgia Counties. *Homicide studies*, 6 (4), 297-324.
18. Deewes, M. A. i Parker, K. F. (2003). Women, Region and Types of Homicide. *Homicide Studies*, 7 (4), 368-393.
19. Dichter, M., Matejkowski, J. i Thomas, K. (2011). Intimate Versus Nonintimate Partner Murder: A Comparison of Offender and Situational Characteristics. *Homicide Studies*, 15 (3), 291-311.
20. Državni zavod za statistiku. Punoljetni počinitelji kaznenih djela, prijave, optužbe i osude u 2010., 2011., 2012., 2013., i 2014. Zagreb: Republika Hrvatska. <http://www.dzs.hr/>
21. Dugan, L., Nagin, S. i Rosenfeld, R. (1999). Explaining the Decline in Intimate Partner Homicide: The Effects of Changing Domesticity, Women's Status and Domestic Violence Resources. *Homicide studies*, 3 (3), 187-213.
22. Dundović, D. (2007). Socio-ekonomska, fenomenološka i penološka obilježja ubojica intimnih partnera. Zagreb: Hrvatsko udruženje za kaznene znanosti i praksu, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Policijska akademija.
23. Dundović, D. (2008). Ubojstvo intimnih partnera i alkohol. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 15 (1), 177-203.
24. Fleming, K. i Scott H. (2013). The Female Family Annihilator: An Exploatory Study. *Homicide studies*, 18 (1), 59-82.
25. Gallup-Black, A. (2005). Twenty Years of Rural and Urban Trends in Family and Intimate Partner Homicide. *Homicide Studies*, 9 (2), 149-173.
26. Giddens, A. (2007). *Sociologija*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
27. Grozdanić, V. i Šelih, A. (2001). Žene i kazna zatvora. Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci. Rijeka.

28. Heeren, J.W. i Messing, J.T. (2004). Another Side of Multiple Murder. *Homicide Studies*, 8 (2), 123-158.
29. Ignjatović, Đ. (2001). Pojam i etiologija nasilničkog kriminaliteta. *Crimen*, 2 (2), 179-211.
30. Jasinski, J. L. i Taylor, R. (2011). Femicide and the Feminist Perspective. *Homicide Studies*, 15 (4), 341-362.
31. Kaariainen, J., Kivivuori, J. i Lehti, M. (2011). The Declining Number of Child Homicides in Finland, 1960-2009. *Homicide Studies*, 16 (1), 3-22.
32. Kazneni zakon. Narodne novine 110/97.
33. Kazneni zakon. Narodne novine 125/11.
34. Kondor-Langer, M. (2014). Neke razlike počinitelja ubojstava u obitelji s obzirom na počiniteljevo samoubojstvo post delictum. *Kriminalistička teorija i praksa*, 1 (1), 11-28.
35. Kovčo Vukadin, I. (2011). Analiza dinamike i strukture kriminaliteta u Republici Hrvatskoj u razdoblju između dviju velikih reforma kaznenog zakonodavstva (1997.-2011.). *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 18 (2), 359-416.
36. Kovčo, I. (1996). Neke karakteristike ubojstava intimnih partnera u Hrvatskoj. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 3 (1), 111-126.
37. Lebedina Manzoni, M. (2010). Psihološke osnove poremećaja u ponašanju. Jastrebarsko: Naklada Slap.
38. Lee, M. R. i Stevenson, G. D. (2006). Gender Specific Homicide Offending in Rural Areas. *Homicide Studies*, 10 (1), 55-73.
39. Liem, M. i Roberts, W. D. (2009). Intimate Partner Homicide by Presence or Absence of Self-Destructive Act. *Homicide Studies*, 13 (4), 339-354.
40. Luckenbill, D. F. (1977). Criminal Homicide as Situational Transaction. *Social Problems*, 25 (2), 176-186.
41. Mallicoat, S. L. (2011). *Woman & crime: A text/reader*. SAGE publications.
42. Messner, S. F. i Whaley, R. B. (2002). Gender Equality and Gendered Homicides. *Homicide Studies*, 6 (3), 188-210.
43. Meter Celinščak, A. (2001). Agresivnost žena počiniteljica ubojstva. Neobjavljeni magistarski stručni rad. Zagreb: Visoka policijska škola.
44. Mittermayer, O. (2007). Presude na Županijskom sudu u Zagrebu za kazneno djelo ubojstva i teškog ubojstva od 1998. do 2002. godine. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 14(1), 77-140.

45. Nađ, I. (2001). Obiteljska ubojstva u Republici Hrvatskoj. Neobjavljeni magistarski rad. Zagreb: Visoka policijska škola.
46. Ni He, P. i Swatt, M. (2006). Exploring the Difference Between Male and Female Intimate Partner Homicides. *Homicide Studies*, 10 (4), 279-292.
47. Parker, K.F. i Reckendwald, A. (2008). The Influence of Gender Inequality and Marginalization on Types of Female Offending. *Homicide Studies*, 12 (2), 208-226.
48. Pavliček, J., Milivojević Antoliš, L. i Matijević, A. (2012). Neke rodne karakteristike počinitelja ubojstava i pokušaja ubojstava u obitelji. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 19 (2), 917-934.
49. Peterson, E. (1999). Murder as Self-Help: Women and Intimate Partner Homicide. *Homicide Studies*, 3 (1), 30-46.
50. Polk, K. (1991). Homicide: Women as offenders. Criminology Department. University of Melbourne. *Women and the Law*. 149-162.
51. Rajter, M. (2013). Obiteljski stresori i obilježja obitelji kao prediktori roditeljskog nasilja nad djecom. Neobjavljeni doktorski rad. Sveučilište u Zagrebu: Pravni fakultet.
52. Rodriguez, S. F. i Smithey, M. (1999). Infant and Adult Homicide: Incompatibility od Predictive Models. *Homicide Studies*, 3 (2), 170-184.
53. Schwartz, J. (2006). Family Structure as a Source of Female and Male Homicide in the United States. *Homicide Studies*, 10 (4), 253-278.
54. Shackelford, K. T. (2001). Partner-Killing by Women in Cohabiting Relationships and Marital Relationships. *Homicide Studies*, 5 (3), 253-266.
55. Singer, M., i sur. (2005): *Kriminologija delikata nasilja: nasilje nad djecom i ženama, maloljetničko nasilje*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
56. Titterington, B. i Vollum, S. (2001). Gender, Attributional Styles, and Direction of Lethal Violence. *Homicide Studies*, 5 (3), 227-252.
57. United Nations Office on Drugs and Crime (2013). *Global Study on Homicide*.
58. Ustav Republike Hrvatske. *Narodne novine* 85/10.
59. Voigt, L. i Wood, H. D. (2007). Homicide Followed by Suicide: An Integrated Theoretical Perspective. *Homicide Studies*, 11 (4), 295-318.
60. World Health Organization. (2002). *World report on violence and health: summary*. Geneva.
61. Yarwood, D. J. (2004). *Child homicide. Review of Statistics and Studies*. Dewar research. www.dewar4research.org. June 2004.

62. Zakon o kaznenom postupku. NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14.

63. Zakon o zaštiti osobnih podataka. NN 103/03, 118/06, 41/08, 130/11, 106/12.